બત્રીસ પુતળીમાંની વાતો.

(ભાગ ૪ થો.) Reg No 122

(સાગરની વાતો, નોકાની વાતો, ...)

મુદ્રક ... ઘીકાંટા—અમદાવાદ. [કિં. ૦—૮—૦]

(વાંચો) સચિત્ર ધાર્મીક પુસ્તકો.

બત્રીસ પુતળીમાંની વાતો.

ભાગ ૪ થો.

સાગરની વાર્તા

નૌકાની વાર્તા

મેના પોપટની વાર્તા

કાષ્ટના ઘોડાની વાર્તા

પ્રકાશક

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ

ગાંધીરોડ—અમદાવાદ

પ્રથમાવૃત્તિ — પ્રત ૨૦૦૦

સને ૧૯૨૫ — ,, ૧૯૮૧

'સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ'માં મુળચંદભાઈ ત્રીકમલાલે છાપ્યું
ઠે૦ કાળુપુર ટંકશાળ—અમદાવાદ.

કિં. ૦-૮-૦

वारता १३ मी सागरनी.

માહલી નામની તેરમી પુતળી બોલે છે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળે છે.

શ્રી ગણુપત ગુણુનીધી, દેવ રૂડા દાતાર; શીંદુર અંગે શોભીતુ. મોદીક અમરત આહાર. પીતા પંચાનન પ્રભુ, ગારજામાત ગુણનીધ; લક્ષ લાભ બે પુત્ર છે, અસી છે સુધ બુધ તેત્રીશ કરોડમાં એ મણી, સઊ પહેલો પુજાય; નવનધિનામ ગણેશનું, શીવશિવ કેરો રાય. હંશવાહની માતા તું, વીણા પુસ્તક હાથ; સાય કરો માતા શારસ્વતી, વદયે આપો વાણ; શારદા કેરા ગુણ સ્તવું, પ્રીતે પુજુ પાય; સીંહાસન બત્રીશમાં, વરણવું વિક્રમરાય;ચુકવ્યો ન્યાય ગોવાળીયે, થયુ ભોજને જાણ;તે હેઠળથી કહાડીયું, સીંહાશન પ્રમાણ;રત્ન જડીત કંચનતણુ,અધીક તેજ અપાર;પાછળ જડી છે પુતળી,પુરણ વીશને બાર; ભોજ લાવ્યો સભા વચે,મેલ્યું રાણીનેપાસ;ધજાબંધાવી ધરમની. ઓછવ મંગળ થાય ઘેર ઘેર નોબત ગડગડે,જેમ વિવાહીન અંગ, ટોડે તોરણ બાંધીયાં, રૂડે શોભીતરંગ જોતીક પુરાણીને વેદીયા, મેળવ્યા વીપ્ર અનેક; સીંહાસન આશનતણુ, આપ્યું મહુરત એક, રાય ભોજ હરખ્યો ઘણું. જે બોલ્યા બહુ દન; શીંહાશન બેઠા તણું, કરવા માંડ્યું મન, સહુ મુહુરત લગ્નજ ભલું, જણે દીશ; શીંહાશન પુજા કરી, પાય નમાવું શીશ. કુમકુમ ચંદન અક્ષત ધરી કીધા દાનને પુન્ય; નગ્ર ભોજન કરાવિયા ભોજરાજ રાજન. વીપ્ર વચન મસ્તકધરિ, બેસવા ધાર્યા હામ, માં કહી બોલી પુતળી, માંહળી જેનું નામ,રાજા ભોજ ન બેસતું,રાય આમન અતી સાર; વીક્રમ સરખા નહી તમો, પરદુઃખભજનહાર. રાજા પગ ખેંચી રહ્યા. કહો મુખથી વાણ;પ્રાક્રમજે વીક્રમતણું. તેહસુણુહુકાન. ચોપાઇ-ભોજ પ્રતે બોલી માહલી. કહુ કથા વીક્રમની વળી; એક સમે બેઠા છે રાય, ભરપુર છે પરવ સભાય. બેઠા મોટા પંડીત ઘણા, અનેક જ્ઞાનીઓ તેતણા. કંઇ પુરાણી કંઇ વેદિયા, કંઇક ઉપાસી કંઇ ભેદયા; અનેક જ્ઞાનીને નાટકી ઘણા, હશારત ચેતકી. વળી પીંગળ જાચીક બહુ પ્રધાન, આદે સભા તે સહુ; વીક્રમ માહારાજા બેઠા જ્યાંહ, ફરે છત્રકનકનું ત્યાંહ. નાચે અપશરા અપરંપાર, ગુણીજન ગાયે છે ગુણ સાર. પંડીતને પુછે છે રાય, કહો ભાઇ જશ શાથી થાય, જેથી પામીયે સઘળું સુખ, ટાળીયેમાહાદુખીયાનાં દુઃખ,આ લોકમાં પોહોચે મન આશ, પરલોકમાંજમ નાવેપાસ. સકળ લોક તે કેમ વશ થાય, તેહ તણો તો શો ઉપાય; ચાર પદારથ પામે જેહ, દુનીયામાં શું વસ્તુ તેહ, દોહરા—બેઠાછે પંડીત સહુ,અવર બીજા મેહેરાણ બહુ એકવસ્તુ કહોસુને. મન વીચારી વાણ.સઉએ જ્ઞાન વિચારીયું,બેઠા જઇ એકાંત; વાત પુછી એ વીક્રમે, ભાગવી તેની ભરાત.

સોરઠો—ભોગ જોગ રંગ રાજ, પરવારી પ્રપંચ છે તે સહુ ધનને કાજ. ભોગ જોગને વશીકરણ;ધરમ કામ મોક્ષને અરથ, તે સરવેને પામીયે જો ગાંઠે હોય ગ્રથ. ધન સદા બુધ ખરચીયે; જગન પુન્ય માહા દાન, આ લોક તે જશ ઘણો; પરલોકે હરી માન, ધન જેની પાસે ઘણું, ચોપાઇ-વિક્રમ કહે મેં માન્યું સહી, સૌથી મોટી

લક્ષ્મી કહી; તે લક્ષ્મી કેમ આવે હાથ,તે વાણી બોલો મુજ સાથ.મનવાંછિત ગ્રંથ ભર્યું ઘણો, નવ ખુટે ભંડાર તે તણો; તેનો મુજને કહો ઉપાય, મળ્યા છો સઉ પંડિતે કહશો છે ભેદ,કહે રાય ન કરશો છેદ,દ્રવ્ય પામ્યાનો એજ મર્મ, પુરવ જન્મ લખ્યું હોય કર્મ. વળી છે બીજો એક ઉપાય, તે કહીયે તે સાંભળો રાય વીશ્નુ યજ્ઞ કહેવાયે જેહ. મનશા સીધ કરે વળી તેહ; સકળ, દેવનું સ્થાપન કરે. ખરચે દામ આપે મન ઠરે;તે યજ્ઞ જ્યારે પુરો થાય.આનંદ પામે વઇકુંઠરાય;તે સમે સાગરદાન કીજીએ, તો મનવાંછીત લક્ષ્મી લીજીએ; વિકરમ બોલ્યો મુકી મામ, સાગર દાન તે શાનું નામ,ત્યારે બોલ્યા સરવે રૂખી, સાંભળ રાજા મહીપત મુખી; એક વસ્ત્રશું નરનેનાર નીકળે ઘર મુકીને બહાર; સઉ સમરણ કરે,તેતો શોચ રૂદે નવધરે;પ્રસન્ન થાય નદીયોના ધણિ લક્ષમી આપે અનગળ ઘણિ, યજ્ઞ આરંભ્યાની કરીયે પેર, નોતરૂ મોકલુ અરણુવ ઘેર, આવ્યો છે એટલે, મન વાંછીત પામ્યો તેટલે; દ્રવ્ય અધીક આવ્યો જ્યારે,ધરમ પરમારથ મોતાહરે; પંડીતનિ વાત રાજા મન વશીવડા રૂશીજી મોટા બ્રહ્મ યજ્ઞ તણો માંડયો આરંભ; જે જે વસ્તુ પુસ્તકમાં નિસરે, તે તે અણિધરમાં ભરે. કરયો આરંભ રાજાએ સજ, ધરમ તણી બંધાવી ધ્વજ; નગ્ર તોરણ બાંધ્યાં બારણે, યજ્ઞ સ્મારંભ તણે કારણે, આદ્ય ગણપતીનું સ્થાનક કરયું, રૂદ્રકળશ ગંગોદક ભરયું; બ્રહ્માસન પ્રણીતા સનમાન,નવગ્રહ સ્થાપ્યા તેણે ઠામ,ચોસઠ જોગણી મંડળ જેહ, ભૈરવ કુંડ કરાવ્યો તેહ. વાયુ યજ્ઞીને વરૂણ,નાગ પરવત સરીતા સરણ. કસ સ્થાપના કીધી તીર. વિપ્ર તેડાવ્યો તેહ. વાયુ યજ્ઞીને વરૂણ, નાગ પરવત સરીતા સરણ.સકળ સ્થાપના કીધી તીર, વિપ્ર તેડાવ્યો વિક્રમ વીર.આચરણ છે અગની હોત્રી.લખી આપી તેને કંકોત્રી,કહ્યું રાએ સાંભળો રૂશી રાજ,જાઓ સાગર નોતરવા કાજ;મોહોટાં માણુસો આધ રતી સ્તુતી કરજો અમારી વતી; કહેજો ઉજેણી પગધરો,વિકરમ યજ્ઞ સફળજ કરો; આવેતો તેડી લાવજો, કરી નુતરૂ પાછા આવજો. વિપ્ર મોકલ્યો સાગર ઠામ,રાજા થયો પોતાને કામ; જવ તલવરૂત પંચામરૂતખીર,કરે આહુતિ વીકરમ વીર. નવગ્રહેનાં અર્ધ્યાંદાન, દેવતાઇ રચના સનમાન; જોગણી સોને આપીયો ભોગ,એ ટાળે દુખ વ્યાધી રોગ,જેને જે ક્ષટે તે ધરયાં,તેને મન ગમે તેવાં કરયાં; મહા ઉલટ ભેર વાધ્યો રોગ પછે થયો ત્યાં પુરણુ જંગ;રાએ પુરણાહુતી કરી, પછે દાન દેવા મતી ધરી.

. દોહરા—તેડાવ્યા જાચક ઘણા,વળી તે દુરબળ જન,તે મળીયા નવખંડનાજેને અન લેવાનું મન. રાજા પુત્ર પોતા તણા, વળી તે ઘરની નાર; એકક વસ્ત્ર અંગે નીસરયા ઘરની બાર. હસ્તિ ઘોડા પાલખી, અર્પણ ગ્રંથ ભંડાર, કરનારપણ સરવે કરયું, ક્ષણુ ન લાખી વાર; જેવું કરમ છે. તેવું પામ્યો તેહ, પંચ રાત્ર જ્યાં રાય ઘેર. કંચન વરશ્યો મેહ, તે શોભા જોઇ વીકરમે કર્યો યજ્ઞ દઇ દાન; કરકી તો છોડે નહી, શોભજ છેડે પ્રાણ. ચોપાઇ—કરયો યજ્ઞ તેવીક્રમવીર, વિપ્ર ગયોછે સાગરતીર, મેલ્યો ચલાવ્યો મનનિ આશ,ગયો આપ સાગરને પાસ, જઇ સાગર આવાહન કર્યું

ચોખા ચંદન સ્તુતિ કીજીએ, જોડી હાથ માગી લીજીએ તેડે છે પૃથ્વીપતી રાજ, તમે ત્યાં આવો મહારાજ, કરે અગ વિક્રમ રાજન, તમ દર્શનનું અદકુ મન, કહ્યા છે બહુ અધિક વિવેક, તે હુકમ કહુ જીવ્યા એક સ્તુતિ તે બ્રાહ્મણે કરીસમુદ્ર પ્રગ ટયો રૂપે ધરી. હા ભાઈ તું તેડવા આવિયો,તે મહારા મનમાં ભાવીયો, રાજા પ્રત્યે પુન્યજ કરે,તે દેખીને હઇડું ઠરે.વીકરમ જોયાની ઈચ્છા ઘણી, માહારે હોંશ અદકી તે તણી, અનેક કરોડ તિરથ મુજ માંહ.કેમ આવું હું એકલો ત્યાંહ. દોહરા—મુજ માંહી વસે મછ કછ.જીવ અનેરા જંત,તેતો મન ઈચ્છે ઘણું,જોઇએ વીકરમ સંત, ઇશ્વરને વાહાલું નહી. વીદ્યા વાત કે રૂપ. નહિ ડાહાપણ નહી ચાતુરી.નહી ભિક્ષુક નહી ભુપ,અતી વાહાલો પ્રમારથી, બીજો એકદાતાર, ત્રીજો ભક્ત વાહાલો ઘણું, ચોથો અસુર અપાર.સાચો વાહાલો સરવથી, જેનું કોમળ મન,માટે દરશન ઈચ્છીએ, એવાછે રાજન,વિકરમને જઇને કહેજો અહીં આવે તું આજ,જીવ સૌ દરશાન કરે,તો સરે સર્વના કાજ, માટે કહો જઈ વિનતિ,સુર પુરૂષ મહાધિર,મુજને દરશન આપવા, આવજો માહારે તિર. દુખ ભાગે કંઈ જન તણા પરદુખ ભજન નામ. એવું જાણી રાયજી,કરો હમારૂં કામ.ચોપાઇ—ત્યારે બ્રાહ્મણ બોલ્યો વાણ.સાભળ સાગરતું અજાણ;તુને તેડવા આવ્યો હું,મુજ સાથે આવે નહી તું. વીક્રમન કરે માહા માલ ચડી સાગરને અદકી રીશ,ભમર આપ ચડાવ્યા શીશ;જેમ જેમ રાજા મોહોટો કરયો,તેમ તેમ તું અહંકારે ભરયો.મોહોટા પણ આખર માનવી, મુજ તોલ આવે મનહવી;દીધી વિપ્રને ગાળો બેચાર,રહીશ ઉભો તો ખાઇશ માર,ઉતાવળો રાય આગળ જજે,થવાય એવા તું તો થજે,જ્યાં હું તો નવ પ્રસન્ન થયો, તાગો યજ્ઞ ના એળે ગયો,એમ કહીને હુંકારો કરયો, કહેજે અરથ તાહરો નવ સરયો, બ્રાહ્મણ ક્રોધ કરીને વળ્યો,આપ ગામને પંથે પળ્યો,પુરો યજ્ઞ થયો જેટલે.બ્રાહ્મણ ઘેર આવ્યો તેટલે,રાજા છત્ર ધરે છે શીશ. જઈ વિપ્રે દીધી આશિશ,કહો કયાંથી આવ્યા માહારાજ, શું મુજને નુતરે મોકલ્યો તમો, સાગર પાસ ગયાતા અમો,તેમા નીર અખુટ ભરયું,મેલી ચોખા નુતરૂં કરયું,મનશ રૂપ કોપ્યો તે થઈ, મેં વાતો તમારે કહી, મહારાજા કરે છે જાગ,તમને તેડવાનાછે લાગ,ત્યારે તેણે કરિછે રીસ, ગાળો દીધીછે દસ વીસ,મુજને પણ દીધી બે ચાર.તેને આણ્યો અતિ અંહકાર.ક્રોધથી બોલ્યો વાણીયો.જા કહે બોળું છું પાણિયો,ના આપ્યો પગજ મુજને એક, ચુકયો ઘરનું કામવશેક,તે સ્થાનક મુજને વામીયો,દક્ષણામાંગાળોપામીયો,માહારાજસરખા દીશો વાન.તે ઉતારો એનું માન,તેને નમાવો જોતમ રાય,તો મારૂ મનશીતળ થાય.

દોહરા—વાત સુણી તે વિપ્રનિ, મન હરખ્યો રાજન, આસ્વાગત કીધી ઘણી, બોલાવો મુની જન. અરણુવ પીજાવું સહી,વિચારયું વિકરમ વીર, શેન્યા તે ત્યાં શું કરે; જેમાં ઝાઝુ નીર;સોપ્યું રાજ પ્રધાનને,તેડ્યો વીર અભેદ,ગયો રાજા એક લોદ, રાખો સાગરશું ખેદ, કોને વાત કહી, નહી મનમાં રાખી ધીર, ઉપાશીકે દઈ દેવાને, આવ્યો સાગર તીર. દીધી આણ ઈશ્વર તણી,સાદ કરયા દસ બાર,જો કાંઈ

બળ હોય તુજ વીખે, તો પ્રગટ આવ આ ઠાર. નોહે બ્રાહ્મણ બાપડો, જેને દીધી આળ; મારી સંગે શું કરે.તેં તો બોલી પાળ, સુણ્યો બોલ અહંકારનો, માનવીમાં સુંવરત. પોતાને રૂપે કરી, સાગર આવ્યો તરત.

ચોપાઇ—દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ બેઉ જણ મળ્યા,રાયે દિઠો સાગર રૂપ,સિંધુએ દિઠોછે ભુપ, યજ્ઞ તણી મેં માંડી પેર. કેમ ન આવ્યો મારે ઘેર, તે વાતનું કારણ કહો, આવોકે સુખે અહિં રહો. ત્યારે બોલ્યા સાગર સિંધુ, સાંભળરે વિક્રમ મુજ બંધુ; ગમેનેવો પણ માનવી તું, કેમ આવું તુજ દેશે હું; રત્નાગર તે માહરૂં નામ, કરૂં અણચિંતવ્યાં ભારે કામ. સરવ સરીતાનો ભરથાર, માહારા પ્રાક્રમ અપ્રમપાર, સહુકો આવે મારે પાસ, હું નવ કરૂં બીજાની આશ વસે તિરથ મુજ માંહે ઘણા.રત્ન કોટીચિંતામણિ તણા.વાત અરણવ કેરી સાભળી, મનમાંહે ગયો પરજળી; જે આણે અહકો અહંકાર, તેનુ નામ મોહોટા ગુમાર. દોહરા—રત્ન કાહાડયાં તુજ નામથી,બાંધ્યો કરિને ચોર,મુકાવ્યો મહાલક્ષ્મીએ, કયાં ગયું તાહરૂં જોર, અગસ્ત જ્યારે પીગયા; સુનાકીથી ઘાટ, તારૂ જોર તે કંઇ ગયું, પુંઠળ બાંધી પાજ.કહેતો વળી કહુ ઘણાં, જે બોલે પુરાણ. વચન એવાં સાંભળી, મન રીઝયો મેરાણ.

ચોપાઇ—જા જીવતો છાંડ મુજ તીર નહિતો હવડાં બોળુ નીર; પૃથ્વિ બધિપાળિએ સજુ, મુજ આગળ તાહરૂં શું ગજુ. સતાવદિ માટે સાંખીયે, નહિ તે મહાન દાખીએ;માંનાં વચન લાગી રાડ. પોતા તણી ભાગી છે આડ. વિક્રમ રાયતો જોઇ રહ્યા, અરણવ તો અલોપજ થયા;મારી છોળને વધ્યું નિર, તાણ્યો જળમાં વિક્રમ ઇવર; થયો આકળો પાણી માંહ. વરૂણ સમરણ કીધું તાંહ. મુખથી મંત્ર વરૂણનો કહે,ઉદક અંગથી અળગુ રહે; જળને કાપીયો વીક્રમરાય, મહા કોપ સાગરનેથાય, મચ્છ કચ્છને મોહો અહિ. તે મચ્છે પછે વાણિ કહી, રાજાને અદકુ મારજો, પ્રાણ દેહમાં ઉગારજો.

દોહરા—રાજા દુખ પામ્યા ઘણું. નવ સહેવાણી વાત; ધ્યાન ધરયું વૈતાળનું, મરી હરસીધ માત, આદ્ય શકત તું ઇશ્વરી,મંમાયા પ્રચંડ;ચાચર દેવ્યા નવખંડની, વ્યાપી રહી નવખંડ. સરજન પાલણ સંહારણી, સ્થાવર જંગમ હોય; જેને પાસુ તાહરૂ, ગાંજી ન શકે કોય, તુ તુળજાને તોતળા, હીંગરાજ હરસીધ અંબાઇ આરાસુરી અંબિકા, બળધારી બહુચર થિર.

સોરઠો—દાતા નવ નિધાન, અડસઠ લોચન અરબુદા ગુણુનિ ગીરી સમાન,માહ કાળી મહા સરસ્વતી, અષ્ટ સતે વેરઇ, ચપન કરોડ ચામુડ છે; નવ કરોડકાત્યાઇ શ્રીરૂપ તે સરવ તું દોહરો—પશુ પંખીને વનસ્પતિ, માયા મોહ અહંકાર; સકળરૂપ તું ઇશ્વરી, નોધારા આધાર ચોપાઇ—શક્તિ કેરી સ્તુતિ કરી,પ્રસન થયાં ત્રીપુરાસુંદરી,મુજ સેવકને દુખજ દે, સુખે એ કયમસાગર કહે તેડાવ્યા વાયુને અગ્ન બેય,

આવ્યા સમીપ માતાને ઘેર; સકળ પદવિ પામ્યા અમો, હેત કરિ તેડાવ્યોતમો,શેવકને આજ્ઞા દીજીએ, કરજોડિ અમો કીજીએ, કહે પ્રથ્વીને કહે છે રવિ વાયુ કહે નાંખુ ફેરવિ; અગ્ન કહે જે પ્રલેકરૂ, દો આજ્ઞા મસ્તક ધરૂ.દોહરો ચંડી કહેછે દેવને સાગરતિરે જાઓ;સાગરને બાંધો જઇ, મુકાવો વિકરમ રાય. મુકો બધાનિરને,પ્રગટાવો માહાઆગ;તોડો માન સાગર તણું,વિક્રમને લાગે પાય, વાયુ જળ ઉડાડીયું, લેઈ ગયો આકાશ; પછે પાંવક પરજળ્યો, દવ લાગ્યો ચોપાસ. મછ કસુ સહેતરફડ્યા, નવ શેહેવાણિ જ્વાળ; અરણુવ કીધો આકળો, જાણ્યું ખુટયો કાળ,સાગરમાંના જીવતે કરે ઘણા પોકાર; તેવામાં જઇ આગીયો, દે આગ્ય તણો માર. પડયો ત્રાસ ત્યાં અતિ ઘણો,નાઠા સઘળા જંત.વિક્રમ આવ્યા બારણે,કીધું બળઅનંત.

ચોપાઈ—દીઠો અગ્નિ ઠામોઠામ, સાગરે તો મુકી મામ; વાયુ જેમઆકાશે પુઠે પાવક અગ્નિ કરે. એકે વાતે ચાલ્યું નહી, કરજોડીને આવ્યો તહિ;રેહ રેવહરે અગ્નિ પુછું હુ, મુજ સાથે વઢે કેમ તું; વાયુ કેમભેદે છે આજ;વઢતા તુજને કયમન આવેલાજ, કુણ દિવસનું છે તમ વેહેર, વઢવા આવ્યાછોતુજ ઘેર દોહરા—શાગર પ્રત્યે બોલીયા,વાયુ અગ્નિ બે બાણ, કોપ્યા હરસીધ માડી, તે લેશે તુજ પ્રાણ.વિક્રમ શેવક ચંડિનો, ઈંદ્ર તણા કુમાર; તેને જઇ પ્રસન કરો, સુખ પામો આઠાર, તારવિના શીધી નહિ, કરો કરોડ ઉપાય.વિનવ રાજા વિરને;તો તમને સુખ થાય, ચોપાઇ—વચન સાંભળ્યાં એવાં શરવ, સાગરનો તજાવ્યો ગર્વ, જોડયાહાથ ધરૂણી એ રૂપ; આવ્યો જ્યાં બેઠાછે ભુપ, તમો મોહોટા પ્રથવિપતઘણિ. મેં અવગણના કીધ ઘણિ; તાહારે પર દુખની છે રીત, મુજ સંગાથે કરીએ પ્રીત. શાનો ખારરાજાને સાથ, વળગ્યાં બાંહ શાહીને હાથ.

દોઉરા—અગ્નિ વાયુને આપી સીખ, તે થયો તેને ઠામ; કીરપા કરી મુજ ઉપર આવો ઉજેણી ગામ. યજ્ઞ સફળ માહારો કરો, થઇ મારા મહારાજ; સાથેઆવોમાહરે, રહે માહારીવાજ. ચોપાઇ—સાગર કહે સાંભળ તું ભ્રાત;ઃ મુજઆવ્યાની કહુ એક વાત; લક્ષ કરોડ મુજ માંહે જંત, તે યજ્ઞનો જો આણો અંત,હું આવુંતમારે ગામ, જીવ તરફડી મરે આ ઠામ. જીવ સહુનિ હત્યા લેશ,તો મુજને તેડી જા દેશ; તુજ સંગાથે વહું હું, તેનું દુખ નવ આણીશ તુ.

દોહરા—સાગર કહે સુણ રાયજી, સંદેહ મનનો મેલ, થાઉ ઓશીગલતુજને, આપુ તુજને તેહ. જેથી કામ થાએ ઘણું પહોંચે મનની આશ;પાંચ રત્ન પ્રતાપ વંત, તે તે માહારે પાસ; દેવ શહુને દુરલભ ઘણાં, રત્નાકરનુ સાર, તે રત્ન આપુ તુજને પ્રાકમ અપરમપાર, તે રત્ન મેં સંચાર્યાં,માટે રત્નાકર નામ, પ્રસન થઇ તુજને, મુકી મનની મામ.

ચોપાઇ—એમ કહિ પાતાળે ગયો, ઉલટ આપ મન માંહિથયો, રત્નરાખ્યાતાં

ઘરમાં સાથ. આણી આપીયા તેને પાંચ. દેખી હરખ્યો ઘણો, મરમ કહોભાઇ એહજ તણો, એ વસ્તનાં કહો ભાઇ નામ, નીપજે એથી શાંશાં કામ, એક રત્નને કરમાં રખે, પછે વિચાર કરે મન વિખે, જેટલો ચીતવે મનમાં દ્રવ્ય, આપે ઇષ્ટને તે આગળ સરવ. એના ગુણ છે અપરંપાર નવ ખુંટ ખરચે ભંડાર, બીજું રત્ન મુખ આગળ ધરે, આપ મન વિચારજ કરે. કટક દળ ચીંતવે જેટલું. પ્રગટ થાય તતક્ષણ તેટલું જે જેવસ્ત આભુષણ હોય, નવ નવાં નિત્ય દ્રષ્ટે જોય. ચોથે અમ-રત મેવા અહાર, ભક્ષ ભોજન બહુ વીવિધ પ્રકાર પાંચમું રત્ન હોય જેને પાસ, અંતરમોક્ષ પદવિનો વાસ. સાપી સુરાપીને પાતકી, માત્ર દરોહ સ્ત્રી વધ પારકી, વઇ-કુંઠે કઇલાશ કે ઈંદ્રાસન રત્ન પ્રતાપ જાય તે જન. કહ્યું વખાણ એ પાંચે તણું. એ દેવને દુરલભ છે ઘણું મોહોટા યજ્ઞને પુન્યે કરી, એ વસ્તુ આગળ ધરિ. જેવી મ-નમાં ઇચ્છા હતી, તેતો પામ્યા પૃથવિ પતી, વાયુ અગ્નિ કીધા વીદાય, પ્રદક્ષણા કરિ લાગ્યા પાય, આદ્યશક્તિ તે તમ પ્રતાપ. અરણવ વશ કીધીછે આપ, દેવ આપ ઠેકાણે ગયા, અરણવ રાજા સુખીયા થયા. સીંધુ તણી આજ્ઞા તો લીધ, વીકરમપંથ કરો તે સીધ. ગડગડ્યાં ઢોલ મરદંગ નીશાન, ઘેર આવ્યા વીક્રમ સુજાણ; થયો પ્ર-જાને શીતળ દેહ. દુધે વરસ્યો ત્યાં તો મેહ.

દોહરા—આવી ઘેર ઉભા રહ્યા, વીકરમ તેણી વાર; બ્રાહ્મણ પેલો આવીયો રાય સભાનેઠાર. ચોપાઇ—ભલે માહારાજ આવ્યા તમો, ઘણો આનંદ પામ્યોછું અમો; અરણવનો ઉતર્યો ગરવ, તેણે અંગ મુજ ફુલ્યું સરવ. હું ગયો નુતરાને કાજ, તે દાહાડાની મનમાંદાઝ; નવ જમાડયો નવ દક્ષણા કરી. તેણે રીસમુજ હઇડેવરૂ. તમ યજ્ઞમાં હું નવ રહયો; હું તો નોતરૂ દેવા ગયો; તમ ઘરની દક્ષણા ચુકીયો, મુજને તમો નીરમુખ મુકીયો. સહુકો પામ્યા દક્ષણા રૂખી, એકલો રહયો છું હું નીરમુખી ઉપર કરો તમારો હાથ, આપ વીચારો રૂદેયા સાથ.

દોહરો—વીકરમે મન વીચારયું. નથી પામ્યો એ બ્રહ્મ; મુજ ઘેરથી નીરમુખ ગયો, તે નહી માહારો ધર્મ. પાંચ રત્ન છે મુજ કને, તેમાંથી લોને એક, ગુણ છેસ-ઉના જુજુવા, મન કરજો વીવેક.

ચોપાઈ—કહે બ્રાહ્મણ એથી શું થાય, તેના ગુણ સંભળાવો રાય; એક થકીપામે છે ધન, બીજે મેવા અમ્રત અન. ત્રીજે આભુશણ વસ્ત્ર અપાર, ચોથેથી કટક દળ સાર; પાંચમે મોક્ષ પદવી પામીએ, ભવસાગરતો ભવ વામીએ બ્રાહ્મણને મનઅચ-રત અડયો, સુણિ વાત વિમાશે પડયો; એ પાંચમાંથી કિયુ લેઉ, કિયાં ચાર પાછાં હું દેઉ. માહારાજ પુછું માહારે ઘેર, પછે કરૂં લીધાનિ પેર; એવું કહીને પાછો વળ્યો, કહ્યું સહોદરને સાંભળો. રાજાએ કહી છે વાત, પાંચ રત્ન પણ જુજવિ ભાત; કહો તેનિ એક લીજે જાત; ઘરમાં પાંચ માણસનિ ન્યાત. આપ આપનિ [illegible]

એક પોતે ને બીજો તા, ત્રીજો પુત્રને તેનિ માત; પાંચમી પોતા કેરી નાર, સહુ મળીને કરયો વિચાર, બ્રાહ્મણ કહે જે ગ્રંથ, સરશે તેથી આપણો અરથ; ધણીઆણી કહે લાવો અન, જેથી ઠરે આપણું મન; પુત્ર કહે શેન્યા લીજીએ;રાજા થઈ આનંદ કીજીએ; વહુ કહે લાવો શણગાર; તો વાધે રૂપ અપરંમપાર;તાત કહે લાવો મોક્ષ રતન, તો કાયાનું કરિએ જતન;બીજુ સર્વે ખોટુ એહ, આપણું સાધનકરીએ દેહ: આપ આપણિ ચલવિ સુજ; વઢી પડયાં વઢતામાં ગુજ; પુત્રકહે જો બીજું લેશ, તો ઉઠી જાશું પરદેશ; વરધ કહે જો લાવે બાળ, તો આણું હવડાં મુજ કાળ.

દોહરા—રાડ થઈ ઘેર વીપ્રને, ઝુરાણુ લાગ્યાં મન; રાત્રી ત્રણ રાંધ્યું નહી, કોય ન પામ્યા અંન. ભુખ્યા બ્રાહ્મણ કળકળે, સુજે નહી કંઇ પેર; રીસ કરીને આવિયો રાજા કેરે ઘેર. સમાચાર સઘળો કહ્યો, રીશે બોલ્યો વાણ; રાજા તમારા રતનથી થાય માણસની હાણ. આસ્વાગત રાજા કરે, કેમ ધરો છો દુખ, શુ માગો છો મુજ કને, ઇશ્વર ભાગે ભુખ. મનુશ પાંચ મુજ ઘર વીખે, જુજુવાં સહુનાં મન;એક રતન આપ્યાં તમો: માટે તજીયું અન, હરખ્યો રાય હઇડા વિખે,શાને ખોટી થાઓ રત્ન એ લીજીએ, શીઘ્ર થઇને જાઓ. કાં પહેલું તમો નવ કહ્યું, શીદ કરી મન દાઝ; રત્ન પાંચ લઇને વળો, કરીએ રૂડાં કાજ.

ચોપાઇ—કુમકુમ ચંદન ચરચ્યા પાય, ચરણામ્રત લીધું છે રાય;હેતધરયુ રૂદયાની સાથ, આપ્યાં રત્ન બ્રાહ્મણને હાથ. હરખ્યો બ્રાહ્મણ મન ઉલાહ, દીધો રાયને આશીરવાદ; કોટી કલ્યાણ તાહરૂ થજો. તારા વીઘ્ન સરવે જજો. એવું તાહરૂ રેજો મન, આશ પુરો જાચક જન; હરખ ભરયો તે આવિયો. પાંચ રત્ન આપે લાવિયો; પાંચે જણની પોતી આશ,સુખ ભોગવ્યું લીલ વીલાશ.સુણે સાંભળે વીક્રમચરિત્ર, સદા મન તેનું પવિત્ર; પાંચે પાતીક તેની જાય, દ્રઢ રૂદે તે કોમળ થાય. એવું સાંભળી આપે દાન, આ લોકે પરલોકે માન; સરવથી તે મોટું પુન્ય, એહ સમો નહી કાંઇ અન્ય; વીક્રમનું વખાણજ કહ્યું, એ પુન્યેથી સરવે થયું; આપે એકને પામે લાખ, તેની વેદ પુરાણે શાખ.

દોહરા—કહે માહલી ભોજ સુણો, એવો થયો તેરાય, એવા જો થાઓ તમો, તો ધરો સિંહાશન પાય, એમ કહીને પુતળી, આપે ગઇ આકાશ,એહ કથાપુરણ થઇ કહે કવિ સામળદાસ. સોતા વકતા સમજતા. કહે કવિતા કરજોડ,શામળભટ કહે બોલજો, જે જે શ્રી રણછોડ.

વારતા ૧૪ નઉકાની.

સુભદ્રા નામની ચઉદમી પુતળી બોલે છે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળે છે.

દોહરો—આદ નમુ ભઇરવ તુને,માગુ ઉત્તમ બુદ્ધ,કીરપા કરે માહાવીરતું, આપો

વાણી શુદ્ધ. શ્રી સારદા તુજને નમુ,ગણપત પુજુ પાય, દીનઉપર દયા કરો,તોગ્રંથ ચાલતો થાય, વળી ભોજે વીમાશીયું, લીધું મુહુરત જેહ, શીંહાસન તે નીરખીયુ, આનંદ પામ્યો તેહ. પુજા પ્રદક્ષણા કરી બેશણ ઘાલી હામ, બોલી સુભદ્રા પુતળી રખે બેશો આ ઠામ.શીંહાસન વીક્રમતણું,નહી બીજાનું કામ,જે બેસે એ આસને, પ્રદુખભંજન નામ, કહે ભોજ સુણ પુતળી,વીકરમ મહીમા જેહ,વીસ્તારી મુજને કહો, સાંભળવા ઇચ્છું તેહ.

ચોપાઇ—કહે સોભાગી સાંભળ રાય,કહુ વીકરમ તણો મહીમાય,જે સાંભળતાં પાતીક જાય, વાધે પુન્ય પવીત્રજ થાય.દોહરા—એક સમે તે આસને, બેઠો વીકરમ રાય,ત્યાંહાં પ્રધાન પોતાતણો,પાળે પગલે જાય;ત્યાં શોભા છે અવનવી.જેવું ઇંદ્રા-સન;સુરનાયક થકી અધીક,બેઠા છે રાજન;કામ સમાન રૂપ છે,કારણ સમો દાતાર, પ્રાક્રમી બીજે કો નહી, એવો કયો કીરતાર; ઉપાશીક હરશધીનો વીસ્નુભક્ત પરી માણ; શીળધર્મ શાહશીક ઘણો, સકળ શાસ્ત્ર સુજાણ,સકળ કળા ગુણ શીવ શુભ બત્રીશ લક્ષણ પુર;અસ્ત્ર શસ્ત્ર જાણે અધીક, વૈરાગી વીર મહા સુર;તેના જેવી આ ખમા. આવે નબીજે કોય; થયા ઘણા થાશે ઘણા. દેવજ સાખીયા હોય,રાજા બેઠા રંગમાં, આવ્યા નીજ પ્રધાન, પ્રણામ રાજ રિતે કરયો,રાયે દીધાં માન.કહોનેકારણ કાંઇ અવનવું.જે કહેવું હોય તેહ; તો તે પ્રમાણે કરૂં,તેમાં નહિ સંદેહ.જે માગો તે આપીયે,એમ બોલ્યો નરનાથ;ત્યારે વજીર ઉભો રહયો જોડીને બે હાથ,પુછોજો તો સાંભળો મનનુ કારણ સુત્ર;વાત કહુ વરસ પાંચની, જ્યારે નોહોતો પુત્ર, મેંણું હતું હિર વંઝાનું,ઝુરતો મનમાં આપ; ત્યારે બુદ્ધ એક ઉકલી, તમ ચરણપ્રતાપ. જો માહારે તન આવશે, અંગે સુખીઓ થાઉ; શ્વેત બંધુ રામેશ્વરે, પુજા કરવા જાઉ, તે બાધા મનમાં ધરિ, પ્રસન થયા શ્રીરામ; પામ્યો પુત્ર ઇચ્છા થકી, ધરયુ સમદત નામ; બેઠુ વરશ પાંચમુ, તે બધા મુજ શીશ; દેવનું રણ અતી દોહલું,જાણું છું,અહરનીશ હુકમ હોય તો એકલો પાળે પંથે જાઉ,નીરખ લક્ષમણ રામને, વાચાશીંગ્ર થાઉ. સુણીરાય રીજયો ઘણું,સીગ્ર કરો એ કામ;રત્નઅમુલખ અવનવાં, આપ્યા બહુ વિઘરામ.લેઇ આજ્ઞા મંદીર ગયો, સહુનીશીખતાંહાં લીધ, સમુહુરત જોઇ પરીયાંણનું, પંથ કરો છે સીધ.

ચોપાઇ—પ્રધાન પાળા પંથે જાય, નથી પાસ બીજો કોઇ સાથ;લક્ષમણજીનું ચંતન કરે, પાતીક સકળ જનમનાં હરે. એક મુકે બીજુ લે ગામ;દીવસે કુચ રાતે મુકામ;માસ બે માસે લક્ષમણજી ગયો,પામ્યો દરશન સુખીયો થયો.જ્યાહાંશ્રીરામે બાંધિપાજ,મન નામનો રથ શીધ્યા આજ;તે સ્થાનક છે રળીયામણું,સઉતીર્થમાં સોહામણું;સીતાવાડી તે પુરૂશ પુરાણ,ત્યાંહાં મેહેલ્યું ભામાસ્ત્રજ બાણ.તેનિશોભા અદકી હોય, પુન્ય મહીમા ન જાણે કોય; પ્રધાન તોતે સ્થાનક પામીયો.દુકિત તેહ

તહાં વામીઓ, મન મનોરથ પોતી આશ, નહિયે માધવટો ખટ માસ; તેવો મન વિચારજ કરી,આપે રહયો તે સ્થાનક ઠરી;આ વાતતો અહીંયાથી રહી,ઉજ્જેણીમઈ શીગત થઇ; વીકરમ કરે નીત રૂડાં કાજ; ધરમ મારગ લાવે રાજ.પ્રજા સહુને રૂડાં સુખ ભાગે છે દુખીયાના દુખ. ના અક્ષર રાજા નવ કહે, સુખે પ્રજા પોતાનિ રહે, પ્રધાનને ચાલ્યાની વાત, થઇ ગયા સંવતસર સાત, પ્રધાન તો રાજાને ઘણા,શીદ સંભારે શાની મણા; નિશી ચરચા જોવા એક દન,નગર બધે ચાલ્યા રાજન,નગર વારતા શ્રવણે સુણે,નારી એક બેઠીકે ભણે; માઝમરાત મધવેળા જુએ; રામાએક તે ઘરમા રૂએ; હણે હઇડુને અદકુ રડે, વિવીધપેર વિલાપજ કરે. તે દીઠુ રાજાએ દ્રષ્ટ,ઉપન્યું છે મનમાંહે કષ્ટ.રાજા બેઠો પાસે સુઇ,પુત્રી પુત્રી ત્યાં મુખથી કહી;શા દુખે કરે આંસુપાત, મન મુકી કહો મુજ વાત; મધરાયે રૂએ શા માટ એવડાશાછે અતી ઉચાટ; ને દુખ જો તું ન કહે મુને બ્રહ્મહત્યાદીક તુને.

દોહરા—બોલી નાર તે મુખ થકી, માહારૂ દુખછે ઘોર;તમ આગળ તે કયમકહુ, તમે જાનો છો ચોર. હું અબળા છું એકલી,નહી પાસે મુજ નાવ;ઘર નહિ ઉઘાડુ અમો. જેમ આવ્યા તેમ જાઓ, દુખ કહે શું નીપજે,અજાણ્યા આગળવાત,તેતો ભાગી નવશકે.ફોકટ શી વિખ્યાત. ચોપઇ—ત્યારે વીક્રમ બોલ્યા વાણ.સાંભળબાઇ તું ચતુર સુજાણ; નહી ચોર લંપટ કે જાર,વીકરમરાય નીશ્ચય નીરધાર;નીશ ચરચા જોવા કારણે, આવ્યો છું તાહરે બારણે પુત્રી બેહેન જેવી માહરી, મેનો દાઝ સુણી તાહરી;બાર ઉઘાડી ઉત્તર દો,જે દુખ હોય તે મુજને કહો;ને દુખ જો ભાગુ નહિ આજ, લાગે કુળ માહારાજને લાજ;જો નવ ટાળું તાહારો શોક,તોતીરથવ્રત થાજો ફોક;એવી પ્રતીજ્ઞારાયે કરી, તે નારીએ ચીતમાં ધરી,નારીએ ઉઘાડયાંબાર, ધરી હરખ મનમાંહે અપાર; રાજા બેઠો પાટે જઇ, નારી લાકજ રીને રહી, તમારો પ્રધાન તે મારો પતી, તેનિ નારી હું છું સતી, તે સ્વંતઅંધુરામેશ્વર ગયા, તેનેસાત સંવત્સર થયા. અહરનીશ જોઉછું વાટ, મોહોટો મારે મન ઉચાટ. ખટ માસનોહ તો વાયદો, બીજો કાંઇ નથી કાયદો; ભલા ભુડાની ખબરજ નથી, તે દુખે ઝુરૂ સરવથી તે આવે નો પોચે આશ, નહિતો હુ પ્રાણ કરૂં નાશ.

દોહરા—મહીપત કહે સુણુ માનની, કાળજ સ્થીર કરી રાખ્ય;તે તુજને હું મેળવું, તેમાં શ્રી સુરજની શાખ, માસ ખટ પાસે મેળવું, કરૂં તમારૂં કામ; મટાડુ દુખ દલડા થકી, તો વીક્રમ મારૂ નામ સંતોખી તે સુંદરી, વચન દીધ બહુ પેર, પ્રાતુશકાળે રાયજી,વિકરમઆવ્યા ઘેર્,વિચાર કર્યો મન આપશું શોકરનો ઉપાય. જોવે તવે સંદેશડે,ઓળગતો નન થાય. પુરત દેશ પરદેશડે કરવું મોટું કામ, દીવસ જોતાં જોતાં જશે,હરસીધ પોચાડે હામ,આપે જાવું એકલા રહેશે કુળની લાજ;રામેશ્વર દરશાન કરૂં,એક પંથ દો કાજ. સુપ્યું પાટ પ્રધાનને, ન કરીશ કોશું ગુજ;

પંથ પળાયો એકલો, જેને અદકી સુજ સ્મરણુ હરસીધ માતનુ,વિર તણો ત્યાં પ્રવેશ અશ્વ સજી આપે પળ્યો,લીધો દક્ષણુ દેશએક માસ દિન આઠમાં, કીધાંહરિ દરશન સ્તવેતબંધુ દરશન કરી, થયું મન પ્રસન.ગુપતદાન દીધાં ઘણાં કોઈ નજાણે રાય બીજે દીવસ પ્રધાનની શોધ લેવાને જાય; જોયાં તરૂવર વાડીયો, જોયાવડ મંડપ ગામ, પુછયું કાંઇ પટે તયે, કાંઇ જાણુ નામ અહરનીશા આપે ભમ્યો,રાજા વિક્રમવિર, પ્રાતસમે તે પરવર્યો; દક્ષણા સાગર તીર ત્યાં વાડી કદળી તણિ, શીના વન કહેવાય. અરૂણુવ અતી બીહામણું . ત્યાંહાં આવ્યો રાય.

ચોપાઇ—ત્યાંહાં પડયો દીઠો રંક, કાયા તેની થઇ કરંક. નેત્ર બેઉ ગયાંછે મળી શરીર તણિ તો ચઇતન ટળિ. વિના વસ્ત્ર પડયોછે ધરણ,હાલે હાથ હઇયુને ચરણ ન સુજે ન સુણે કાન, નથી આપ રૂદેમાં જ્ઞાન. રાજા તેની પાસે ગયો, સંદેહઆપ રૂદેમાં થયો, શકે દેહ પ્રગટયો છે રોમ,કે કોનો થયો વીજોગ જોઉ એને શાનુદુખ,ઇશ્વર એની ભાગે ભુખ.રાય બેઠો તે પાસે દીશ,દીધું આપ ખોળામાં શીશ.મુખપખાળી પાયુ નીર, આસના વાશના દીધી ધીર;કોઇક ચેતના તેને થઇ,દુરમત આપ રૂદેથી ગઇ. નેત્ર ઉઘાડી તવ જોઇયું, રાજાનું મનડુ મોહિયું, રાજા કહે સાંભળ તું વીર,બોલ મુજશું આણીને ધીર; કુણુ જાતને કુણ તુજગામ, શું દુખ છે કહે તાહારૂ નામ. શા માટે આ સ્થાનક પડયો, કોણુ દવેશી દુશમન નડયો,શો છે આહારને શું ખાઓ અન,શા ઉપર છે તમારૂંમન તે મન મુકીને કહો દુખ સદાશીવજી કરશે સુખ; સત વચન જો નવ કહો વાણ, તો આદ્યશક્તિ તુજને આણુ એવા સમા દીધા છે રાય, દુખીયાનું મન પ્રલ થાય.

દોહરા—દુખીયો બોલ્યો રાયશું,તું ક્યાંથી આવ્યો આજ, વિચાર કરવા માહારી કને, સમ દેવાને કાજ. મારે દુખ છે સાગર ભર્યું, તેનું તાહારે શું કામ; જેમ પરદુખભંજન આવિયો;વિક્રમપોતાનું નામ. એ તારા ગણે આકાશના સાગરજળ તોળાય, આવે પાર પૃથ્વી તણી, પણ માહારૂ દુખ ન કળાય;ડોલે બધા ડુંગરા, સમુદ્ર મુકે મરજાદ ફાટે હઇડુતેહનું, સુણે અમારી વાત, તમોએ વાળી મુજચેતના સુખ પમાડયું દેહ;પાયુ નીર મને સુખ થયું, જેમ બપૈયો મેહ. તે માટે સાચું બોલીએ, કહુ માહરા દુખની પેર. અમો તો પ્રાણ તજુ ઇહાં પછી તમો પધારજો ઘેર, ચોપાઇ—જાતક્ષત્રી મુજ માળવ ગામ, મણીસાગરછે મારૂ નામ,હું વીક્રમવીર તણો પ્રધાન, રાજ તણું અદકુ મન માન.માગી આજ્ઞા નીર્ગમુ રાજ,આવ્યે જાત્રા શરે કાજ, સ્વેત બંધુ રામેશ્વર રામ, અડશઠ તિરથ કરવા કામ.જોતો જોતાઆવ્યો છું આંહ, દિઠુ કઉતક સાગરમાંહ. નઉકા આવ્યું તરતું એક, તેની શોભા પરમ વિશેક. કનક તણું તે છે પ્રચંડ,તે માંહે દિઠા નવ ખંડ, એક ખંડમાં તો સાગર સાત, દિઠા કઉતક પરવત વાત, બીજે ખંડતો દશ દિગપાળ, ત્રીજે ખંડ ચોથે

પાતાળ, પાંચમે દેવ છઠે માનવિ, સાત ૩ખી ગ્રાંધરવ દાનવી. આઠમે વનસપતિ નવકુળ નાગ અષ્ટ કુળ પરવત ભારે ભાગ. નવમે પૃથ્વી કેરે પીઠ, એવું અચરત નવમે દિઠ; તે મધે છે વ્રક્ષ અનુપ, ઉપમા ન કરિ શકે ભુપ અવનવો રંગ અતિ ઘણો, તેની શોભાનો નહી ઘણો, કલપવ્રક્ષ અમરત ફળ સોય ને મેં દ્રષ્ટે જોય; તે નઉકાની ખેદગુહાગ. તેમાં બેઠીતી નઉતમ નાર. જેવી રતન કમળ દીવડી, સ્વયં વીંધાતા હાથે ઘડી,જેવા કમળ લતાનો વંદ,વેવો શરદ પુનમનો ચંદ્ર,અંગે શણગાર સજ્યાતા સોળ. મુખબીડાંતાતાં નંબોળ હું આ સ્થાનક આવ્યો જેટલે નારી નઉકાલાવિ તેટલે. ચંદ્ર આભથી નિકળે જેમ,મેં ઝોતકાર દીઠીછે તેમ.હેઠ ઉતરી ઘડી તે વાર. આવી આ વાડી મોઝાર; વણ્યા પુષ્પ એક શહુરત રહિ, પાછી તે નઉકામાં ગઇ, તે સમે હુતિ મધરાત; એક સખિ બીજી તે સાથ, હુ તે જોવાને તેડે ચડયો,મોહ પામીને હેઠો પડયો;તે નારિ નઉકા જળમાં ગયું, તેનું મુજને માહાદુખ થયું.ને જોવાને મુજને કોડ, એની હું શકે અદકો હોડ, તે નઉકાને તેહજનાર દ્રષ્ટ ભરિને જોઉ એકવાર; ત્યારે માહારૂં દુખજ જાય, દેહ શિતળ સુખ શાતા થાય, સંભારતાં વાગે મોહ બાણ, આયુશ બળથી જાતા પ્રાણ. દુખે કહ્યું તમ આગળ અતી, તમથી કામ સરે નહિ રતી,સ્તુતી કે નિંદા માહારી કરો,આપ સ્થાનકપોતે પરવરો,તમો કોણ છો રહોછો કયાંહ.શા કામે આવ્યાછો આંહ,તે સાચું જો નકહો મુને, તો દીધા સમ તે લાગે તુને;એવો સુણ્યો તેનો ઉપદેશ;બોલ્યો વિક્રમવર નરેશ હવે એનુ કારણ લહયું કાન હતું તે નીસ્ચે થયું.

દોહરા—ઉજેણિપત રાયજી,વિક્રમ માહરૂં નામ; તું મુજને નવઓળખે, તોનહી તાહારૂ કામ, મે મોકલ્યો તુને જાત્રા, કરવા સુણ પ્રધાન સ્ત્રી દુખપામે છે તાહારી, વીહ્વળ થયું છે મન,તેનું દુખ મેં સાંભળ્યું સંતોખી તે માટ. તમને જોવા કારણે મેં લીધી દક્ષણ વાટ; પાછો પંથે પરવરયો. એક પંથ દો કાજ સ્વેત ભમેજી નીરખીયા, ભાગ્ય અમારૂં આજ; નવખંડ વસમા નીરખતાં હું આવ્યો અરણવ તીર, દુખનો ભારો દીઠો તુને કારણ નવ રહયું ધીર: રાય પ્રધાન બહુ મળ્યા. ભાગી મનની ભરાત,કર્મ શંજોગે લખવાસા કીધી વાત એકાંત ચોપાઇ—પ્રધાનને કહે છે રાજન;ધિરજ રાખ ભાઇ તારે મન;તે નઉકા નારદેખાડુ તુને પરદુખભંજન જાણો મુને માહારા મનનો ભાગુ ભેદ, તોજાણોસત બોલ્યા છે વેદ;મનના મનોરથ તમને દેઉ, અંન ઉદક મુખ ત્યારે લેઉ, વીક્રમેમુખથી વાચા કહી, તે પ્રધાને સાચી લહી; સંતોખ્યો તેને દેઈ માન, વળી ચેતના આવી સાન,રહ્યા બે તે સ્થાનક ઠરિ, આપ બીઅતની ગુજજ કરી,રાત અરધ ગઇ જેટલે, નઉકા તરતઆવ્યું તેટલે. અગન તેજ અંધારે જશું, દિઠું રાજાએ નઉકા તસુ. જેમ આભમાંથી નીકળે રવી, તેમ ઝળકારે ઉદોતજ હવિ; જળાદળ તેજ આકાશે થયું; તે દેખી રાયનું દુખાડુગયું;

જેમ પહેલી કહિતિ વાત, તેવિ પ્રતક્ષ દીઠી સાક્ષાત, આ દુખીયાનો શો કહુ વાંક, આ શોભા તે અદિ આંક; નઉિકા નાર કો નવલી પેર,તે દેખી પ્રધાનને લાગી લેહેર.મોહ પામ્યો પડયો તે ધરણ,ગયું ચૈતન હલાવે અરણ;મોહ નવ પામ્યો વિકરમ વિર રાખી આપ રૂદેમાં ધીર. અજીત એકાંતે રાજા રહયો.તેનો મોહ રૂદેમાં સહયો, તેડે નઉિકા રાખ્યું ઠરિ,તે નારી હેઠી ઉતરિ; જોબન વેશ છુટા કરિ કેશ, વાડી માંહે કીધો પરવેશ;વિણ્યાં પુષ્પ તીહાં ખોળો ભરિ,તેણીએ સોહેની પુજા કરી.એક ઘડી તે સ્થાનક રહિ,નઉિકામાં જાવા તતપર થઇ,વિક્રમે વિચાર કીધો મનમાંહ, નઉિકા નારિ જાએ કયાંહ; નઉિકામાં પૃથ્વીનું પીઠ, પ્રતક્ષ સરવે નજરે દીઠ એ કારમી વિદ્યા છે અશ્વમેવ, કરિ ગયો કોઇ દીસે દેવ, વ્યંતર વેશી કે શાકણી, જક્ષ કીનર દાનવ ડાકણી; શિદ્ધજકત કે મોહની; તરૂણી કે પુત્રી કોઇની, એનિ ચરચા જુગતે જોઉિ, માહારા મનનો સંદેહ ખોઉિ; આસુ વિમાસણ કરિ, બેઠા નઉિકા માંહે ઠરિ; અદ્રષ્ટ વિદ્યા આપે હોય,રાજાને નવ દેખે કોય.એટલે આવિ તે યામનિ,એવિ નહી ભુતળ ભામનિ;બેઠી નાવમાં તેનો જઇ, દ્રઢ ચીત પોતે મન થઇ, ખેડયું નાવ નવ લાગી વાર; ગઇ છે અરણુવ બેટને ઠાર. આપે નાર ઉતરિ તે ઠાર; ગઈ આપ પોતે દરબાર;ગુફા એક મોટી તે ઠામ, ઘેવર પાર છે તેનું નામ; ચાલી આપ એકલી તે પેઠી તે ઘેવર ઘરમાંહ; પુઠે થયો તે વિક્રમ વિર, રાખિ આપ રૂદેમાં ધીર, સમરિ હરસિદ્ધ ચંડિમાત, જે પ્રતાપે ન કરે ઘાત; સુંદર ત્યાં સજ્યા પાથરિ, તેઉિપર બેઠી સુંદરિ;તે પાસે છે બીજી સખી કરે વાત માંહો માંહી મુખી;હસે રમેને કરે કલોલ,મુખ ભરયાં બીડાં તંબોળ,ઉિતારિ મુકયા શણગાર તજ્યો કંઠ મુકતાનો હાર. નગ્ન થઇ સુવા કારણે, તવ વિક્રમ રહયો બારણે; પરનારિ સહોદર સહિ, આપ રૂદે વિચાર્યું તહીં, રહયો મીંચી બે આપે નેન, જોયાં નહિ નારિનાં ચેન. તે સુતાં બે આપે સતી, પ્રગટ થયો ત્યારે પુરપતી; કર્યું આપે વિક્રમનું રૂપ, સજ્યા આગળ ઉભો ભુપ, દીપક જોત બળે છે ઘણિ, ત્યાં જઇ ઉભો ઉજેણિ ધણિ, બેઉ નારિએ દીઠા તેહ સ્વરૂપ રાય માનવીની દેહ ઝબકીને જાગી બે નાર,ભય પામી મન કરયો વિચાર;કુણ છે તું કેમ આવ્યો આંહ, સુના મારા મંદીર માંહ;ચોર લંપટ કે છો ધુત ડાકણ ખેતર કે વ્યતંર ભુત,સત્ય બોલ પુછું છું હું,નવ બોલીશ કાંઈ જુઠું તું;તાહરો ખુટયો દીસે કાળ,આવશે હમણાં મારો બાપ;જો આવે છે મારો તાત, તો તે તારી કરશે ઘાત.માટે આયુશ તું હારિયો; તારે મોતે તુને મારીયો; આવરદા તુજ આવી રહયો,સુખ વહેતા પાણિમા ગયો;માટે તું તો સાચું બોલ,તાહરા રૂદેનો પડદો ખોલ,અરૂણઉિદે હોશે જ્યાહરે,તુને પીલી મારે તાહરે. માટે વચન કહોને મુખ, કહો વિગત સુખ છે કે દુખ. એવી વાત સાંભળી છે જેહ, મહીપત મન વિચારે તેહ. ત્યારે વિક્રમ બોલ્યા વાણ, મુજને માહાવિરજ

જાણુ, પ્રથમ નામ કહો તમારૂં,ત્યાર પુઠે પુછો માહરૂં; કુણતાતને કુણજ માત, કહો આપ વિગતનિ વાત,જથારથ જે હોય બ્રહ્મહત્યા પાપ, જનમથકિ માંડિને જેહ, વિગત વાત નકહો સંદેહ;ત્યારપુઠે કહેશુ જીઅમો,મન ગમે તે પુછો તમો. દોહરા–નારિ કહેંસુણનરપતિ,કહુંતુજ આગળઆજ;સમદ્રિધે સાચું કહું,મહેલિ મનનિલાજ, ધનવંતશાનિ દીકરિ,સામિક પુરમાં વાસ;રામાપતિ નગ્ર વિખે;રામસંઘછે બાપ; રેહતી નિત આનંદશું,શાહ શીરોમણ નામ; રામ ભદ્રરાજા તણું,કરતી વજીરિ કામ,દળ પરાઠિ આવિયું, વીંટયો માહરો દેશ જોધાસહુ ચડયા ગામતણા નરેશ;ખટમાસ અમેં હીંડ રહયા હાર્યા અવીપત રાશ; પ્રજા નાઠી સહુ નગ્રનિ, સહુકો દોહદશ જાય રણમાં અન નવ મળ્યું સંતાપ્યુ શહુ દેહ; રાય પ્રધાનિ પુત્રિયો નાઠાં અમો એએય રમતાં હુતા જેટણે એટલે પડિયો ત્રાસ;વાટ જેવા અમો નવ રહ્યા,માતપીતાને પાસ સઉ નાંઠા ઉતર દશા,અમો બે દક્ષણ પંથ,નાઠો નવ જેયું ધરિ ન ગણિ મનમાં ચંત;એક એક રાત એક દીન ભમ્યા આવ્યું ભયાનક વન;એટલે મારગમાં મળ્યો એકરાક્ષસ કેરોતન; તે દેખી ધરૂજ્યા અમો, પડીયાં બેઉ જણ ધરણ. તેણે આસ્વાગત કરિ,અમને લીધાં શરણ,બેઉને ખંધે ઘાલિયાં,ને ઉડયાં આકાશ, એક પલકમાં આણિયાં, આ અરણવ પાસ, ખાન પાન સુખ સંજડિ, નાહના વિધના ભોગ. મોહોટુ અમને એક દુખ, માત પીતાના વિજોગ, ઉણપતો એકે નથી,સુખ છે સાગરપુર. એક દુખ દેહમાં,અમ સહોદર દુર. એનો વિગત અમ તણું, પણ તાહરો ઉચાટ, આવશે તાત હમારડો, તાહરો થડશે ઘાટ. દીસો છો કોઈ રાજવિ, પવિત્ર પોતે જાત,ડહાપણ તો દિસે ઘણું,પણ હોશે તુજ ઘાત. કુણ પાપ તુજ પ્રગટીયું,કે ગ્રહ વાંકા તુજ,કુણ અરથે આવ્યા તમો, તેહ બતાવો મુજ. મેં વીગત માહારૂ કહ્યુ, તમ આગળ આ દીશ, તેમ સાચુ તમો ના કહો, સ્ત્રી હત્યા તમ શીશ. ચોપાઈ–રાજા બોલ્યો તેણે ઠાર.બેઠી સાંભળવા બે નાર,જુઠી વાત નવ બોલું અમો, દ્રઢ વીશ્વાસ માનોજી તમો.નગ્ર ઉજેણિ માહરૂં ગામ,વીરજીત વીક્રમ માહરૂં નામ, શેવક માત હરશીધ તણો, ઈશ્વર ઉપર નેહ છે ઘણો, આદે ઇંદ્ર તણોછુ પુત્ર,હવડાં માનવ વંશે સુત્ર, ત્રિજે છે વિર વઇતાર. જાઉ સ્વરગ ગતિ પાતાળ. ગઉબ્રાહ્મણની વારે ચડું, પાપી દુષ્ટનો ઘાટજ ઘડુ, માહરે નહી કોનિ શીર બીક, ઇષ્ટ પ્રતાપે અંગ અજીત, જાચકને ગમતી દેઉ લાહાણ, પરકાજે આપુંછુ પ્રાણ, દુખ ભંજન કરૂં પરકામ, જાણે સહુ નવખંડે નામ.મુખે ઓપમા શી કહું અમો,વીસ વશા જાણોછો તમો, રંકનો રંક દુખીયાનો દાસ,કરૂંછું એક અંબાની આશ,જાચક પુજન રૈયતને નમુ, અસધિ અન્યાઇને દમુ,એ ઓળખીલો માહારિ જાત.આવ્યાનુ કારણ કહુ વાત, પરદુખ દેખી પ્રથમ જાઉં, અંન ઉદક વળતી હું ખાઉ,એક દીવસ મહાસે પ્રધાન,ભરી સભામાં દીધાં માન . તેણે જુગતે જોડયા હાથ, બોલ્યો દીન વચન

મુજ સાથ;મેં કહયું માગોજી તમો, નિસ્ચે તે તો આપુ અમો. કહે પ્રધાન આજ્ઞા દીજીએ, જાત્રા સ્વેતબંધુ કીજીએ; પાળે પગલે કોહોતો જાઉ.ગુણુ શ્રી રામેશ્વરના ગાઉ.મેં તેને વરદાનજ દીધ, મને પંથ કરચો છે સિધ; તે વાતને બહુ દીન ગયા, ઉચાટ સહુ સજનને થયા. કાગળ પત્ર નહી ત્યાંહ ચીંતા કરે એના ઘરમાંહ,એક દીવસ તજયું મેં રાજ,ભમ્યો ગામની ચરચા કાજ,તે પ્રધાન કેરી નાર,રૂદન કરતી ઘર મોઝાર; રોતી રાખી મેં પ્રીત કરી, ત્યારે તે બોલી સુંદરી, કહે મારા સ્વામીને ગયા,વરસ સાત તો વેગે ગયાં; કોઇ અપવાદ બેઠી છે ગાળ,લોક મને ચડાવે આળ. માટેઅથાગ રાતે રોઉ,આપઘાત કરી પ્રાણુજ ખોઉ, મેં દીધીછે તેને આશ, જોજે વાટ પુરા ખટમાસ. આંવુસઘ મનાવું મન,ત્યાર પછી લેઉ જળ અંન;આસના વાસના દેઇને વળ્યો; દક્ષણા પાળે પંથે પળ્યો શોધ લેવા આવ્યો છું અમો, જ્યાંહાં નીતવાડી જાઓતમો;ત્યાંહાં પ્રધાન પડયો તાહરો;તેને મોહ લાગ્યો તાહરો, તે દુખીયો થઈ વાડીમાં પડયો,કાલ અમારી દ્રષ્ટે ચડયો,તેના દુખનો લિધો પાર, ત્યારે તે બોલ્યો વેહેવાર, નઉકા વરૃક્ષ મનોહર સતી; અલૌકિક શોભાછે અતી;તે જોતાં તપેછે તન, લુબ્ધ થઇ રહ્યું છે મન. નહિ તને મન મોહોક પણું, નઉકા જોવા હુંશજ ઘણું,સમદીવાતો સાચું કહ્યું ત્યાંથી જાણ તો અમને થયું,હું રહયો વાડી માંહ; નઉકા સહીત તુ આવિ તાંહ;એ દ્રષ્ટ વિદ્યા આપે કરિ,બેઠો નઉકામાંહે ઠરી. ચરચા જોઇ તમને પરખીયાં,માહાંરા અંતકરણ હરખીયાં, પ્રધાન ઉપરઅદકુ હેત, લેઈ જાશુ નઉકા વ્રક્ષ સમેત, દેખાડિ માગીશું દાજ, મહારે કરવું એનું કાજ, લખ્યું વિધાતાનુ તે થયું,નઉકા તાહારેથી ગયું.

દોહરા–તાહરે બોલવાં તારૂણી, સાંભળ ભારે ભુપ; જ્યાં લગી ગાજે તમો.નથી દીઠો રાક્ષસ રૂપ, પરછંદે પર્વત ગડે,ગડે દશ દીગપાળ;પગ મહારે ધરૂજે ધરા,એવો ભયાનક કાળ, મારયો કોનો નવ મરે. પર્વત જેવો દેહ; અમર કિધો અમરે મળી, અજીત નામછે તેહ,તેહવડાંજે આવશે,કરશે તમારી ઘાત.શું જોરકરેઇષ્ટ ઉપાસના કરે હરહીવ માત; અમરજ એથી ઓસરે, ત્યાં તારૂપું જોર,રાખો હુંથ હઠિ વિખે, મીથ્યા લવરી શોર. વીક્રમ કહે વીનતા સુણો, કોણ રાક્ષસની રીત;અમર કીધો અમને મળી, કીયા દીવસની પ્રીત, એ નઉકા કયાંથી પામીયો, કયાંથી પામ્યો ઝાડ, કુણ ઇષ્ટ ઉપાસના,જે કરે એ બહુ લાડ. શો ગુણ એ નઉકા વિખે,શો ગુણ વ્રક્ષમાં હોય. શાં ફળ એથી નિપજે. પ્રગટ પારખું જોય,રાક્ષસ કયમ અમર થયો, આખર મરશે કયમ,તેજો સાચુ કહો નહી,તો સત બ્રહ્મહત્યા સમ,રામ દવાઇ દેઉં તુને. ઇષ્ટ દેવની આણ;ઉતપત કહો એ દુષ્ટની, બોલો સાચી વાણ.ચોપાઇ–રામા કહે સાંભળરે રાય,સમ દિધાં તે કુણ ઉપાય;લુણ ખાઇએ છીએ અમો,તેનું મહોત પુછોછોતમો લુણ હરામ જો અંગે અડે,તેના પીત્રી નરકે પડે;લુણ હરામનુ મોહો-

ત્રું પાપ, ઇષ્ટદેવ દે અમને શ્રાપ. માટે શી અમારે ગરજ. તુજ આગળ કહીયે શી અરજ; શીતે ભેડ અમ આગળ ધરો. શુ અમને તમો નાહાલજ કરો,એક વાતનું અમને કાજ,તે કહેતાં આવે લાજ.લાજે કામ વણસેછે રાય.માગ્યાવીના નવ પીરસે માય. માહરે હાથે કોલજ ધરો. અમ બે સ્ત્રીને આપે વરો;પવીત્ર દેહછું જોબન ભાગ, એક બતાવું રૂડો લાગ.તુજમાં બળ દિસેછે અતી શીળ શંતોશ દાતામહીપતી,દિસેછે તુજ મોહોટું, કર્મ,સદ ઇશ્વર રાખે તુજ ધર્મ,જોયાં સામુદ્રીક એધાણ, વિક્રમરાય તું સતસુજાણ,અરજુન થકી અધીકાં તે ચેહેન;આજાન બાહુ કમળવંત નેન.ઉતાવળો થઇ બોલજ બોલ, અમ સાનીધ આપો કોલ.પછે વચન દેઉ હું તરત, રાક્ષસનું બતાવું મરત હસ્તીથી જે અરથ ન સરે, તે વરના ઉંદરથી મરે.

દોહરા—વિકરમે મન વિચારીયુ,કરવો એક ઉપાય,વાજે એવું વાજીએ.તો હોયે જઅદાર,વાચા પાળે માહરી, એહ વચન દે હાય, રિસ ન રાખે અંગમાં,હું પરણું તે સાથ. માગુ શીશ હાજર કરે વાગુ મુલે વેચાય.કરી વાત પુછે નહી,માહરી સ્ત્રીથાય; વચન સુણી વનીતા હરખ્યાં,મન વશી તે વાત. વચન દિધું એક એકને,સુણિ મોંહો માંહ ખ્યાત.

ચોપાઇ—રાણી કહે સાંભળરે રાય,એ રાક્ષસનો જે મહીમાય,લંકાસરખું અતી શુભ ગામ. લક્ષમણ પુર છે તેનું નામ, રાવણ જીતી પાછા ફરયા,દુદંભી નાદ શ્રી રામે કરયા, ત્રણ જણે વારયાં ત્રણ ગામ,આપ આપણાં ધરયા છે નામ,ત્યાં વસ્યા અતવાદી લોક, સદા હરખ નહી કાંઇ શોક, નીરભે નિરોગી તેની દેહ, મનવાંછીત વસે જો એહ, નહિ ત્યાંહાં તો આણ લક્ષમણનિ ફરે, આવે દુષ્ટ કોઇ કપટ કરી,પુર પેસ્તામાં જાયે મરી,છયે રૂતુ ખીલે એક કાળ, ફળે વનસ્પતિ ભાર અઢાર, દેવ સરીખા સરવે જન, એવું નગ્ર ત્યાં નહી વિઘ્ન. તે સમે સાગરની તીર, રહેતો આ રાક્ષસનો વિર, મોહોટો બંધવ તેનો નષ્ટ,દેતો બ્રહ્મ રૂખીને કષ્ટ; ગોબ્રાહ્મણને વેગે હણે, પુન્ય દયા હઇડે નવ ગણે, પાપી મહા વઢેરી છાપ, નીત પ્રતે કરે બહુ પાપ, તેણે એવું ઇહડે ધરયું,લક્ષમણ પુર તે ઉદય કરૂં,એવી વીચારી મનમાં પેર,દીવસ ઉગમતે આવ્યો ઘેર, બેઠા માતા પીતાને ભ્રાત. તે આગળ માંડી કહિવાત,સહુ માહારી સાથે સંચરો,લક્ષમણપુર સાથે પરવરો. મહા શોભા તે ગામજ તણી,વનવાડી ફુલીછે ઘણી, સુંદર મહેલ રચ્યો છે જ્યાંય,આપણ સઉ વશીએ જઈ ત્યાંહ, સઉકોને પમાડુ શોક,નાશી જશે ત્યાં સરવે લોક. તેને દુઃખ અદકું દેઇશું, ધનસરવે ખુંચી લેઈ શું,એવો ઘાટ તે ઘરમાં ઘડયો. નાહાના ભાઇને કોપજ ચડયો,એ વાત તું જુઠી કરે, વણ વેઠે જાણું છું મરે.રાવણ કેરાં છેદ્યાં શીશ. જેને માથે હુતા દશીં,ઇંદ્રજીતથી ઇંદ્રજ હારીયો,લક્ષમણજીએ તે મારીયો,એનું બળ છે અપરમપાર મુકી છાંડો એ વીચાર,તેનું તો વારયું નવ કરયું,પુરમાં જાવાનું મન ધરયું કુદ્દ થ

કુંભીલો તેડયો સંગ,આપે આયુધબીડયાં અંગ. સકળસાથનેકેડેગયો નહાનોબંધવ બહારે રહયો;લક્ષમણુની ફરે જે આણુજેવું સુદર્શનચક્રજ જાણ;પુરપ્રવેશ કરેજેટલે, બાળી ભસ્મ કરયો તેટલે,દેવદુધંમીના વાગ્યા નાર.ગામ મધે થયો ઉલાસ;રાક્ષસ મનની ઘાતજથઇ. ખબર નાહાના બંધવને ગઇ, તેણે નયણે નિરજ ભરયું દુઃખ અંતઃકરણમાં ધરયું; તેણે મનમાં રાખ્યો ખાર, નવ સુજે એક વિચાર; કીયેપ્રકા-ર વહેરજ લેઉં ભારે દંડ લોકોને દેઉં લોકો ઉપર બેરજ કરૂ, કુટુંબ સહુની પેરે મરૂં.

દોહરા—તે સ્થાનક આસન દ્રઢ કરી, રાક્ષસ બેઠો ઠામે કરી; શીતકાળે જળમાં જઇ રહે, વરશાકાળે ઓગહે સહે પંચા અગ્નિ ઉનાળામાંય, દહીત કષ્ટ વેદે છે ત્યાંહ. પુજન કરતે દીન બહુ ગયા. તોયે શીવનેના આવી દયા, નવરાત્રીની હુતાત રાત, રમતા આવ્યાં પારવતિ માત; અંગ શણગાર સજ્યાછે સોળ, જોગણિ સંગ કરે કલોલ; દુષ્ટ બેઠો તે રકંજ થઈ, ગરબા માત તે પાસે ગઇ;કાયા કરૂપ દીઠી તે તણિ, દયા દેવને આવી ઘણી; ઉઠાડીને ઉભો કરયો, તે ઉપર નેહ અદકો ધરયો, કહે વીગત તાહારૂં તુ આજ, આ સ્થાનક બેઠો કુણ કાજ, ત્યારે દુષ્ટે જોડયાહાથ, બોલ્યો તે પારવતી સાથ, કરી શેવાશંભુનિ ઘણી, અરજ નથી સુણતા મુજતણિ. એ વરદાન આપોજી માય, જેથી શંભુ પ્રસન થાય, વારૂ કહી કરૂણાનીધ ગયાં,અ-જીતેશ્વર પાશે જઇ રહયાં, શીવજી વીરાજે ભોળાનાથ.ત્યાં આવ્યાં પારવતી માત, અરઘ પાદથી પુજન દિધ; ચરણામ્રત સહુ મુસ્તક લીધ;પ્રસન થયા ત્રિલોકજપતી, કાંઇ વરદાન માંગો શુભ સતી; માહારાજ તમ સરખો શીર નાવ, નિત લાખેણો માહારે લાવ. એક બહાર બેઠો છે રંક, એના કરમનો શો છે વાંક, આપોવરદાન તો સામા જઓ. મારા કહયાથી પ્રસન થાઓ; ત્યારે શિવ કહે સાંભળ નાર. એ પાપીછે અપરમપાર.એનો શોક તો ત્યારે સમે,લક્ષમણુ પુરને ઉધ્વસ કરે.એવીહુંશ હઇયામાં ધરે. માટે એ મુજને નહી ગમે, બીજુ કહોતે મુસ્તક લઉં, વરદાન એને તો નહી દેઉં, ફરી ફરિ પારવતી કહે, પ્રતી ઉતર તેનો તે દે; સ્રીને હાને શિવ કહે નાય, અરસપરસ સ્પરધા એમ થાય, કહી કહિને થાકયા સુંદરિ,શિવે વાત રૂદેનવ ધરિ. ત્રિપુરા સુંદરિ આવ્યો બાહાર બેઠો તો રાક્ષસ જે ઠાર. તુજ માટેમેં શિવને કહયું, ચિંતામણિએ ચીત નવ લહયું; મુજથી અપાય તે આપું હું,જોઇએમાગી લેને તું, કહે દઇત સાંભળ મુજ માત; પ્રસંન કરવા છે ભોળોનાથ પ્રસન પરબ્રહ્મ મુજને થાય, સીધ બતાવો ઉપાય દોહરા—કહે કલ્યાણિ સાંભળો રાક્ષસ કેરારાય, કામ કરવું હોય સરવથા. તો મળી યાંચક બનો ત્યાંહાં વાડી છે હેમાન, કનક રતન કઇ કરોડ; તે મધ્યે એક વ્રક્ષ છે, બાવનાચંદન જોડ; તે ચંદન શિવશિર ચઢે તો સરે તમારૂં કાજ કઇલાશ સહીત નવખંડનું, હવડાં આપે રાજ; ત્યારે રાક્ષસ

બોલીયો, તેમાં શો ગુણ હોય, પુજા બાવન ચંદન તણિ, શું તાંહિ કરતા હોય,

ચોપાઈ–કહે પારવતી સાંભળ ભરાત, બાવતચંદનની કહુવાત; બ્રહ્માએ સરજ્યો છે એક, નહી બીજો તે જોડ વશેક, રાજા સકળ સુગંધી તણો મહિમા તેઅ. તિ ઘણો, કહેતાં મહીમા નવ કહેવાય,મહેશ દેવ દાનવ જાય;જે નાગને માથેહોય, મણિ, તે રક્ષા કરે વ્રક્ષજ તણી; કઇ કોટાનકોટીને લક્ષ.નાગરહ્યા તેણે વ્રક્ષ એક, જોજન ઉંચો ગંભુર બાવના ચંદન મળીયાચળ તિર; પાંદડે ને ડાળે ડાળ, વળગ્યા માક ભયાનક કાળ,નથી જણાતું તેને વાન. કેવો વ્રક્ષને કેવું પાન;સત વરસ નાગજ થયા,તેને પાંખઆવે નિજ કાય. તે અંતરિક્ષ આકાશે ભમે, મળીઆચાળ પરવત ભમે, સુગંધ કારણ રહે તે તીર, અન આહાર નવ જોઇએ નીર દશ જોજન ફરતા છે નાગ; નહી પણ મેલ્યા કેરો માગ; દુર વરક્ષ શો જોજન ઘણા અડે વાયુ તે દશજ ઘણા સુગંધ અડે તે સુખડ થાય એવો છે તેનો મહીમાય પારવતી કહે સાંભળ એહ, નીસ્ચે ચ દન લાવો તેહ.

દોહરા–શીવને શીશ મહા વીખ છે, રાત દીવસ બહુ ઝાળ. તેણે કરીનેદેહમાં, વ્યાપે છે મહા કાળ આપે ચંદન બાવના, સમરપે શીવનેશીશ; તો પરી પ્રસન્ન થશે, એ સેવક તું ઇશ પછે ઉણમ નહી કશી મનવાંછીત વર માગ. કઇલાશ સહીત એ આપશે, નહી રાખે રહેવા જાગ. બાકી ઉપાય બીજો નથી. મેં જોયું બહુ પેર; જો ગમે તો એ કરો, નહીતર જાઓ ઘેર. દુષ્ટ હશીને બોલીયો, માહરો ઘડીઓ ઘાટ; જોજો શીવ પ્રસન થવા. દેખાડે છે વાટ.

ચોપાઇ–કહે પારવતી સાંભળ પુત્ર તુજઆગળ કહુ સાચુ સુત્ર; નાગજીતમંત્ર આપુ હું, એ પ્રતાપ્ર જાઇશ તું; નહી લે કોઇ તાહારૂ નામ, મનવાંછીત થાશે તુજ કામ. અન જમાડયો પાયુ નીર, હેતે કરીને દીધાં ધીર; આપ્યો મંત્ર નાગ જીતજ તણો, આણવો નેહ માતાએ ઘણો;મળીયાચળ પરવત એકવાર, માહારો મંત્રફરશે તે ઠાર: જ્યારે તાહરૂ દુખડુ જસે, પછે મંત્ર એ ખોટો થશે, સખી મોકલી એકપોતે સાથ, ઉડણ મણિ એક આપ્યો હાથ. આજ્ઞા ઉમીયાજીની લીધ, કર્યો પંથ પોતે સીધ;મંત્ર માતાને મુખથી ભણ્યો, ભો કોઇનો લેખે નવ ગણ્યો; મળીયાચળસમીપે જાય, દીઠી ત્યાં એક નઉતમ શોભાય, નહીં પગ મેહેલણ કેરો માગ,વીસજોજન સુધી છે નાગ વાયુ તણુ તે ભક્ષણ કરે. ચંદન પ્રેમલ હઇડે ધરે. તેહ વ્રક્ષનોપ્રેમલ જેહ દેવતાને દુર્લભ છે તેહ; બ્રહ્માએ ઘડયાં છે કરોડ, નથી વ્રક્ષ કંઇ એની જોડ, નાગવીના નહી કો સંગ, નથી જણાતો તેનો દમ કાળો પરવત હોયે જેમ, ચંદન વ્રક્ષ દીસે છે તેમ; આવે બ્હેક સુગંધી તણો, માટે છોડ એ ચંદન તણો, તે જોતા મોહોચે મન કોડ, વચે ચંદન વ્રક્ષનો છે છોડ; ડાભો મળીયાચળ ગંભીર, જમણુ અરણુવ કેરૂ નીર.,ઉમીયા મંત્ર તણો પ્રતાપ, આવ્યો દાનવ આપો આપ; ત્રષા

નિદ્રા નવ લાગે ભુખ, ન વાધે દેહમાં કાંઇ દુખ. દેવતા અંતરીક્ષ આવે સવં, દેહ તણો મેલીને ગરવ, ઈંદ્ર તજીને રાજ, પ્રિતે પ્રમદા લેવા કાજ, પુરવ જનમને સંચે કરી,રહ્યો દાનવ તે મનમા ઠરી. ભણ્યોમંત્રને પુજા કીધ, ચંદન ચોખા ભાર લીધ, ફરયો પાછો મન પોહોતી આશ,આવ્યા ઉમીયાજીને પાસ;તમ પ્રતાપે અહિં આવીયો,ભાવના ચંદન તે લાવીયો,ચડાવ શંકર કરે ઇશ,પ્રશન થશે તને ભોળોઇશ.વચન માતાનું મસ્તક ધરયું,પુજન પરમેશ્વરનું કરયું પંચામ્રત પખાળજ કરી,ચંદન ચરચ્યુ શંકર હરી; શીવને શીશ અગનની ઝાળ, તેને પીડાનો નહી પાર. વેદનાતો લક્ષ વીંછી તણી,તેની વ્યથા શંભુને ઘણી, ચંદન ચરચે દુખડુ ગયું,શીવનું શીશ તે શીતળ થયું. પ્રસન થયા તે ભોળો નાથ, મુકયો મુસ્તક ઉપર હાથ; માગ માગ આણીને હેત, આપુ લંકાવડ સમેત; આપુ ચઉદ ભુવનનું રાજ, નવી શ્રષ્ટી કરૂં તુજ કાજ,કહે તો ઇંદ્રાશન આપીએ,કહેતો શીવ કરી થાપીએ;કહે તો વસુ વઇકુંઠ ગામ,કહે તો પાડુ બ્રહ્મા નામ; કહે તો તુને આપુ રથ,મન માગ્યુ આપવા સમરથ, માગ ઉણમ નવ રાખીશ કશી,તાહરી ભક્તિ મુજ મન વશી;ત્યારે દૈતે જોડયા હાથ, માગ્યુ આપો ભોળાનાથ; એવી હુ શ હઇડામાં ધરૂ, લક્ષણમરને હદવશ કરૂ;ખડગ લેઇને પુરમા ધસુ,લક્ષમણ મોહોલે હું જઇ વસુ;સામો જે બાંધે. હથીયાર કરૂ પ્રાજે તેણે ઠાર;ન કોઇનો મારયો હું,કરો અજીત ચરણજીવી તું; તે નગરનું પામુ રાજ, ત્યારે મનની જાએ દાઝ;શીવ પ્રતે રાક્ષસ કહે વાત, એવું વરદાન આપો તે તાત.

દોહરો–પરમેશ્વર પ્રશન થયા, ચરણજીવી તું જાણ;લક્ષમણપુર વશ તાહરે, આયુદ્ધ ધરને પાણ. રારૂબાણુ લોપે નહિ, નવ લોપે ચક્ર ત્રીશુળ;વેહેર કરે તુજને મળી, તેના છેદુ મુળ. હાથ મારો તુજ ઉપર, નહી લોપે તુને કોય;અજીત અતળી બળ સમો,ચરણજીવી તું હોય.કોઇ શેવક પ્રગટશે.કરે પુજા દે માન; ચડાવે ચદન ભાવના, ત્યાં લગી વરદાન.ચોપાઇ—શેવક કોઇ પ્રગટ માહરો, તે વેરી જાણો તાહરો; ચદન મળીયાચળ લાવશે;પાછો આ સ્થાનકે આવશે; મારી પુજા કરશે કોડ, તે તુજ સાથ જીતે હોડ, બાકી જીતે નહી તુજ સાથ, એક વચન આપુ તુજ હાથ. ઉઠયો દહિત પગે લાગીયો,મન વાંછીત વર તે માગીયો; તાજા થઇ બાંધ્યાં હથીયાર, ક્ષણુ ન લાગી તેન વાર. લક્ષમણ પુરની દેશ વળ્યા, એટલે બ્રાહ્મણ સામા મળ્યા; કેહેરે બ્રાહ્મણ છે કયાંહ, એમ કહી ઝાલી છે બાંહ.અરે દહીત તુ સુકજ મને,લક્ષમણનું ચક્રમાર તુને;દહીત કહે દેખાડો ગામ, નહીતર તુજને મારૂ ઠામ. પાડી બુમ વીપ્રે બહુ ત્યાંહ,પોકાર સુણ્યો લક્ષમણપુર માંહ;ધાઇ આવ્યા પુરના રખવાળ,બાણ ત્રીશુળ આયુદ્ધ મહાકાળ.શીવનું તેજ દીઠું અતી ઘણું, નવ ચાલ્યું બળ કોઇ તણું;પામ્યા હાર સઉ પાછે નમ્યા,લેઇ દહીતે અકડુ દમ્યા.તેની સ્તુતી કીધી ઘણી, અમરા પુરનો તું તો ધણી; અમો સહુ શેવક તાહારા, તમો દેશપતી મહારાજ છો;

તમો કહો તે કીજીએ, શેવકને હુકમ દીજીએ; એમ કહી સઉએ કર જોડીયા, એર અહંકાર મનથી છોડીયા સહુકોએ ચરણે મુકયાં શીશ,આવો પ્રતાપ પુજ્યાજેઇશ. દોહરા—ત્યારેદહીતજ ઉચર્યો,મુકોને એ ગામ; જો જીવ્યાની ખપ કરો, તો મુકો એ ઠામ. એ ભોવન હું ભોગવું, કરૂ અકલો રાજ; આ પુરને ઉધ્વંશ કરૂં તો ભાગે મારી દાઝ, ઉચાળા અહીંથી ભરો નહીતર ભાગુ હાડ, તમને મુકુ જીવતા, તેહ તમારો પાડ. ચોપાઇ—હા કહીને સહુ રઇયત ટળી, તેના મનની પોતી રળી. લક્ષમણ જીના હુતા મેહેલ, તે આગળ ઇંદ્રાસન શેહેલ. ઉતર્યો દહીત તે માંહ, આસ્વાગત કીધી બહુ ત્યાંહ; મનમાંથી મુકયો કાયદો,દસ દીવસ કીધો વાયદો, અન્ન અહાર ભોજનને કાજ,સોંપ્યું તેહ નગને રાજ; દસ દીવસમાં ખોળીશું ઠામ, સહુકો વસશું બીજે ગામ, એમ સંતોશી રાખ્યો દુષ; સર્વ મેહની પામી કષ. ચંદન ચોખા કુમકુમ ધરયું લક્ષમણ આવાહન કરયું. કરજોડી રહ્યા સહુ નમી,એટલે પંધારયા લક્ષમણ જતી;જયજય કરી સહુ લાગ્યા ચરણ,બ્રાહ્મણ આદે અઢારે વરણ. કહો ભાઇયો તમારૂ દુખ. શામાટે કરમાયું મુખ; કોણ દોહગ્યા તમને નડયા, શા દુખે શંકટમાં પડયા.કોણે લોપી અમારી આણ, તે પાપીના લેઉ પ્રાણ, સહુ મળ્યા જોડીને હાથ, બોલ્યા લક્ષમણજી સાથ, મહારાજ દહીત આવ્યો છે એક, તેમા મહામ અતી વીશેક; તે આગળ નથી કાંઇ ચાલ, પુરમાં આવી પેઠું સાલ. તમ મહોલે ઉતરીયો તેહ, ગાજે જેહ અષાડો મેહ; સહુના પ્રાણ લેતોતો હરી, જીવ્યા સહુ તેનો કરગરી ઉદવશ કરો મુકો મને ગરવ નહીતર ભક્ષ કરૂ હું પરવ; દસ દીવસનો કીધો કરાર, તમો અમારી વાર લક્ષમણ દહીત પાશે આવીયા, સંગે સહુ રૈયત લાવિયા;ઉઠયો દહીત ઝાલી કરાણ, કહેસઉકોના લઉ પ્રાણ. હીમત ભક્ષ લાવ્યા છો તમો; નહી જીવતા મુકુ અમો, લક્ષમણે વિચારયું મન,મુજશું રાડ ન જીતે અન્ય; એમાં શીવ પુજનનું નુર, તે માટે બળીઆમર પુર; એને ઇશ્વરનું વરદાન, પારવતી પ્રતાપે માન; રાડ કરતાં એ નહી મરે, કોઇનો ડરાવ્યો એ નહી ડરે; માટે દાવ પડે તે રમુ, શીવ શેવક જાણીને નમુ, એમ કહીને નામ્યું શીશ,હું જોવા આવ્યો આ દીશ; હું આવ્યો છું કરવા મિત્ર, તું વઢવા ઊઠે એ રીત. દો આજ્ઞા તે કરીએ કામ, અમો છું તમારે નામ;ભોળી વાત તે મનમાં હસ્યો,આયુધ નાખી મળવા ધસ્યોને મળી ભેડીને બેઠા બેય, અરસપરસ વાધ્યોછે નેહ; જે કામે આવ્યા તે કહો, સુખે મોહોલ અમારે રહો. જુઠું નહી બોલીએ દેહ,મારે તો પ્રતીજ્ઞા નેહ; મોહોલ તમારા માંહી વસુ, જોર કરે તો ઉપર ધસુ. ઊધ્વંશ કરો તમારૂ ગામ,તો નહિ લઉ તમારૂ નામ;લક્ષમણ કહે એતો છે લેહેલ, તમનેમુક્યા અમારા મેહેલ. બીજે ઠામ કરાવું સહી રઇયત સઘળી વાસુ તહીં; એવું લક્ષમણે વચન જ કહ્યું, તેનો કહીને મનમાં લહ્યું.

દોહરા—વિશ્વકરમાને તેડીયો, સ્વર્ગ તણો રચનાર; નમ્યો ચરણે જનેતા તણે, જેની બુદ્ધ અપાર, હુકમ પામુ હજુરનો, નામી લાગ્યો પાય; દરશન થયા દેવ ના, મારૂ મોટું ભાગ્ય કહો તો ઇંદ્રાસન રચુ, કહોતો કરૂ કઇલાશ; કહોતો વઇકુંઠ વેગે રચું, જોતાં પોચે શાશ. કહો તો અવની બીજી રચું, કહોતો કરૂં આકાશ; કહોતો બ્રહ્માંડ બીજુ રચું, હું સેવક છું તમ દાસ. ચોપાઇ—સાંભળરે વિશ્વકર્મા તું, શીખામણ દેઉ હું; ઇંડા મોરનાકોરના કોણ ચીતરે, સુડા પાંખ કોણ લીલી કરે; હનુમાન આગળ શો થેકડો મીંડાં પાછળ એકડો, વાયુ આગળ વેગજ કશો, શીખામણે શું ડાહ્યા થશો, મહેલ રચના કરો કાંઇ નવી; શોભા નવ કહેવાએ કવી; વઇકુંઠ કઇલાશ ઇંદ્રાસન, તેથી રચો અદકુ ભોવન, અદકી શોભા નજરે જોઉ; નો તારા હળીદ્રજ ખોઉ વિશ્વકરમા મન સાથે મચ્યું, આપ બુધે એક નઉકા રચ્યું; તેમાં આણ્યું બધુ બ્રહ્માંડ, માંહી આકાર નવખંડ, સાત અરણુવ ગાજે ગંભીર, નવસે નવાણું સલીતા નીર, અષ્ટકુળે પરવત નવ કુળ નાગ, અડસઠતીરથ કેરા ભાગ, કરયા કારમા ચઉદે લોક, જોતામાં સમે સઉ શોક; નઉકા મધે એક વાવ્યું વ્રક્ષ, તેથી નીપજે સઘળી પક્ષ, બાર અઢાર તે વ્રક્ષજ ફળે, મન વાંછીત મેવા બહુ મળે. વરક્ષ છાયાતો કરે જે જોગ, વ્યાપે ન તેની દેહ રોગ; તોહે દુખ તેને મન ઘોર, વ્યાપી નશકે ત્યાં કોઇ ચોર; બધુ નગર વસે તે માંહ, જયાં ઇચ્છા ધરે ત્યાં જાય, અખુટ ભરયા તેમાં ભંડાર, વગુ ખેતીએ નીપજે કણશાર; ઇંદ્રાસનની લક્ષજ ગણું, કરયું તેજ તે નઉકા તણું આકારે નીરખો તે લલો. વિખાણતામાં કુડો કહો. વીશ્વકરમાએ હેતે કરયું, લક્ષમણજી સુખ આગળ ધરયું; પુર બધું પરવેશાજ થાય, અરણુવ સમીપ બેટ જાય, ત્યાં તો મેહેલ કરયા કઇલાશ, ત્યાં વારયો લોકોનો વાસ; બ્રહ્માંડ નાગ્યો તમાસો જોય, ત્યાં દેખી નહી ગાજે કોય.

દોહરા—નીરખુ નઉકા લક્ષમણે સૌ રૈયત સમેત, દિઠી કરામાત કારમી, ઉપન્યુ અદકુ હેત, છએ રૂતુ એક રતે, ફળ દીઠાં છે તાંહ; ગોળાકારે મેદની અડસઠ તીરથ માંહ. વારૂ શોભા વરક્ષની, વીવીધ મેવા ફળ આહાર, કણ કોકાર અતી ઘણો, વારૂ ભરયા ભંડાર, પુષ્પ પારી જાતીક સમા, જઇ જુઈ લટ લેહેકે ચુવા ચંદન અગરજા, કસ્તુરિના બેહેક. એવુ દખી હરખીયાં લક્ષમણપુરના લોક; જાવા સહુ તતપર થયા, મેહેલ્યા મનથી શોક. ચાલો ભાઇઓ બેશીએ, તરીએ અરણુવ તીર; બે જોજનજ્યાં બેટ છે, વશીએ તેની તીર. મળીઆદે સહુ મેદની, વીચાર કરે છે ત્યાંહ; એટલે રાક્ષસ આવીઓ. સભા ભરિ તે માંહ નઉતમ નઉકા નીરખીયું, જોયો તેનો મરમ; દ્રષ્ટ ભરિ નીહારતાં, થઇ ગયો ચીત્ત ભ્રમ. આ રચના કોઇ દેવની, એ નઉકાશું નેહ; લક્ષમણ પુર તે શું કરૂં, મારે લેવું એહ, કરજોડીને કરગરે, કહેતાં આવે લાજ; લક્ષમણ પુર સુખે રહો; મારે આતું કાજ.

મુજને નઉકા દીજીએ, મુંપો મારે હાથ; વેર નથી કાંઇ માહરે, લેશ તમારે સાથ.
ચોપાઇ—ત્યારે લક્ષમણ બોલ્યા બોલ, એનો નહિ તમારો તોલ; સારૂ દેખીને હલ વશું, એહ વાતનું કારણ કશું. તારે શીવનું છે વરદાન, માટે અમો માગુ છું માન, જુઠુ બોલતાં નુકશાન થશે, ત્યારે તારિ ઈજત જશે. વળી ફરી તું આવે કાલ, રૂડુ દેખી કહેશો આલ; હું શ કરીને માગો તમો, તે દહાડી કેમ આપું અમો, માટે કાંઇક કરવી પેર કરવું ઘટયું તુજસાથે વેર; તે દહીતે જોડયા હાથ, બોલ્યો લક્ષમણજીને સાથ. એ નઉકા મુજને દિજીએ, સુખે રાજપુરનું લીજીએ; ફરી રંજાડુ પુરના લોક. તો શીવનું વરદાનજ ફોક. આ દેશ સામું જો જોઊ, તપ કીધું તેનું ફળ ખોઉ; તારાં દેશમાં જો પગ ધરૂં, તો વણ ખુટે મિરચે મરૂં. માગી માનને મેલી હોડ, એવા સમ ખાધા લખ કોડ; વિચાર કીધા સહુએ મળી, હતી બીક માથેથી ટળી, શીવ સમીપે સમ ખાય છે. મારે ભવ ભાવટ જાય છે; આણ્યો મન સાથે નેહને નઉકાતો આપ્યું તેહને. પુરવાશીને આનંદ થયો, નઉકા લઇને રાક્ષસ ગયો, સાગર બેટ ભણી ધસ્યો, કીધા મહેલ તેમાં જઇ વસ્યો, નઊકામાં પ્રથ્વીનું પીઠ, નજર ભરીને પોતે દીઠ; છએ રતને ભારે ફળે જે ઇચ્છા ધરે તે મળે, તેવી શોભા મનસુગમી.તેને ન રહી એકે કમી; કુંવરી કહે સાંભળો રાય. હું લાગુછુ તારે પાય મહા બળીઓ અજીત છે એહ, પરવત જેવો એનો દેહ, તુ સત્યવાદિ છે રાજન,તો તુજશું માન્યું છે મન; માટે ચેતાવું છું આજ, પાણી પેલી બાંધુ પાજ; આવતાં પહેલાં નાશા જાઓ, શા માટે દુખીઆ બહુ થાઓ. એ જીત્યો કોનો નવ જાય તમને માનવ જાણી ખાય; ત્યાં મારૂં ચાલે નહી જોર.કહેશો કયાંથી આવ્યો ચોર.હુ તો ચેતાવું જી આપ, પછે નહી મુજ માથે પાપ;એવી વાત તે નારીએ કહી,તે વિક્રમ મનવે લહિ.
દોહરા—કહે મહીપતસુણ માનની, ન આણમનમાં દાઝ; અજીત બળીઓ એ ઘણો, મુજથી આવે લાજ કાળ થાકયા કંઇ એહથી, વારતા આખે દેશ; તુ કયાંથી એ વશ પડી, જોબન બાળે વેશ સંક્ષેપે કિતપત કહો, લહુ તમારો પાર;પછે ઘાટ એનો ઘડું, તે કરવો વિચાર; કહે નારી નરપત સુણો, સાગર તારે ગામ; રામપુરનો રાજીઓ રણસીંગ છે નામ, તેની તો કુવરી અમો, તાત તણુ છે રાજ, કોઇય વરત જોગે કરી, આવ્યાં પરન કાજ. સકળ નાર તે ગામની, તેમાં મારી માતઃ ઢોલ દદામા વાજતે સાગર તીરે જાત, અમો, પડયાં તે જળ વાંશે,કીડા કરતાં નીર;મગર એક તો આવીયો, સમુદ્ર કેરી તીર; ઝાલી મુજને લઇ ગયો, લાવ્યો સ્થાનક આંહ, એટલે દહીત નાનો હતો, ઉંડા પાણી માંય, મુજને દિઠી સુખવિખે, ઝાલાતેની કોટ, મુકવિ લીધીમુને તેનોથીધિ ચોટ આણીમેલીગામમાંભક્ષભોજન સુખપાન; આભુશણ વસ્ત્ર ઘણા, દેછે મુજને માન, એ હકીકત માહારી,તું તારૂ સંભાળ; હવડાં એ આવી જશે, પ્રાણ ખોશી તતકાળ. ચોપાઇ— એ હકીકત તો અમતણી, થોડામાં વીગત

કહુ ધણિ;પ્રથમ બે જણુને લાવીઓ, હરશભેર મંદીર આવીઓ, પછે સુજનેલાવ્યો તો એહ, તન મન ધન સુંપ્યો છે દેહ, બેન થઇ રમીએ છે ત્રણ.પુછોછો તો સુણજો કાન, પેટ તણી પુત્રી હોય જેમ, અમને રાક્ષસ રાખેછે તેમ; જીવે તો ત્રણે તાહારી, શીખામણ સાંભળ માહરી, રાજા કહે સમજુછું હું,ફરી ફરી શું કેછે તું;છાનારાખો આજની રાત, પછે સાંભળજો મારી વાત. રાખો રાય અગોચર ઠામ, જેમ ન લઇ શકે કોઇ નામ સાંજ સમે રાક્ષસ આવીયો, ભક્ષ પોતાનું લાવીઓ; પેઠો પોતાના ઘરમાંહ, પુત્રી ત્રણેની ઝાલી બાંહ. આણ્યુ હેત ઘણું તે સાથ, આનંદભેર વીતી છે રાત; પ્રાતહ સમાની વેળા થયો, આપે દઈત તે વનમાં ગયો. આવ્યો રાજા બારે ફરી, કીધું સ્નાન સમરયા હરી; ત્યાં હુંતો શીવનો પ્રસાદ;પેઠો માંહ આણી ઉલાદ, પંચામ્રતનું પુજન કરયું, પુષ્પ અક્ષત લઇ ચંદન ધરયું; સ્તુતિ કીધી દેઇને માન, ધરયું માત હરસીધનું ધ્યાન. પ્રગટ્યું જાજવાલ્ય માન સ્વરૂપ, દીઠું દરશન હરખ્યો ભુપ; કર જોડી પગે લાગીયો. વરદાન વાંછીત માગીયો. આધ શક્તિ અપરંપાર, તું છે નોધારા આધાર; પંચમા ભુતમાં તું પરીવાર, આપે ધરણી રહ્યા છે ધરી, તું બ્રહ્મા વિશ્નુ રૂદ્ર,તુ ગ્રહ તારા સુરજ ચંદ્રતું અવની પાતાળ આકાશ, જડ ચઇતનમાં તારો વાસ;દેવ રૂષી અરણવને વેદ, તું કરતા હરતા સઉ ભેદ. શેવક તારો સંકટ પડયો, વીકટ દઈતને હાથે ચડયો;એને મારી કડકા કરું, ત્રણ કન્યા છે તેને,વરૂ નઉકા વરક્ષ લેઇને જાઉં, પ્રધાનને ઓશીંગલ થાઉં; તે દુખીયાનું ભાગુ દુખ, ત્યારે ત્યાં દેખાડું મુખ. તે પરતાપ સરવે તાહરો, તેમાં ચાલે નહિ માહારો; એવી સ્તુતી રાજાએ કરી, તે માતાએ ચીતમાં ધરી.

દોહરા–કહે દેવી રાજા સુણો, ધાર વીર દ્રઢ થાઓ; એક જોગણી મહારી, સાથે તેડી જાઓ, મળીઆચળ પરવત વીશે, બાવના ચંદન જ્યાંહ; વાએ વેગે ઉડશે, તુજને મુકશે તાંહ. નાગ ભયાનક ત્યાં ઘણા, તેમાં ઝાઝુ જોર;તેમાંથી ઉગરયાતણો તુજને કહું અંકોર, ચોપાઇ–શીવમંત્ર હઈડામાં ધરો, ગરૂડ મંત્ર મુખે ઉચરો; એ બે મંત્ર જો ચુકી જશો, તો વ્યાપે ઝેરને દુખી થશો. વીક્રમ કહે લખ્યું તે થાય, મારે માથે મોટી સાહ્ય; પ્રલેકાળ તણી આંચમાં તને લેશે ગણી ચાંચમાં;ઉંચા ચરણને નીચું શીશ, આકાશ વીશે ચાલ્યાં તે દીસ; પશુ પક્ષી તણો બહુ તાપ,દુખ પામે એમ રાજા આપ. દેવી માહા આકાશે ભમે, શીવ મંત્રથી દુખજ સમે;દશ દીસના વાયુ વાય, તેમ તેમ દેખી આકાશે જાય;જાતે જોગણી પણ સમળી થઇ, આકાશ મારગ મળીયાચાળ ગઈ;દેવ દ્રષ્ટ જુવે છે ચક્ષ; દીઠો બાવના ચંદન વરક્ષ. ઉતરી હેઠે રાજાને લઇ, મુકયો પછી શીખામણ દઇ સુગંધ દીઠો ચંદન તણો, રાજાને મોહ લાગ્યો ઘણો; સત જોજન ફરતા બહુ નાગ, ભોમી તલ પડે નહી માગ, રતી ચંદન લીધું જેટલે, હાક વરક્ષ જાગ્યો તેટલે;દેવ પાખી નવ આવે કોય,તું તો જાતે માનવ

હોય. સુણી હાક તે વીસમે થયો, શીત્રમંત્ર રૂદીયાથી ગયો, પડયો પૃથ્વી પરજ પાપાત. ત્યાં સમરીહરસીધ માત. દેવી આવી જીભ્યા એ વશી, ચંદન સુતને બોલ્યો હશી; માનવી પણ પ્રતાપી ઘણો, આ પુત્ર ઇંદ્ર તણો, પંચાક્ષર જપુછું જાપ,તે પ્રતાપે આવ્યો આપ; આવ્યો છે પાપી એક જન, માટે કરવું છે પુજન. રતી ભાર એક ચંદન લેઉ,આપ સદા શીવને શીશ દેઉ;એમ કહીને ચંદન લીધ હું તારો હરશીધ એટલે ચંદન આવ્યું હાથ, પછી જાતું જોગણીને સાથ;લીધો ચાંચમાં પોતે પાસ પછી આપ ઉડી આકાશ. દીવસ પા ઘડીકા ચાર. પાછાં આવ્યાં તણે ઠાર. ઝાઝલ માન બેઠી માવડી, પેહેરી કનક પગે પાવડી. બધા વનમાં બહેકજ ઘણો. રતી ભાર તે ચંદન તણો; જોગણી લાગી પારવતી પાગ, પ્રસનથા વર કાંઇકજ માગ. માતા હું છું તાહારી દાસ, ગુ તમાની પાગ; મેં ધરયું પંખીણુંનું રૂપ, લીધો ચાંચમાં વિક્રમ ભુપ, માટે પ્રસન્ન થાઓ એહને, પંખી સમળી દેહને; હેતેશું માત મન ધરયાં. દેવ ચક્ષુ સમળીનાં કરયાં. એવો હરસીધનો પ્રતાપ, ભગતને મન વાંછીત આપ.

દોહરા—રાજાએ ચંદન ઘસ્યું, આપે અરચ્યો ઈશ; હીમ થકી શીતળ થયું; નીલકંઠનું શીશ,પ્રગટ પોતે શીવજી થયા,માગમાગ વરદાન;રાખીશમાં કંઠ એહનો, રહે તારૂં માન. મહારાજ માગ્યું આપીએ. સદા પ્રસન્ન તું હોય;અજીત દહીને જીતીએ, મુજને નવ ગાંજે કોય, વાહુ વર આપીયો, મુસ્તક મુકયો હાથ; કહલાશ શીખર તે પરવરયો દેવી ઉમીયા સાથ.

ચોપાઇ—અરૂણ અસ્ત થયો જયાહરે, રાજા ઘેર આવ્યો તાહરે; એટલે આવ્યો દહીત પ્રચંડ કરવા આયુધ મોટા દંડ, દખી માનવી પામ્યો કષ્ટ, વીકાળ કરા જોતામાં દ્રષ્ટ; અલ્યા કેમ મુજ લોપી આણ, કોપી લેશું તારા પ્રાણ. કેમ પેઠો અરણને નીર, કેમ તુજમાં છે એવડું ધીર; કહે વીક્રમ સાંભળરે મુઢ; મુજમાં તાછે પ્રક્રમ પ્રૌઢ હરસીધ શેવક વિકરમ મુજ નામ, માળવા મુખ ઉજણી ગામ; આવ્યો પરદુખભંજન કારણે, કરમ સંજોગ તારાબારણે, બાવાનાચંદન હું લાવીયો, શીવ પુજન કરી આવીયો; માટે મનમા કરો વીચાર; ગમે તો બાંધોને હથીયાર. નમો પાગ લો જીવો આજ, નહિતર મુઓ જીવ સમે તે રાજ; અહંકારી તે દુષ્ટ અજાગ રાજા સામુ ખેંચ્યું બાણ. શીવ વરદાનથી મીથ્યા ગયાં હતું રાક્ષસનું તે રાજાનું થયું:રાજા કહે ચેતાવું ચેત, મારે મન આવેછે હેત; ચેતાવ્યો એમ વીર એવાર;પણ સમજ્યો નહી તે વાત કુમાર,મેહેલ્યુ ખડગ સમરીને ઇશ,ધડથી પડીયુ ધરણ શીશ.ગડગડયાં દુદંભી દેવજ તણાં,વેર્યા પુષ્પ અંતરીક્ષથી ઘણાં;ગયો રાયજી મોહેલા માહ, સ્ત્રીઓ ત્રણ બેઠી છે ત્યાંહ. ધન વીક્રમ ધન તાહરી માત ધન તાહરે માંથે હરસીધ વિખ્યાત. રાજાજી ગાંધર્વ વીવાહ કરો, અમ ત્રણેને નેહ રો; વરાજ

કહે સાંભળ સખી, સાચી વાત કહુ હું સખી, નારી દહયું જે માહરૂં કરે; તે મારા ખડગને વરે. એવી વાતનુ વચનજ દે, તે માહરા હાથનું બીડું લે, હવડાં તો અહી એકાંત, મનમાં કાંઇ નવ રાખો ભરાંત; હઇયામાં હોય તે કહે મુખ, તે વાતનું નથી કાંઇ દુખ.

દોહરા–વચન એવું સાંભળી,બોલી સ્ત્રીઓ ત્રણ;પ્રતીજ્ઞા તેની કરૂં, રાજા સાંભળ કરણ, વચન લોપે જે તાહરૂં, તે કુંભી પાકે જાય; બ્રહ્મહત્યાદીક ભોગવે. કાયા કષ્ટી થાય. મુકો ગમે તો રણ વીખે, કે રાખો તમારે પાસ;દુખ સુખ મન આણીએ, મુલ ખરીદા દાસ. પ્રીતરીત મનમાં કરી, હેતે ઝાલ્યો હાથ, ગાંધર્વ વીવા ત્યાં કરયો પરણ્યો પ્રથવીનાથ. ત્રણે સ્ત્રીઓને પરણિઓ, પોહોતી મનની આશ. રાજા સુખ પામ્યો ઘણું, કહે કવી સામળદાસ ચોપાઇ–કહી કોડ ભર્યાં રત્ન, રાક્ષસ તેનાં કરતો જત્ન; તે ભંડાર પોતાના કર્યાં, તેતો નઉકામાં સરવે ભરયા. મુક્તાફળ માણેક અસાર, સખ્યા ગણતાં નાવે પાર, તે લીધાં સરવે જતને કરી, કરી બેરા.ત્યાં ત્રણે સુંદરી; મેહેલી રાક્ષસની મેડીઓ, નઉકા નગર ભણી ખેડિઓ. ત્યાં પ્રધાન પોકારે પડયો, વિક્રમરાય ત્યાં જઇ ચડયો, ઉઠઉઠ માહારા પ્રધાન,લો ભોજનને ખાવો પાન, જુઓ દ્રષ્ટ નઉકાનો રંગ, વચ વક્ષ ઉગ્યો છે સંગ; અનેક બીજી શોભા ઘણી, પ્રથવીના મંડાણજ તણી; દશા દીશા માંહે આકાશ, નદી પરવત સહુ છે પાસ.ઉઠયો વજીર તે ચરચા જોઇ, મન ગયું તે સાથે મોહી; મનડુ નવ રાખ્યુ રહે ધીર, ન ખાય અન ન પીએ નીર; મનમાં થઇ રહયો છે મગ્ન, પડયો લોભમાં લાગી લગન, કહી ન શકયો તે મુખથી વાત,પડયો પ્રથ્વીપતે જંપાપાત; દાંતે જીભ કરડીને મરૂં. રચના દેખી દેહ કયમ ધરૂં. ઘર મુકે કહી દાહાડા થયા, તે સરવે માહારા મીત્ર થયા. ગયા સ્ત્રી ઘેર જોતી હશે વાટ, હું પડી રહયો આણે ઘાટ, મુજ પુઠે રાજા આવીયો, માલ અતીશે એ લાવીયો, નઉકા માંહિ નથી કાંઇ ખોડ, પદમણીયો ત્રણ જુગતી જોડ; સમરથ એ લઇ જશે, ઘેર ઘેર તે જાણીતો થશે; ત્યાં એ રાજા પામે માન. કહેશે નીરભાગી પ્રધાન; મને અકરમી કહેશે લોક. તેનો મારે દેહમાં સોક. સમરથ જોતાં ફટકયો પ્રાણ, થયો ઘેલો મહા અજાણ, બેહેકી ગયો થયો ચાતમરમ, તેનો કોઇ નવ જાણે મરમ વાત કાંઇ સુણે નવ કાન. શરીર વસ્ત્રતણી ગઇ સાન, રાજાને દેછે બહુ ગાળ, લીધો તેં મારો માલ, મ્હારી કન્યા પરણી હરી, તોરાજા તું જાઇશ મરી. અનેક બીજાં મહેણાં કહે, સતવાદી રાજા સાંખી રહે, મુઠી વાળી ઉઠે મારવા, વળી જાય હેતે હારવા, વળી પોતાના કહાડે પ્રાણ. વળી રાજા સામા તાણે બાણ. લાખ હજાર કરે બહુ ચેહેન, ફરી ગયાં છે તેનાં નેન; શી કહુ વાતતે ઘેહેલા તણી, અનેક રેણુ ઉડાડે ઘણી.

દોહરા–રાજા કહે શું કરૂં, આ કયાં લાગીયુ પાપ, ગરીબ થઇને કરગરે, લકશી

૨ કરો એ માફ. ઘેલા આગળ વાતડી, જ્ઞાની આગળ શોક;અરથી આગળવીનતી, જે કરવી તે ફોક. રાજા કહે આ લીજીયે. સરવે તમારો માલ; હું શેવક છું તાહરો, એ મેહેલો માહારો ખ્યાલ.

ચોપઇ—તેનું કાળજું ના આવ્યું ઠામ, રાજા કહે લેઇ જાઉં ગામ; વાટે જાતા આવ્યું વંગ,અચરત પામ્યો શ્રીઓ સંગ, નારી કહે એનું શું થયું, સંક્ષેપે સરવ માંડી કહ્યું; પ્રધાન નાખ્યો નઉિકા માંહ, ખેડયું નાવ ક્ષીપ્રાછે તાંહ. પ્રાતુસકાળ થયો જેટલે, ઉજેણી નગ્ર આવ્યું તેટલે; જે જયકાર હવો જમ ભાણ. થયું બધાનગ્રમાં જાણ. જય જય શાબ્દહુવા બહુશોર; વાગ્યાંદુદભી તાંહાં ઘનઘોર, પડો વાગ્યો હુકમ આણીયા, મોહોટા વજીર મળવાઆવીયા. નહાંના મહોટા નગ્રનાલોક. રાજા દેખીને સમીયોશોક, અનેક માળાઓ મોતીતણી, એક એકથી અદકી ઘણી. સહુ સાથને દીધાંનાન, વહેચ્યા મેવામીઠાઇ પાન, પ્રધાનને બોલાવા જાય.ત્યારે તેને કરડીખાય, લઇ આવ્યા કોઇ કહેઉંવેર, ત્યારે તેને કહેશે મેર; કોય અજાણ્યે મળવા જાય. ત્યારેતેને કરડીખાય; કોઈઆવી વધાવે ફુલ, ત્યારે તેને છાંટે ધુળ;કોઇ આવીને રૂડો કહે,ત્યારે વસ્ત્રહીન થઇ ઉભો રહે બધા નગરમાં ચાલ્યું હાશ, સહુકો આવ્યું જોવાપાસ.એક ખ્યાલ તે નઉિકાતણો બીજો ખ્યાલ ઘેલાનો ઘણો, શેરી કુંચી ગલીએ ગલી, જોવા મેદની સહુએ મળી જોવા સરખી અધિક જાત્ર. આવી સરવે રઇયત માત્ર; ચીત્રામાં લખીયા હોય જેમ, નઉિકા દેખી થંભ્યા તેમ, વચે પ્રધાનનું કઉિતક હોય, પુછી ન શકે વાતજ કોય; જેવું અચરત દેખે લોક, કો કહે તે વાતે ફોક.

દોહરા—મોહોટા માણસ બહુ મળ્યાં, જે રાજાનોસંગ; કોઈ કહે રાજા શી થકી, પ્રધાન તણો એ રંગ, કહે રાજા ચેટક થયુ, કાંઇક વાધ્યો રોગ; ચીત ભરમ ઘેલો થયો, એના કરમનો ભોગ; અનેક ઉપાય એને કરયા, ન આવ્યું કાળજું ઠામ; મોકલો એને મેહેલમાં સહુકો લાગે કામ. સહોદર પ્રધાનના, તેણે પુછી વાત; ચપકયો તે તું શા થકી, સાચી કહે સાક્ષાત; રાજા વીક્રમઆવીયા હું રહેતોનેઠાર; માહારૂ લુટી લાવીયા; નઉિકા વૃક્ષ ત્રણ નાર; એમ કહીને દીધી ગાળ, દશવીશ તે રાજા સાંખી રહયો, ન ચઢી મનમાં રીશ, હાંહાંકહી મુખ ઝાલ્યું કર ગ્રહ્યા બાથાસ; દીવાનો દેખી સહુ; પોહોચડયો તેને વાસ. મોહોલે રાણી ઉતરયાં, રઇયત ગઇ સહુ ઘેર, નઉિકા મેલ્યું વાડીએ, શી થઇ તેની પેર.

ચોપાઇ—એમ કરતાં પડી જવ રાત, રાયે વીચારયું રૂદીયા સાથ, રઇયતઆજ મળતી ઘણી; જોઉંચરચા હું નગ્રજ તણી જોઉ કેવું ચાલે છે રાજ, જોઉં પ્રજા સુખે કારણકાજ. ધરૂ માત હરસિધનું ધ્યાન, જેથી જશ પામુ છું માન; આયુધ અંગે ધીરજ ધરિ. અદ્રષ્ટ વિધા આપે કરી. સઉનેપોતે દેખે મન, એને કોઇ નવ દેખે અન્ય, ચોકચાવડી પોળેપોળ ટોળેટોળાં ઓળેઓળ, વાતો છાની છુપીને કરે, તે

વિક્રમ રાજા મન ધરે; એક કહે ઘેલો એ નામ,તે રાજા વિક્રમનાં કામ.પ્રધાન કંઇથી આવ્યો ધન, દેખી રાયનું ટળકયું મન; કરયું કામણ તે ઘેલો થયો, પોતે પદમણી દેખી વરયો, એક કહે નહિ એહ; સતવાદી રાજાની દેહ, જેને જેવી સુજ્જ પડે,તે અનશુ તેવો ઘાટજ ઘડે;અનેક વાત કરે બહુ સુખી, રાજા સાંભળી થાયે દુખી; ઘેર ઘેરને પોળો બાહાર, સઉ લોકોને તેહ વિચાર; નાડાનુ મોહાડું જાણુ અજાણ; સઉને મોહોડે એહ વખાણ. ભલે પ્રધાન તે બારે વાટ;સજન બેડાં છે હાળી ખાંટ.જુઠું કહે,વીક્રમ દલમાં સાંખી રહે,ફોકટ સંકટઆવિ પડયું,જુઠ આળ તે મીથ્યા ચડયું, આતઃકાળે આવ્યો ઘેર, મનમા આપ વીચારી પેર, માહરો તો વાંકજ નથી, લોકપવાદ ભુંડા સરવથી;રામે સીતા કીધાં તાજ.લોક; પવાદ તણે કાજ; પ્રદુખભંજન માહરૂં નામ,આ વાતે ગયાનો ઠામ, માટે એને ડાહ્યો કરૂં નહીતર શીવ સાનીધે મરૂં, એવું રાય વીચારે જેહ,એકે વાત ન સુઝે તેહ. દોહરા–પડો વજડાવ્યો પુર વીએ ગુણિયલ ડાહ્યો હોય તે આવીને મુજને મળે, બીક ન અણો કોય.પ્રધાનને ડાહ્યો કરે, ટાળે મારી દાઝ. કન્યા પરણાવું માહારી, આપું અડધું રાજ, વાગે ડુંડી નગરમાં કોઇ ન ઘાલે હામ.સહુ સુણી પાછાફરે, જે મોટાશું કામ; જાગુ કરો જઈરાવળે,લેજો અહાર નામ; વીક્રમને કહો એટલું,જીવદયા પ્રતિપાળ,હોય મરજતો આવજો પરભાતે પેશાળ.

ચોપાઇ–ડુંડીવાળો પાછો ફરયો, સીગ્ર જુહાર રાજાને કરયો; બધા નગરમાં ડુંડી ફરી, કોણ નવધરા વ'ર રામપુજ ગરજ, તો સાંભળજો અમારી અરજ. શૈન્ય સહુ સાથે લાવજો પ્રભાતે પોશાળે આવજો.સુણી રાયજી પામ્યો સુખ. હવે ટળ્યું અમારૂં દુખ, રવા ઉદે થયો જન સુર,ઉઠયો રાજા પુન્યનું પુર;એની શોભાશી કહુ કથી, બીજો કોઇ જોડજ નથી. દોહરા–કનક ચાટ પથરાવીયા, ખરચાવ્યો બહુ માલ,ચીત્રામણ જેવી કરી,કનકકલતા પોશાળ. મારગ ચંદન અરગજા, કસ્તુરીના બેહેક; રાય આદે સઉ માનવી,મોતી તોરણ લેહેક. રાય આદે સઉ મેદની,પ્રધાન પંડીત સમેત; પોશાળે સઉ પરવરયા આણી અદકુ હેત.રાજા જઇ ચરણે નમ્યો મેલ્યાં મુખ આગળ પાન;મોતીએવધાવ્યો વરતીયો,દેઇને ઝાઝા માન; ધનતુ ગુરૂ માહરો,વીર તુજ ધન રૂપ;ધન રૂપ હીમત ભેખને, ઘેર તેડયો વિક્રમ ભુપ; જેમ વખાણ જાચક કરે, રાજા આપે લહાણ, પ્રકાશ વિદ્યા તાહરિ, અરધવરતાયું આણ. ચોપાઇ–એટલે બોલ્યો વીરણજતી, રાય તમો સતવાદી સતી,હું પામી લહુ જેટલું; તારે કરવું પડશે તેટલું,વચન હું તારૂં ન કરૂં પરૂ;માગે પ્રાજ તો હાજર કરૂં;એવાતનો તમે આપો કોલ,વીકરમ સુજ બોલ્યો તે બોલ,શીવ ધરમ કરાવું તાજ,જઇને મારગ ચલાવું રાજ;શીઘ્ર સ્નાન કરાવું આજ,તીરથસ્નાન મુકાવું તાજ. એકાદશીમુકાવું વરત,બ્રાહ્મણ કોઇને ન આપે દાન, દેવરાવુ રાજાને માન, નહી વીરનુ મારગ કુમતી. બંધાવું મો

હોડે મુમતી નઉકારવાળા ઝાલું હાથ,તેડુ પોશાળે દહાડી સાથ;ખરૂં માને તો ડોલ જઆલ,નહીતર મારગ તારે ચાલ; ત્યારે વિક્રમ વીસ્મે થયો,પંડીત સામુ જોઇને રહ્યો, એકાંત જઇને પડી ગુંજ,મુનેશી આપોછો સુજ.તમથી થાય નો રહેશે શરમ, નહીતર કરવું જતીનું કરમ, તે બ્રાહ્મણ ભોળા વેદીયા, દરખ વાત મહી ભેદિયા, ફરી આવ્યાતે રાજા પાસ,અમારિતમો મુકો આસ. પાછા ફરીને સઉકો જાય,અમથી તે સાજો નહી. થાય; નગરમાં કોઇ માણુસ મરે, તું તો કહીશ જે જીવતો કરે;વારતા આરી એને આપ, મુજને પ્રકય કરીને થાપ. દોહરા—રાજા કહે સુણ પુજજી, સત્ય વચન એ દઉ;કદા ચીંતા કામ સરે નહી તો તાહરૂં શું લઉ, તે દંડ કહે તાહરો સુણો જેમ સઘળો સાથ;ખોટા જો પડશો તમો તો દંડ પારસનાન ખોટાપડું તો માર-જો નહી બેસે તુજ પાપ;સકળ દંડ દેજો મુને,એમ બોલ્યા મુખ આપ ચોપાઈ—પરસ્પરે વચનભાખીયા. તેના સઉ રાખ્યા સાક્ષીયા;તેનો જઇનજ ગર,જઇન જીતાતો જનક કરે, પછે વર્તી એ વીધા કરી. એકાંત બેઠો આસન મારી,ચંડાળી સીધે જક્ષાણી,ભુંડી વરતતણી ભક્ષણી,તતક્ષણ આવી કહે તું જાગ. મનવાછીત વરદાન જ માગ.વળતો જઇને તે શુ બોલીયા,મન તણા પડદા ખોલીયા. સાજો કરૂં પેલો પ્રધાન ઉતારૂં બ્રાહ્મણનું માન, ટાળુ માનતા હરસીદ્ધ તણી. જઇન રીત ચલાવું ઘણી,સાંભળ્યું હરસીધનું નામ,જક્ષાણી વિચારે મોહોટું કામ.કહે રાયને પાછા વાળ. આરાધને હું આવીશ કાલ. ઉચ્ચીષ્ટ ચંડાળણી જોગણી, ઉચ્ચીષ્ટ અનંતણી સોઝ ઘણી. ભણ્યોમંત્ર ઉચીષ્ટ મુખ,ઉચ્ચીષ્ટ દેવી પામી સુખ,આગ જેમન તેગન હોમ,ઉચ્ચીષ્ટમાક્રમ જાય;કોહોનો કાઢુ ચેટક દુર.કામણુ કાહાડું વહેનોપુર,કોહોનોવશ ઉપજનાર,કોહોનો અરી ચલાવું પાર, કહોતો ઘેલો ડાહયો કરૂં. માણુસ મોહન આપે મર, કહે તો દેશ બધો કામણું, કહેનો જળ મુકુ જામણું; કહો તો દુશમન મારૂં પર, કહો તો ભંડાર ભરૂં અખુટ.

દોહરા—કહે પુજ સુણ માવડી,નહીં માહારે બહુ કાજ;પ્રધાન ઘેલો થઇ પડયો. તે કરો સાજો આજ. લોકાપવાદ માહરો ટળે તો રહે માહરૂં માન; હું ઉપાસીક તાહરો, નિત્ય આપુ બળીદાન,તારો મંત્રી સુખે બની,પાય ગંગાજળ નીર; બત્રીસ લક્ષણા તે થશે, સાંભળ વિક્રમવીર. પ્રધાન ઘેર રાજા ગયો, વાયુ ગંગોદક વરત; હતો તેથી સારો થયો, પ્રધાન રાયનો તરત. સ્વાર સહુ સાથી થયા. દઇને ટળ્યું કષ્ટ; તેડા સહુ સભા મળી, ખલક જુવે સઉ દ્રષ્ટ. રાજાએ પુછાવ્યું, લોકને રઇયત ક્યાંહ;દીવસ અલેખે ભાગીયા,સુખ દુખ શું છે તાહ ચોપાઇ—પ્રધાન મન મહેલીને ગર્વ; કહ્યું સભા સાંભળતાં સરવ; પ્રથમ આજ્ઞા માગી ગયા, રામેશ્વર નરખીસુખીયો થયો, ગયો વાડીએએકજ દન,દીઠુ નઉકા હરખ્યું મન;એહ ઉપરનેહ લાગ્યો ઘણો, મોહબાણ લાગ્યો નારી તણો; પ્રાક્રમ કરતાં દીઠો નહી, એટલે જારા આવ્યો

તહી, જાણિરંક ને દીધિ ધિર, ઉછર ગે લઇ પાયુ નીર, ઓળખાણ કહાડી પુછયું દુખ, નઉકા દેખી પામ્યો સુખ; તેહ બોલ્યો ભુપત ભાવીયો,નઉકા નાર રાજા લાવીયો, ઓઓ ત્રણ અનરગળ દ્રવ્ય, તે મેં કહે દિઠું સરવ; ઘેલો થવાની વાત કહુ, તેનો આપ મોહોંડે નહી કહુ;કહેતાં આવે છે લાજ, કોપે રાયને વણસે કાજ; કહેતાં વાત જીવેથી જાઉં, સઘળી સભામાં લુચો થાઉં; તેના બોલ સહુને મન વસ્યા, ખડખડ સરવે રઇયત હસ્યા, દોહરા—કીકમ કહે વજીરને, સત બોલનું આપ; સત વાત જો કહુ નહી, તો તારે માથે પાપ, રાખોશ માં મન ખરેખરો, ઉગજશે મુજ હેત; તેમાં જો ખીજુ અમો, તો મન મુજને એહ, આ શભા સરવે સાંભળે, તમે મનશ કહો આજ; ઇશ્વર તાહરી આબરી, મેં સ્યે રાખે લાજ. રીજુ પણ ખીજુ નહી, સુણતાં તમારાં વાકય;કુડી વાત કંઇ નહી, તો શ્રી સુરજની સાખ. ચોપાઇ—સમ દીધા માટે સાંભળો, નહિ રાખુ મનમાં ગોટો,પ્રથમ નઉકા મેં રાખ્યું જ્યાંહ, વીચાર કર્યો મન માંહ. હું જાઉં નારી નઉકા સાથ, કદાચ આવે માહારે હાથ; એવું કહિ લાલચમાં પડયો, પછે ઘાટ મન સાથે ચડયો; બીનો મન લાગ્યો ભોય.આવી વસ્ત નહારી ના હોય. બળીઆ આસન હોય ન જાણુ, નીરચે લે લે માહારા પ્રાણ; ત્યારે ચીત્ત ચીંતામાં ભળ્યું ત્યાં આગાપ્રથવીપત ભૂપ; દીઠું કીકર સરવે રૂપ. પછી લીધો માગ પાર, લાવ્યો નઉકા નઉતમ નાર દોહરા—તે દેખી ઝુરૂ અમો, મેં વહાલો કીધો દેહ, જો જાતે નઉકા વીખે, તો દીધે ઉઠત મેહ. પસ્તાયો હું મન વિખે, કર હિમત આપુત ઘેર; નારી નઉકા વ્રક્ષ એ સરવે આવત ઘેર રાજા વીકરા છે માનવી, નથી શીષ કાંઇ પાંચહુએ જતોતા લાગ્નો, ના આવત ઉની આંચ,વસ્ત પડી હોય વાટ-માં, પ્રથમ જાય ત્યાં જેહ; તે હાથે તેને ચડે, તેમાં શો સંદેહ; દોશ કોને દેતો નથી, સંભાળુ આશા કરૂં તે નાહી મહારો ધર્મ; ભારતામાં ભરાઇ ગયું, તે નીશાની સાથ; મન જેણે ચલાવિયું; તેને આવ્યું હાથ;શાચ કરાવ્યા જનટા વીખે ન લહયો મનનો મર્મ ગયું કાળજુ હાથથી,થઇગયું ચીતભરમ,વીતી વાત સંતારને વસી હ-વડાં ઘેલો થાઉં, માટે જઇગિંગાતીખે ભેરવજવ ત્યાં બાઉં,શાંત કાજે દેહ તજો, શાને અંગા જાઓ, રાજા કહેતું તે કર જેમ તેમ સુખીયા થાઓ; તેવેળા તેની ઘડી, તેહ સભા તે ઠાર શ્રી કૃષ્ણાર્પણ સરવે કરયું ક્ષણુ ન લાગી વાર;ને સ્થાનક રઇયત હતી ખલક સહુ સમેત નઉકાનાર ને વ્રક્ષ,એ ત્રણે આપુ હેત ચોપાઇ—રાય હાથે આપ્યેનો કોલ, નારી ન શકી બોલી બોલ, છે ઝાઝું સંક્ષેપે કહ્યું વીકરમરાયે પ્રાક્રમ લહયું જુઠેતે જુઠ જાણશે,મોહોટા જન મનમાં આણશે,રામ કથારસ પરમ પવીત્ર;તેવું વાંચે વીકરમ ચરીત્ર કળજુગમાં ઉતમ એ જ્ઞાન સાંભળે પુન્યગંગોદક સ્નાન;દાન કરે અન વસ્ત્રજ તણું. બાળે પાપ પુન્ય વાધે ઘણું; આપે દસ ને પામે લાખ, તેનિ વેદ પુરાણે સાખ, કથા સાંભળે આણી ઉલ્લાસ; સેજે પામે વઇકુંઠ વાસ ભાવે કભાવે જે

સાંભળે, પાંચે પાતીકનેનાં ટળે વીક્રમશીનનું શુણે ચરીત્ર,પરીયા સાત સુધી પવિત્ર દોહરો–પાંચ પાપ પ્રલે કરે, લેતાં એનું નામ; એવો જે દાતા થશે, બેશે આણે ઠામ; એહ કથા સાંભળી આપશે, અન વસ્ત્ર બહુ દાન. આલોકે સુખ ભોગવે, પરલોક હરી માન એવું કહીને પુતળી આપે ગઇ આકાશ; એહ કથા પુરણ થઇ, કહે કવી સામળદાસ શ્રોતાવકતા સાંભળો, કહે કવીતા કરજોડ; એકવાર સહુ બોલજો જયજય શ્રી રણછોડ.

ઇતિ શ્રી નઉકાની વારતા સમાપ્ત.

મેના પોપટની વારતા.

ચંદ્રા નામની પંદરમી પુતળી બોલે છે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળે છે.

શ્રી ગણેશાય નમઃ શ્રી સારદાનમઃ ચોપાઇ—શ્રી ગણપતીના પુજુ પાય, શુદ્ધ બુદ્ધનો સ્વામી રૂડો રાય. શીધી દેયણ સુખદાતા દેવ, સુખ કામ સદા સુભશેવશુભ મતી દે સદા સરસ્વતી. માયા કરિ દો નીરમળ મતીઃ કૃપા રમના જ્યારે,કરૂ ગ્રંથ ગરૂઓ તાહરે. સહુ કવી આગળ કરજોડ. કહુ રખે કોઇ દેતા ખોડ;ગણુ અક્ષર લહુ નહી ભેદ. ક્ષણું માત્ર નવ કરવો ખેદ. વયુ વશ તૃણ જેમ જાગ, કહેવા માત્ર છે મારિ કાય; કરતા હરતા ઇશ્વર ધીસ, સમરણ કીધું શ્રી જુગદિશ. ભોજરાજ ભારે ભડ ભુપ, અતોલ તેજ અધીપત રૂપ; ભાગ્ય પોતાને મન ભાવીયો,લાખેણું આસન લાવીયો; હરખ ધરી ઘણું મન હેત, લાવ્યો આસન રાજા સમેત; જોઇ મુરત લાખેણું લાગ; જુગતે માંડયો જમણો પાગ. સહેજે સ્પર્શ કરે જેટલે, ચંદ્રા નામ બોલી તેટલે;ભુપત ભોજ ન તું કરીશ ભાર, વીક્રમ સરખો નહી દાતાર.પારકુ દુખ દેખીને દાઝે. પરકાજે કરે તન તાજ;તેવા થાઓતો પગજ ધરો નહીતો પ્રીતે પુજા કરો; પગ ખેંચી જોડયા બે પાન, કહો વીક્રમ મહીમા ગુણવાન;પ્રીતે કરી બોલી પુતળી, ભોજ રાજા લે સાંભળી. દોહરા-ચંદ્રા કહે તું ભોજ સુણ, સાંભળ્યું હશે તારે કાન પુછી જુઓ પુરાણમાં, જે લખ્યું છે પાન. મેં જાણ્યું તે હું કહુ, સુદામ મુક્રી જેમ; બીંદુ ભર્યા સમુદ્રમાં, તેહ પ્રકારે તેમ, ઉજ્જેણી અતી રળીયામણું.નગનેરી નીજ નામ પવીત્ર ભોમ્ય તીરથ તપ,ગુણસાગર એ ગામ.મહકાળેશ્વર મહા જતી, શક્તિ સાચ હરસીધ; બાવનવીર બુધ આગળો, અષ્ટ સીધ નવ નીધ ગુણવંતી ગંગા નદી, સીપ્રા નીરમળ નામ; અધીપત ઉજ્વળ અતી, નીત કરે પરકામઃ દુઃખનવ વ્યાપે દેશમાં, સુખ સાગર પેર, લીલા લેહેર લક્ષમી ઘણી, મહીપત મનમાં મેહેર.આનંદ નીત નીત અતી ઘણો, એક વાતે નહી ન્યુન્ય;સઉ લોક એશુ કહે, જે કરીએ આજુ પુન્ય. એક સમે રાજા ચડયો, સેન્ય સહિત શીકાર; દેઇ દદામાં દુંદભી; અલખત અપરંપાર. અશ્વ અધીપતે તેડીયો, ગયો તે વેગળે વન; બીજે મારગે સેન્ય વળી,

કોઈ ન જાણે અન્ય દવબળેનો હિઠો જ્યાંહ, રાજા પોતે પોત્યો ત્યાંહ, નાસે જનાવરો દોહરા, મહીપત પોત્યો ત્યાંહ, કઉતમ દીઠુ કારમું, રાજાએ તેહિસ, પોપટ છે એક પીસડો રાતી મણી છે શીખ નાહચો જઇ નદી વીશે, ધરયું ઇશ્વરનુ ધ્યાન; દવમાં પડવા દીલ ધરયું, મનસાસીચે માન; વીચાર કરયો મન વીકરમે, પંખી નાઠાં જાય પોપટ કેમ પાસે રહયો, એનો અચરજ થાય. સ્તુતી કીધી તેણે સુરજની, પડે અગ્નીમાં જેમ માંકહીને સમ દીધા, છે સહસ્ર કસમ, ઇશ્વર આણુ છે તુજને, રામ દવાઇ રાખ; જો પડે તું દવ વીખે, તો શ્રી સુરજ સાખ, પોપટ તો પડયો રહયો, બેઠો વીક્રમ હાથ; શા માટે તેં સંમ કરયા બોલ્યો તેની સાથ; જા માગ તું તાહરે, પરવર પ્રોઢે પંથ; હું મારી હું શે બળું, તાહરે શાની ચંત. સતવાદી કહે સત સુણો. આપ હત્યા કરે આજ; કીયા છોકરાં પરણાવવાં, કીયુ જાય છે રાજ; કીયાં વહાણુ તુજ બુડયાં, કે બુડયો વહેવાર; ક્યાં કલંક માથે ચડયાં કીયો પડયો મુજ માર; વનમાં નિત્ય ચારો ચરે, પીયો નવાણુ નીર, કીયા દુખથી દેહ તજે, સહેજ વાતશરીર; પોપટ કહે પુછ્યા તણો; તાહરે શાનો અરથ; દુની સુણિ શું પામશો, ગાંઠગ્રણેનો અ્રથ; જે કામે તમે આવોયા, તે કામ કરીને જાઓ, આપ દુખ જે કો કહે તેનું મુરખ નામ; સાંભળીને તું શું કરે, કરે, કરી શકે મુજ કામ વચન આપ્યું તે વિક્રમે સાત પરીયાનો કોલ; ભાગુ સંકટ તાહરૂં, સત વચન તું બોલ, ઇશ્વર આણુ સાચું કહે, પીછુ અમો, પ્રથમ તમારૂ નામ; કયાંથી આવ્યા કોણ છો ક્યાં વસવાનો ઠામ. નગ્ર ઉજેણી નરપતી, વિક્રમસેન વડવીર; સેવક ગઉ બ્રાહ્મણ તણો, ધરમવંતધીરધિર. સવારનો હું શીકારને, આવ્યો આ વન, અસ્વ ખેંચી ઉભો રહયો, તજતા દિઠો તન; આદ અંત ઉતપત લગી, કહેતું વીગત વાત; સુખ કરે તને સહેજમાં, મોટી હરસીધ માત.

ચોપાઇ—કહે શુક સાંભળ મહારાજ, મહારા દુખ કેરૂં એ કાજ; અથઇતી તણુ કહુ કથા, જે મને વિતિ તે વ્રથા. રાજવતી નગરીનો ભુપ, ભુપત સંગ એક ભારે ભુપ; તે નગરનો શેઠ સુજાણ. પદમચંદશા તેનું નામ, પુષ્પશેન તેનો સુત હોય. બત્રીશ લક્ષણો જુગને જોય. તેને મુજશું અદકી પ્રીત. વાનોદવાત કરે બહુ રીત એક સમે બેઠાં એકાંત, કહી વાત ભાગી મન ભ્રાંત, વીધાત્રાએ લખ્યું કયાં હશે મારો વીવાહ કયાં થશે; મુજમાં તેનું જ્ઞાન છે ઘણું મેં કારણ કહયું તે તણું, મછાવર્તિ નગરી છે એક. મનશંગ મહીપત વીવેક. ટેકચંદ શા તેનો શેઠ પદમ લોચના પુત્રી એક; ત્યાં વીવાહ થાશે તાહરો, સાચો બોલ માને માહરો; તે કન્યાનીપાસે રહે, મદન ચાહની મેના કહે, તે મેના પણ ચતુર સુજાણ, તેને મન પાસુ આવ્યુ જ્ઞાન, પદમલોચના કહે મેના સુણ પુછુ વાત જાણો તે ભણો માહરો વિવાહ મળશે કયાંય તે જાણો તો કહોને એહ, મેનાએ કહયું તેહ, પુષ્પચંદનું લીધું નામ વર્ષ્યો હરખનવ-

સ્રણ લખું, પદમણિએપીતાને કહયું. શ્રીફળ મોકલ્યુ દઇમાન, આ પુરણ જુગતેજાણુ તેના લેખની રીતી કરી. તે વરને કન્યાવરી, કન્યા વળાવી ને સાથમાં હોંશે મેના આપી હાથમાં; હેત પ્રીતને ઉલટભેર, આવી આપ પોતાને ઘેર. કનક પાંજરૂં પોપટ તણું. નગ્ર શેઠને હેતજ ઘણું, મેનાને મુકીન્યાં ભયા, એકઠા સુક સારિકા રહયાં શુભ મેના દીઠી તે ઠામ. વાધ્યો પોપટને મન કામ; જોરાવરી જારી નવ હોય કામની કરે ન કોય કાલાવાલા કીધા ઘણા, વનીતા રંજીત વિખ્યાતણા, મેના કહે તુજ સામુ જોને નિશ્ચે પ્રાણ. તું તાહેરા ખાય. મુજ સામી જોડે આંખ, તોડી નંખાવુ તાહરી પાંખ; અરસપરસમાં રાડે રી ા, વડી એકનાં કરે બહુ પ્રીત, નરકે નારી નરવશ હોય, તે વેળા. નવ દેખે કોય, ધરમ કરમ કોઇ નવ ભણે છપો–સો કાયર એક સુર પહેલા તો તે પણ નાસે કાજળ કોટડી માંહ, ત્યાં ડાહયો થઇ બેસે. સંગ ા જેને જેહ, તેહને પગલે પાસે; ખડે રેખ ઘણું ખરો, પથ બીજુ કાંઇ એસ કામની સંગ પુરૂષ કામ વશ થાએ સહુ, શામળ કહે સજન પુરૂષ તે પરનારી નેહ કરશો નહી

ચોપાઇ–તે પોપટને વાધ્યો કામ; ચુકયો ચીતથી તેણે ઠામ. જોરાવરી કરી તેણે જાર; કોપી તેનો મેના નાર, પ્રાતુસકાળ થયો જ્યાહરે; સહુ સુતા ઉઠયા તાહરે; લીધી નારીએમેના હાથ, શેઠ બોલ્યા પોપટની સાથ. એક બેહને પ્રીતજ ઘણિ બોલાવવા માંડી આપણી, ત્યારે મેના બોલી ત્યાંહ. બેઠી નારીના કર માંહ. ગુજ વાત ભાગીને કહિ રાત સમે વાતક જે થઇ, જો પોપટને મારે તું તો તારે ઘેર આવુ હું. મારા વ્રતનો કીધો ભંગ, અથડાવ્યું અમારૂ અંગ; તે પોપટને શુળીએ દો નકર મારી હત્યા લો. કારણ રાત તણું જે થયું, રાણિએ રાજા આગળ કહ્યું તમને પોપટ વહાલો ઘણો. મહા અન્યાય પડયો તે તણો, તોળો ન્યાય તે અક્ષર આંક; એમાં તે કોનો છે વાંક; નર નારીમાં કોને ડંડ, દેવા ઘટે તે દિજે ડંડ શેઠ કહે શુક સાંભળ વાત, સાચુ કહે શું વિતયું રાત, આપણ બે છઇએ એકાંત સાચુ કહે નવ રાખીશ ભરાંત; કહે પોપટ સાંભળ મહારા વાત કરતાં આવેછે લાજ રાત એક પાછો રહયો; પરેમદાને કામ પેદા થયો; આલ ભાવ કટાક્ષે કરી, મુજને તો લીધો છેતરી નારી આગળ શું નરનું જોરા કીયો ચંતનીએ ચોર રાણી આગળ થાએ સતી વાંક નથી અમારો રતી, કહે શા શેઠાણી સુણો, શાએ ગુણ ભેદ વીણ ભલો, તમારી મેનાનો છે વાંક, મુકાવ્યો પોપટ મારો રાંક જુવતી જુઠી નીશ્ચય હોય; પુરૂષ વાંક નવ કહાડે કોય, શેઠાણી કહે મેઠા સુંદરી, કંથ આગળ મેના જુઠી કરી, કહે સારીકા પુરણ પેર, પુરૂષ ભુંડ છે ઘેરઘેર, નારી નર સાચું સાંભળો મુકાદો મનનો આંબળો, શું પુરૂષ તણી કહુ વાત, જુઠી જાણજો નરની જાત, લખનારો તે એક ગામં નારસંગ નરપતનું નામ; લખ શેરીમાં ધનથા વશેષના

ક્ષય નામે તન એક તસે, પુષ્પક પાટણનો રાજન,શુભ શકોમળ તેનું મન; મહુક ચંદશા મોહોટો શેઠ, પરમવતિ પુત્રી એક પેટ. ધનક્ષય સાથે વિવા કીધ, શ્રીફળ સોંપી કીધુ સીધ; કુળાચાર રાજસ ગુણ રીત, પરણાવ્યા વરકન્યા નીત, મીનારક આવ્યું તે પેર, કન્યા રહી પીતાનેગેર,ત્યાર પછી જે વીતક થાય, તે સાંભળો કહુ છું માય. દોહરા—વર તણો પીતા મુઓ, ગયો વણજ વહેપાર;કપુત ઉડયો કુલક્ષણો અવગુણ અપરમ પાર. રમે જુગટુ રાંકડા. ગુણકાના ઘેર જાય. દામ સઘળો દેશવટ ગયો,કપુત જણાયો કાય;વેચ્યાં મંદીર માળીયાં,વેચ્યાં વસ્ત્ર શણગાર વેચ્યાં ચોપડા ચીતથી, ખોયો નગ્રમાં કાર, અંતન મળે ઇદર ભરી, ન મળે દમડો દામ; અન્ય અધરમ ચાલે ઘણો, કરે કુડાં નીત કામ. દામ જતાં દુનીયા ગઇ, સગપણ સહુ સાથ,અક બુદ્ધી આગળ ગઇ, આવી અટકી અનાથ; ગયા ગામ સસરા તણે, દીધા તેને માન; ભલે શેઠ પધારીયા,આપ્યાં શ્રીફળ પાન;વસ્ત્ર વિવિધ ભાતનાં,ખાત પાન રીધ રીત; જમાત્ર જાણ્યો જુગતશું, પુરણ કીધી પ્રીત, રાખ્યો પુરણ પ્રીત શું. અવધ એકજ માસ. સાસરવાસો સરવ કરયો,અતિ આનંદ ઉલ્લાસ. સામા વળાવી સાસરે, કોટ સાથે કંથ કોઇ બીજુ કડે નહી, પરવરીયો છે પંથ શામાતે છે મહા સતી; શીરામણ સુંદર રૂપ સતી પાળ પતીને કરે. ભલામણ કરી ભુપ. વીશ દીવસ થયા વાટમાં આવ્યું અરણવ ત્યાં એક વિચાર્યુ મન વાણીએ, વીપરીત વાત વીવેક; દેવું થાશે દોહલું,રહેવા નહી ઘર સુત્ર; ચરચા જોશે ચંતિની,નગર શેઠના પુત્ર; લાજ જશે મુજ લોકમાં,કરે કામની, વાત મુજ ઘેર નહી રહે માનની, જાણશે એનો તાત. કંથ કહે સુણ કામની, સોંપ મન શણગાર; વાટે વિઘન હોએ ઘણું, તસ્કર અપરમપાર. ઘરેણાની ગાંસડી;રાખી પોતાને પાશ પાળો પોતે પરવરયો, પ્રેમદા પુઠે પાય; મહા વનમાં એક કારમો, મોટો આવ્યો કુપ પાણી પીવાની આશે, ભામની સાથે ભુપ. કોડે કામની, પીઓ કથંજી આંહ કોટ ઝાલીને કામની, નાંખી કુવા માંહ, નગર તેનર તણું, મિત્ર આપણી પેર; કેટલે દહાડે આવીયો. ઘણો પેર તે ઘેર. કાંઇક ખોયુ જુગટે. કાંઇક દેવું કીધ; કાંઇક ગુણકાએ હરયું, વળી તે લીયો કીધ.

ચોપાઇ—કામની તે કુવામા પડી,ઘણું દુખ પામીતે ઘડી;સંકટ પડ તે જાએ કહી થોડા પાણીએ બુડી નહી; પલેકાર તણાં છે આય, દોહલા દીવશ થયા છે પાંચ વટેમારગુ તે કારણે, આવ્યા જળ પીવા કારણે; દીઠી નારી કુપે પડી તતક્ષણ કાઢીતેણે ઘડી; દીઠાં રૂડી રાજ રતન, પુછયું તેને ઠામ વતન, ગામ નામ પીતાજી તણું; હસ્થ જાણે તું છે ઘણું, દેહ દુખ વેઠતી જાય, પીયર નગ્ર પીતાના માહ, માલન વસ્ત્ર દુરબળ દેહ. નારી ઉપર સૌને નેહ; વેગે કહિ વધામણી વાત, હરખ્યા માત તાતજે ભ્રાત;બોલી તું કેમ આવી પંથ, ક્યા ગયો કામ

ની તું જ કંથ; ક્યાં ગયા તાહરા શણુગાર, ક્યાં ગયોતે વસ્ત્ર ભંડાર. સામાટેથઈદુર બળ દેહ, તારૂણી વાત માંડી કહો તેહ. માનની કહે સુણ માડી વાત, કહુ વીતકમા હરૂ છો માત, સ્વામી સાધ ઘણું માહારો, શાણો શુભદીલથી ડાહરો;કરે ચાકરી મા હરી ઘણી; તન મન ધન એ તરૂણી તણી, પાણી માગુનો દીએ દુધ, સપુત શાહ પુત્ર એ શુદ્ધ, મળ્યા તસ્કર વીશમ વાટમાં; ઘણો સાથ લુંટયો ઘાટમાં વનવન કોરે નવ મળ્યુ;કષ્ટ કંથતણું નવ કળ્યું;કોણ જાણે ધણી ક્યાં ગયા મુજઉપર કરતાબહુ દયા; ભલે આવી તું મ્હારી બાઇ લીધાં ઓવારણાં સરવે ધાઇ; આણ્યાં વસ્ત્ર નવા શણુગાર, ભરથારને નવ ખોયો ભાર,કંથને નવ કુડો કહયો,દુખદાવાદળ દેહે સહયો; તરૂણી ત્યાં ઠરીને રહી, પુરૂષ તણી ત્યાં શી ગત થઇ, અભાગીયા પાસે શી આથ, કોડી એક નહી રહી હાથ. વરસ અઢી થયાં જ્યાહરે, મન વિચાર કરયો તાહરે, કામની તો કુવામાં પડી, ગયો હશે જીવ તે ઘડી. વનમાં જે હકીકત હોયે, તે તો ત્યા નવ જાણે કોય, લાલચ લેવાના આશરે, પાછો ફરી જાઉં સાસરે,દહાડા દશ વીશ પરૂણો રહુ, કુસળખેમ ખબર જઇ કહુ, સાસરવાસો દે બહુ પેર,કપટ કરીને લાવુ ઘેર, એમ વીચારી ચાલ્યો જાય, આવ્યો સાસરા મંદીર માંહ. મંદીરમાં પેસે જેટલે, ત્યાં જુવતી દીઠી તેટલે;દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ પોતાની મળે;અચરત પામી પાછોવળે, દીઠો કામનીએ તે કંથ પાછો પરવરે. પંથ હેત ધરીને ઝાલ્યો હાથ;મહારાજ માહરી સાંભળો વાત. રખે રાખો મનમાં આંબળો,સાચી વાત માહરી સાંભળો, તે ચોઘડીયુ તેવુ ગયુ; જેમ લખ્યું તું તેમ થયું, એમાં નથી તમારો વાંક, લખ્યા હશે વિધાતાએ આંક; સાચી વાત અહીંયાં કહીનથી, બીજી બનાવીછે તે કથી; મેં રાખ્યો છે આપણો ભાર નથી જાણતુ કોઇ આકાર. સુખે તમે મંદીરમાં જાઓ. શા માટે ઓશીઆળા થાઓ, ડાહી એમ શીખામણદીધ; પેઠો મંદીર કરીને પ્રીત ભેટયાં સાસુ સસરો સહુ, કુટુંબ સહોદર માત્ર બહુ; ભલે ભલે સહુ બોલ્યા બોલ. વજડાવ્યાં છે ત્યાંતો ઢોલ;દીધાં વધામણા ઘાડાં ઘણાં,હરખ્યા મન સહોદર તણાં;ઘેબર જલેબી ઝાઝાં જન, ભાવથી કીધા ભોજન; વાઘા વસ્ત્ર આપ્યા શણુગાર, બીજી અલંખત અપરમપાર; એકાંત પેઢે સુંદર સેજ નારી નરને આણે હેત; વીત્યા દન એમ દશને બાર, વણિક અત્રે કરયો વીચાર.

દોહરા—કુપમાં નાંખીતી કામની, માથે મોટી ખોડ; વીસારતા નહી વીસરે, જુવંતીને મન જોડ. ઓશીયાળો રહેવું અતી; મળી નારશુ મીટ;પરાણે કરવીપીતડી, પથર ઉપટ પીઠ. મધરાતે જે માનની,નીદ્રામવશ હોય; નરનારી બે એકલાં, પાસ નહી ત્રીજુ કોય. વીધ્યુ તારૂણી તણું.જોરાવરીએ બાણ; પલક એક બે પગ ઘશી, પદમની પછાડે પ્રાણ. આભુષણ ઉતરીયાં, બાંધી ગઠડી કીધ; અરધી રાતે એકલો, વાત વિદેશ લીધ.પ્રાતુસકાળ પરોઢીયે,વીપીત દીઠી વાત; કુટી પાટીરોઈ

રહ્યાં, તેનાં માતને તાત, ગયો મારગ ક્યાં મળે,વિસ્મિત કીધું વરત;પાપી પરદેશે ગયો, માનની પામી મરત. પાપી પુરૂષ એવા ઘણા, ઘેર ઘેર એ સંસાર; મેના પોપટને કહે, નિરમળ રૂડી નાર. શેઠ શેઠણિ સાંભળો, અપાર એવો આંક; પુરૂષને પાપી કહ્યો,વિનતાનો નહિ વાંક.શુક કહે શેઠ સુણો,કહુ વનીતાની વાત;સંસારમાં સરખું નથી, જુગતે જોતે જાત, સુક કહે છે શેઠ સુણ,ભણે ભાવથી ભેદ; આપે તે ખોળે કામનિ,વનિતા અવગુણ ભેદ. ઇશ્વરના બનાવમા,સહુમાં અધિક અનેક; આપ આપમાં અતી ઘણું, વધુએ વધુ વિવેક. સરખુ નહિ કોઇ શ્રષ્ટીમાં,નર નારિ લેખુ કોઠ; ભલા ભલિ પ્રથવિ ઘણિ, જુગતે નહિ કો જોડ.

ચોપાઈ—એક કાયર નાસંતા ફરે,બીજો સુર જઇ સમનસુખ કને,એક સદાવરત આપે અન, એક ભીખથી તરપે તન. એક સુખપાલે અસવાર, બીજો શીર ઉપાડે ભાર;એક કરોડ સાચે દામ.એક કરે પર ઘરનાં કામ,એક સતવાદી છે શુભ આપ; બીજો પલક નમુકે પાપ;એક નવ લે ભાઇનો ભેદ, બીજો વદે મુખ ચારે વેદ; એક કરે છે કુડાં કરમ, એક ધારે નિતે બહુ ધરમ; એક નાર બીજા શું મળે, બિજી સ્વામી સાથે બળે; એક વાંજણિ હોય ન સુત; બીજી પરણાવેછે પુત, એક વનિતા કરે વરત, બિજી શંખણિ કેરિ સરત; એક કંથને મારિ જાય, બીજી પતી પહેલે નવ ખાય, એક બાપના પાળે લાડ, બીજી પાપી ભાગે હાડ, એક ચઢી કરિ ચોરિ લિએ, બીજોજન મુકાવિ દીએ, એક નવાણ કરાવે ઘણા, બીજો વેચે લાકડાં તે તણાં, એક પસાયણ ભોમી કરે. બીજો કોને આપી હરે. એક પુરૂષ વસાવે ગામ. બીજો ટાલે વસ્તિનો ઠામ. એક કુળ એકોતર ઉધરે, બિજો બુડાવા ફેરા ફરે; જાત એક પણ ગુણ છે જુજવા, આપ આપણે કરમે હુવા, કહો તો કહુ તેનું દ્રષ્ટાત, ભાગુ ભામાન તાહરિ ભરાંત; શુક કહે શેઠ સાંભળ મહારાજ. કહયુ કર તું કામનિ કાજ, નિચ જાત તો નારિ તણિ કહો તો દેઉ સાખ ઘણિ કનકાવતી નગરિ શુભ કામ, કાતીસેન રાજાનું નામ; લક્ષપતી ત્યાં બક વાણિયો સુખસાગર જુગતે જાણિયો,નગરનું રૂડુ નુર, પ્રાક્રમ તેનાં છે બહુ પુર; સપુત નામે દીકરી. લક્ષણવંતી ભાગે ભલી; દામોદરશા તણો દીકરો,વિજેપાળ કન્યાને વર્યો; પટાંતરે પંદર જોજન તણો,ગામ વેગળો દેશાજ ઘણો, વહાણવટી છે તેનો બાપ, ગયો કમાવા પોતે આપ; ચડયો વહાણ ગયો વીદેશ; પરમુલક પરધરતિ પ્રદેશ; પરનારી તે તનથી તજી, પરણી ભામની તેને ભજી;અ-વિદ્યા તે જાણે અન્ય, કો સ્ત્રીની સાથે ન મળે મન. લંગોટ બધે રાખે તે દન, નિચ બુદ્ધિ કરે નહી જન; પછી જઇ પ્રદેશ રહ્યો, વિચાર શો વિનતાને થયો; ભર જોબનમાં છે ભામની, કંદ્રપમાં સમજી કામની; અંગોઅંગમાં પ્રગટયો કામ,નારી જપે નરનું નામ. બેઠી ઝુરણ મનમાં કરે, પરપુરૂષ હઇડામાં ધરે; અહુસ્માત છે

ઘેર તે ધણી, આવાગમન નહિ અન્યજ [illegible], બેઠી માનની માળીયે માહ, વિપ્ર એક જમીને જાય. કેસરની ચરચા છે સાર; કંઠે કુસુમ ચંપાના હાર; વપુવેશ સુંદર શુભ રૂપ, ભામની જાને ભારે ભુપ, દિર્ઘ બાહુને દીવ્ય કપોળ, મરડી માથે બાંધે મોલ, ચાવે બીડાં મુખમાં પાન. તળે નીકળ્યો કરતો; દિઠો દેવાંશીત દેહ, ઉપન્યો તે નારીને નેહ. ડાહી હતી ઘરમાં એક દાસ. પ્રીતે મોકલી તેની પાસ, તેડે શેઠાણી મારી, વીપ્ર ચીંતા ગઇ તાહરી. રવીવારનું કીધું વરત, દાન આપવા તેડે તરત, વીપ્રજ મનમાં એવું કળે, વાટે જાતાં આવું કયાં મળે. શેઠ તણી ડાહિ દીકરી, તે તેડે પ્રીતે કરી; તાંદુલસોનુ આપશે, વળી જોર કરી થાપશે, આવો વાટ મન માંહે કરયો,વીપ્ર મેડી ઉપર ચડયો;દીઠી વનિતા વિપ્ર વિવેક,દીઠી જોબનવંતી એક; નારીએ ઝાલ્યો નરનો હાથ;બોલી શામા બ્રાહ્મણ સાથ, ઘેરબેઠા નીતભોજન જમો, માહરી સાથે રંગે રમો. દેવું ઘટે તે દો મુજ કામ;દહાડી તમને આપુ દામ. તે બ્રાહ્મણ બાબત બુજીયો, થરથર બ્રાહ્મણ તે ધુજીઓ, નગરશેઠ તણું ઘર એહ, નારી સાથે નવ જોડુ નેહ, તે બ્રાહ્મણ પગ લાગીયો, માનની સાથે માફી માગીયો; તાહારે પગે લાગુંછું નાર, કાહાડી મહેલ મુજને તું બહાર; માહારો પગનો ટકતો નથી, ક્રોડ વાર હું કહુંછું કથી; મુજ ઇજત નેજીવડો જાય, તાહારો સંગ મુજથી નવ થાય; એમાં મોત ઉપજે માહરૂ, એવું કામ ન કરૂ તાહરૂ. દોહરા—વનિતા કહે છે વિપ્ર સુણ. ધીરજ મનમાં રાખ; તાહરૂ નામ કોઈ લે નહી, તેમાં શ્રી સુરજની સાખ.સઇયર ગાહરી માલણી પ્રીત ઘણેરી પેર; નીત રાતે આવજો, તે નારીને ઘેર, વડ હેઠ ઘર તે તણું નહી પાડોશી પ્રીત; સુખે સજ્યા પાથરૂ, રમજો રૂડી રીત; ખાવા પીવા ખરચવા, દહાડી આપુ દામ; પ્રતાપ ઇશ્વરના થકી. લેઈ ન શકે કો નામ; વારૂ કહી વીપ્રજ વળ્યો, આવ્યો પોતાને દ્વાર. શેઠાણીએ સેજમાં, તેડી માલણ નાર. માલણ તાહરે મંદિરે, આવે વિપ્ર વિશ્રામ, સનમાન દેજે એહને,પુરી રાખજે ઠામ. ભોગી પુરૂષને ભાવથી, ભેટ કરે તું ભોગ, શીખામણ કહી મોકલી શામા શુભ સંજોગ,ચોપાઈ—માલણ ગઇ પોતાને વાસ,દિધી શીખામણ કીધીદાસ, સેજયા પાથરી પુષ્પજ તણી,શુભ સામગ્રી બીજી ઘણી, વિપ્રે વિચારી મનમાં વાત, ઘટીકા ગઇ બે ચારેક રાત; પ્રીતે પ્રેમદાએ, પરઠી પેર, ગયો વિપ્ર માલણને ઘેર. આસ્વાગત દીધાં સનમાન, લવીંગ સોપારી એલચી પાન. શુભ સેજયા ઢાળી એકાંત; ભાગી મન થકી તે ભરાંત; એટલે શેઠાણિ આવીયાં, ત્રિવિધ સામગ્રી તે લાવીયાં. સઘળી વાતે મળ્યો સંજોગ, કીધો ભામનિ સાથે ભોગ; નરનારીને ઘણું થયું છે હેત, નીતનીત બાંધ્યો એ સંકેત અહરનીશ ત્યાં એવું હોય, અન્ય વાત નવ જાણે કોય; એમ દીવસ થયા છે ઘણા, આવ્યા છે વહેપારી વહાણજ તણા. વાગ્યા દુદંભી ઢોલ નિશાન.જુગતે થયા સરસાને જાણ,જવાન [illegible] આવીયા.

માલ અનંગળ લાવિયા,એક માસ થયો જ્યારે, જમાઇ ઘેર આવ્યો તાહરે; તારૂણી તેડવાને કારણે. આવ્યો સસરાને બારણે, મળ્યા ભેટી ભલી પેર કીધ, કોડ પમાય વારૂ વિધ વિધ. શાક પાક ભલાં ભોજન, માન્યુ સજ્જન તણુ ત્યાં મન; દીવસ ગયા છે દસ બાર, નયણાં નવ મેલે ઘર નાર, શેઠ વિચારે લજ્યા ઘણિ, બાળકછે તરૂણી મુજ તણી. એક દીવસ મળીયાં એકાંત, આપ્યાં રત્ન અમુલખ ખાંત, મુકતાફળ તણી જે હાર,આપ્યો મુલ બહુ અપરમપાર માણુસ ઘરમાં છે બે ચાર, તેમણે કીધો મન વીચાર, ઘણે દીવસે શેઠ આવીયા, રત્ન ચીંતામણી લાવીયા; નણુથલ અણુસરત્તાં કયો નથી, સો શીખામણદે સરવથી,એક દિવસ પરાણે પ્રીત, કરયાં એકઠાં રમવા રીત; દાદરો અટકાવીયો બાર, રહયા એકઠા નરનેનાર. નારી ઘુંઘટ તાણી પડી, બોલાવી નવ બોલેતે ઘડી.કાલા વાલા શેઠે કરયા, શાંત ધરી ખોળા પાથરયા, તોયે નાર નવ બોલે નેટ, થાકયો બાપડો શાણો શેઠ,મંદિર કને આવીશ જ્યારે. ઘણાએ બોલ બોલીશ તાહરે; એમ વિચારી નિંદ્રા કરી. પુરૂષ પોઢે ઠેકાણે કરિ, નીદ્રા વશ થયો જ્યાહરે,.વિચાર કર્યો વનીતાએ તાહરે; વીપ્ર જોતો હશે મુજ વાટ તેના મનમાં રહે ઉચાટ, નારી દોર નાખી ઉતરી, માલણ મંદીર પરવરી, રાત અંધારી છે ઘન ઘોર, મળીયા હેઠે ઉભા ચાર ચોર, ચોરે ચીત વીચારયું ઘણું, લીજે આભુષણ નારી તણું, એક ચતુર છે તેમાં ચોર, સમજ્યો વાત તણો અંકોર.ઉતરી આ વેળા નાર.જુવતી રમવા જાયે જાર;પછી ફરીને આવે આંહ, જોઇએ જુવતી જાએ કયાંય, ચરચા જોવા ચોર તે ચાર; પાછળ તસ્કરને આગળ નાર;વીનતા ગઇ માલણને વાસ,પુઠે ચોર જુવે છે તપાસ; માલણને મંદીર કઉતક હોય, તેતો અન્ય નવ જાણે કોય,

દાહરા—વીપ્ર વાટ જોઇ રહયો, ઉપ્યો અતીશે આપ;પુષ્પપેમલ કારણે.આવ્યો મોટો સાપ, પગ હેઠો પડયો પુરૂષનો, વાગ્યો નાગને શીશ,ખીજ્યો તે મનમાં ઘણું, ચઢી સબળી રીસ, આઉખ તેનું આવી રહ્યું, કોઇક જનમનું વેર, ડસ્યો નાગ તે ડંસ કરી. જોતાં ચઢીયું ઝેર, પુરાં વરસ સોએ થયાં માનવી પામ્યો મરત, એવે શેઠાણી સેજમાં; તરણી પોચી તરત. દીપક જોત છે દિપતિ; આવિ ઘરમાં નાર; જગાડી જુગત કરી, ભામની તે ભરથાર.મુવા કોઇ જીવે નહિ,કર જો કોટી ઉપાય, અરે ઇશ્વર આ શું થયું, આકુળ વ્યાકુળ થાય કાષ્ટાવતે કાયા થઇ;નારીને મનનેહ, ફરિ ફરિને કામનિ, દાખે તેહની દેહ.કઉતક એક ત્યાં કારમુ,થઇગયુ ઘનઘોર.બાહેર બેઠા બુધ લહે, ચારે ચતુર તે ચોર, માલણ મંદીર ઉપરે, વડલો મોટો વરક્ષ. તે ઉપર વાશો વસે જોરાવર એક જક્ષ, તેણે તરૂણી ઓળખી, કુડુ કરે છે કામ; શેઠ પોઢાડયો શેજમાં,એ આવી છે આ ઠામ.મુઆ ઉપર મમતા કરે,જીવતાને નવ જોય, હરામખોર એ આગળે,અન્ય ન દીઠી કોય,ઉતરયો અકલ આપે થકી,તજીયો વ-

કસથી પેશ,જક્ષે તો જુકતી કરી,પુરશ માંહિ પ્રવેશ. આળસ મરડી ઉઠીઓ, જન વિપ્ર તે જાય; હરખ ધરી પુરણ કરી, પ્રેમદા લાગી પાય, નીંદ્રાવશ નર કેમ થયા, કેમ દાખી નહી દેહ;કેમ તમે તોડીયો, મુજ નારી શાથે નેહ, નર કહે નીંદ્રા ઘણી, આવી મારે અંગ;તે માટે બોલ્યો નહિ, શામા તારે સંગ.સરવણ ચીત ધરી કરયું, પ્રીતે પાયુ દુધ.ભામની તેને ભોળવી,બળ પ્રાક્રમ બુધ.પરવરયો પુરણ પ્રીત કરી. સ્થીર થઇ ખાધો પાક,કોપ કરીને કરડીયું,તે નારીનું નાક, બાળાબુમ પાડ ઘણી, દેહ શમે કેમ દુખ;તુટયું નાક નારી તણું રહ્યું વીપ્રને મુખ, જક્ષ તો વ્રક્ષે ચડયો, કરી કામ એ તરત; પાછો વિપ્ર પડયો ત્યાં જેમ પામ્યો મરત ચોર ચડયા જુવે ત્યાંહાં,બેઠા છે જે આહાર;માણુસને કહે માનુની જાગ નમેરી નાર,હવે ઉપાય શો કરૂં. દે શીખામણ મુજ પેર, નાક વિના નારી થઇ, કેમ જવાશે ઘેર. ઉતર શો દેઉ એહનો. પુછે માને બાપ; નર નારી સહુ નગરની,ઉતર દેવા આપ. સ્વામી પોઢયો સેજમાં,તેનો સબળો શોક; પુછે તેને શું કહુ,લક્ષણવંતા લોક.ચોપાઇ–કહે માલણ સાંભળ કામની,જા મંદીર હવડાં જામની;ચઢો માળીએ તું જ્યારે, પાડે બુમ તરૂણી તાહરે, ગળે ઘરધણીને તું પડે, કહીયે મારી સાથે વઢે;હું વણસાડયુ છે તાહરૂ; કાપ્યુ નાક શાને માહારૂ, મુકયો કેહોને આડે હાથ,સઉને ઉતર દેજે સાથ;જા ઉતાવળી કહુ છું કથી.બીજો ઉપાય નો તાહારો નથી;એવી વાત તેણે સાંભળી, વીનતા વેગે પાછી વળી ચોર ચાર તે કેડે ગયા,વીચાર કરી વીસ્મે થયા; શણગાર એના નવ લીજીએ આજ,જોઇએ શું કરેછે કાજ;ચરચા એ નારીની જોઉં,માહારા મનનો સંદેહ ખોઉં માનનિ તેનો માળીએ ચઢી,પાડી બુમ તે વેળા ઘડી;ધાઓ ધાઓરે માને બાપ.દેછે દુખ આકરમી આપ.સુતાં હુતાં સર્વે લોક,શામા દેખી પામ્યા શાક; આવડું કષ્ટ તે કેમ વાપીયુ. નારી નાક કોણે કાપીયું.

દોહરો–ભુંડો એ માહરો પતિ,જરનો એને છાક; વાત કરતાં વઢો પડયો, નારિનું વાઢયું નાક. ફટફટ સહુકો કરે, આખા નગ્રમાં આંક;એવું કામ કરીએ નહી; શો નારીનો વાંક. સાસુ સસરો શોકાતુર થયા, ફટફટ કરેછે લોક; ન ઘટે તે આણે કરયું, ગહુ લોકને શોક. શેઠને કાંઇ સુજે નહી, શો ઉતર કહુ શરવ સાથ, પડયો આભરો બાપડો, કાને દીધા હાથ, જાણ રાજદ્વારે થયું, લોપી તેની લાજ;દા શેઠને શુળીએ, કેમ કરડયું શું કાજ. રામા રતન સરીખડી, એકજ કરી અજાણ;બોલેલું મટે નહિ,પાપી પુરણ પ્રમાણ, મલ્યા લોક સઉ ગામના,ખલક અતિ અંકોર;અચરત જુવે છે ઘણું, પેલા ચારે ચોર. વણીક તો મારયો જશે, શાહુકાર તે શેઠ;પાય પડે તે આપણને વિનતા તે માથે વેઠ.

ચોપાઇ–ચાર ચોર પધારયા તાંહ,મળી સભા બેઠીતી જ્યાંહ,વાંક ઘણો વીનતાનો તાંહ, રાત હતી અંધારી ઘોર,અમો ઉભાતા ચારે ચોર,કૌતુક કરયું એક એ,

નારીએ નાંખ્યો દ્વાર ઉતરી બારિયે પ્રીછા અમો પુઠળથી પેર, માનની ગઇ માલણને ઘેર; ત્યાંહાં વિપ્ર પોઢયો તો આપ, તેને પગે ડસ્યો સાપ, તે વીપ્રતો પામ્યો પ્રત ઉતર્યો એક વડથી યક્ષ તર્ત. કર્યા પ્રવેશ કાયા જોગવિ, ભામની તે ભુતે ભોગવિ. પોતે ઝાડ ચડયો જ્યાહરે, કરડી નાક ખાધું તાહરે, દુખ પામી નારી તે ઘડી. પ્રેમદા ગળે પતિને પડી, માલણસની શીખવી આવી ઘેર; પછે કરી પેમદાએ પેર; પાડી બુમ જાગ્યાં માબાપ, રાજદ્વારે આવ્યા આપ, તે પારખુ જુગેતે જુઓ; પણિ પોતાનું શાને ખુઓ, તે વાતનું તરસે ધારમ, મુઓછે બ્રાહ્મણ માણસને કરમ, ગયો રાય તે જોવા કારણે; પડયો વીપ્ર મારણને બારણે, તેના મુખમાં દીઠું નાક. સાચુ માન્યું તસ્કરનું વાકય, ચાર ચોરને સાચા કીધ; તે ચારને સરપાવ દીધ, શામા શુળીએ દીધા જ્યાહરે, સ્વામી ઉગર્યા તાહરે. મુકાવિ જીવતી તે આપ; એ ભોગવશે એનું પાપ, કહે પોપટ સાંભળરે રાય. એવો નારીનો અન્યાય, દીઠી વાત કહુકામાન કુડામાં કુડી કામનિજાણે વીશ વશા વિનાતાનો વાંક, ભુંડી ભામની આડે આંક.

દોહરા—મેના કહે મારૂ સુણો; ભુંડું ભુંડા ઘેર; મારૂ વ્રત કોણે ભાગીયું; તેની તે શી પેર. પ્રાણ તજુ હું માહરો. આપુ હત્યા તુજ; જોરાવરિ જારી રમ્યો, દોશ દે છે એ મુજ. ચોપાઇ—શેઠ શેઠાણી સાંભળો બેય, શુક સાથે સબળો છે નેહ; હક તે એક કરોજી કાજ; રખે રાખો કોઇની લાજ, બ્રહ્મહત્યાદીક પાતિક તુને, કરી ન્યાય દેખાડો તુને; પોપટને દો ઘણીજ વિર, ધરમ વાત તણિ જે ધીર; બેમાં હોયે જેનો વાંક, દો શુળીએ આડે આંક; શેઠ કહે શુક સાંભળ વાત, ખરી કહે અમ આગળ ખ્યાત, તારા મનમાં તે શું હતું; તે અમ આગળ કરવું છતું. તમને ઇશ્વરની છે આણ, જો મુખ બોલો જુઠી વાણ; કહે શુક માંભલરે શેઠ, જુઠી વાત કહું નહિ નેટ. એકઠાં ધાલ્યા બંને નરનાર, થતો અન્યાય આ ઠાર, હાવ ભાત હેતથી કરો હેતે આસપાસ હરો, મેં વિચારીયું મારૂં મન; એક જાતી પખીછું જન; જે મેના કહે તો કરૂં વિનય કરી વીનાતાને વરૂં પંખીને પરણ્યાની પ્રીત. હેતે કહું ત્યાં રૂડીરીત, દિઠી રૂડી એની દેહ, નારી સાથે કરયો મેં નેહ જાણ્યું રાખશે છાની વાત, એનો થઇ ગુણકાની જાત, એણીએ મનમાં ન ગણી લાજ; કર્યું કામનીએ કાજ, કામની કહે તેતો હું કરૂં. વનિતા હેતે કહે તે વરૂ, એનો હોંશ છે મન માહરી. પુછે મેના રાણી તાહરી, શેઠાણી કહે સાંભળ સતી; લાજ ન રાખીશ રજ રતી, તારા મનની કહેરે વાત; સોંપુ શુકરે તાહને હાથ, જો ગમેતો અવગુણ સાંખ, જો ગમે તો મારી નાંખ, તારી દાઝ ઓલાશે કેમ; સાળું કહે તું મારા સમ, સારિકા કહે શેઠાણી સુણો. ભાવ એવડે શાને ભણે, મુજને તો એ ઉપર ખાર, મારી નાખું આણી વાર; શું કહીએ શુક એકજ તણો; વ્હાલો પ્રાણથી પોપટ ઘણો; માટે કહ્યું એ મારૂં કરે તોનો પ્રાણ એનો ઉગરે; કહ્યું કરે એ મારૂ આપ, તો વાંક ગુન્હો કરૂં હું માફ.

દોહરા—શેઠ કહે શુક સાંભળો, પીછો તમારી પેર, કર્યું કરો મુજ માનની તો સુખે રહો મુજ ઘેર. શુક કહે સાંભળ સારીકા. કહે મન આવે તેહ; પછે પરણું તુજને.પ્રેમે કરશું નેહ. ચોપાઈ—કહે સારીકા તુજથી થાય.તો કહુ તે એક ઉપાય; ગ્રહ વાંકા શેઠાણી તણા, શુન્ય સ્થાપન પડ્યા છે ઘણા, વંચમે મંગળ રોહદે કષ્ટ, સ પુરાનુ શનીશ્વર દેખે દ્રષ્ટ, એ ગરહ જેને જુગત જોય. વનીતા વાંઝણિ નિશ્ચે હોય,જો ગર્ભ ધરેમહાને પેટ;તો જીવનો મુકુ નહી નેટ,બીજુ વચન કહુ તો કરું;તો વર વાનો કરીને વરૂ, પ્રિત ધરી રાખું પાસ; મુલે ખરીદી થાઉં દાસ; આજ થકી તો મહીના સાત. શેઠ શરીરે જે એક ઘાત. અચાનકથી મુરછા થશે, ઘડી ચારમાં જીવજ જશે; તેને જીવવાનો ઉપાય. લાજ સોટી જો તુજથી થાય. દોહરા—સારીકા કહે પોપટ સુણો, કરો બેઉનાં કાજ, તો ગણુ હું તુજને,રાખુ તારી લાજ. ન કરે કાજ તો મારૂ, તે ગણું તારૂં પાપ; જોરવરી જુવતી કને, જાર રમ્યો તુજ આપ. ચોપાઈ—ઉગરે શેઠ કરો ઉપાય, તો તું મારો સ્વામિ થાય;સુણુ એનું આશીષ થાઉ, તો તારી બલીહારી જાઉ.

દોહરા—પ્રતિજ્ઞા પોપટ કરે, રાખે દ્રઢ વિશ્વાસ; જો ઉપાય કરી આવશુ; પ્રિતે તારૂણિ પાસ; જરૂર જવાદો મુજને, પરહુ રામની પેર.માસ ચારમાં તુજકને આવું, આણે ઘેર. સારીકા કહે તુ સમ કરે. નીશ્ચે નાશી જાય, પછે મરવાને કારણે. શાને પેદા થાય; શુક કહે સાંભળ સુંદરી, કરૂ પ્રતિજ્ઞા આપ, જો ન આવું તારી કને, તો પરલેકાળનું પાપ; ગમન કરે જે ગોત્રમાં ગુરૂ પત્નિ શું રંગ પરકે સમ પંચ. દેવતા નીંદે ગુરૂને અંગ: વીશ્વાસઘાત વળી જે કરે. ધરે અહંકારી આપ. જો ના આવું તુજ કને, તો બ્રહ્મહત્યા પાપ.

ચોપાઈ—વચમાં ઈશ્વર વચમાં રામ, વચમાં રાખ્યા, સાળીગરામ; સમખાઈ ત્યાંથી વાળ્યો; પખી ઉડીને પંથે પાળ્યો, પોતે વિચાર્યું પછે ત્યાંહ, ભારે કામ મુજથી કેમ થાય; કરી પ્રતિજ્ઞા ખાધા સમ; ત્યાં ગયા વિના ચાલે કેમ; વીક્રમસેન ઉજેણિ ધણી, તેની કીરતી છે અતી ઘણી. ઘણા લોક પામે છે સુખ, તેને જઈ કહુ મારૂં દુખ. સંકટ સહુ લોકનાં હરે, કદાચ અરથ જો મારો સરે; એ મનમાં રાખી આશ, આવતો તેમાં તારા પાસ. વળી વિચાર્યું મેંતો મન, સત વાદી રૂડો રાજન; એ આગળ મુકુ કેમ લાજ,પાડુ હળવો સભામાં આજ, એ કામ કેમજ હું કરૂં: અગ્નિ દેહ બાળીને મરૂં એટલા સમ ખાધા તે પળે, ફરી રાંડ પડે નહી ગળે. દવ બળતા દીઠો જાહરે, તેમાં પડતોનો તાહરે; સ્નાન કરી સુર્ય સાખીઓ, સાચી વાત કહિ છે અમો; પુછોછો તો સુણજો તમો, હવે પુરમાં રાજા પરવરયો; જે કરતા તે કામજ કરો, દવમાં પડવાદો મહારાજ, તમે કરો તમારૂ કાજ, આવી વાત સાંભળીછે જ્યાંહ, તતક્ષણ રાજા બોલ્યો તાંહ દોહરા—પૃથ્વપત

કહે પ્રીતથી પીછો તમારિ પેર; શ્રી ઇશ્વર દુખ ભાગશે; આવ્ય અમારે ઘેર. પ્રીતે ઘાલ્યો પાંજરે, કરયો વાયદો તરત, આશા પુરે અંબીકા, એક માસમાં તરત. સમ ખાઇ સુખીયાં કરયાં,આપ વિચારી મન, આદ્યશક્તિ તું ઇશ્વરિ ટેકરાખજેતન.

ચોપાઇ–ધ્યાન ઇશ્વરનું મનમાં ધરે; નિત્ય કામ પોતાનું કરે, એક દિવસઆપે અધીપતી, ગયો શીકાર પોતે મહિપતિ; વછોડુ સર્વ લશકરનો થયો, રાય એકલો રણમાં ગયો બેઠા છે ત્યાં તપસ્વી એક, ધરે ધ્યાન ત્યાં વારૂ વિવેક; નથી રાખતો કોની આશ, પૃથવિપત આવ્યો તે પાસ; ભુખ તરશ ટાઢ છે ઘણી, પામ્યો દુખ અરણિનો ધણિ; જઇ શીદ્ધને નામ્યું શીશ, રહ્યો આપ આથમતે દીશ, સીદ્ધ કહે શું છે નામ, કેમ આવ્યા છો આણેઠામ. બોલ્યો રાયમન આણિ ધીર. ઉજેણીપત વિક્રમવિર, શિકાર રસ્તે ભુલો પડયો, આશ્રમ આણે આવિ ચડયો, અવનવું મેં દીઠું અર્ણ, જાણી સીદ્ધ આવ્યો તમ શર્ણ. બાંધ્યો અશ્વ મઢુલી માંહ, ખાણચાર પછે દીઠી ત્યાંહ, અમ્રત જેવાં ફળ અનુપ; સંતોષ્યોતેભારે ભુપ, પાથરણ ઓઢરણ આપ્યાં ઘણા, કર્યાં જતન પૃથવિપતી તણાં; પ્રાતઃકાળ થયો જ્યાહરે, સુતો અધિપતિ ઉઠયો તાહરે. રાજા કહે કાંઇ માગે ગરથ, સઘળી વાતમાં છું સમરથ; કહે શીદ્ધ માહરે શી ખોટ.શીખાંધી મુજ પાસે મોટ,રાજા વળતી બોલ્યો ત્યાંય, આવજો નગર અમારા માંહ. કરૂ ચાકરિ તમારિ ઘણિ, તો જાણુંજો ઉજેણિ ધણિ, સીધ સુણને એવ વાત, બોલ્યો રાજા કેર સાથ.

દોહરા–સીદ્ધ કહે સુણ મહીપતિ, મારે ઘેર ઘણિ ભુખ. આહાર આપતાંતુજને ઘણું લાગશે દુખ, અપવાસ કરૂ એક વરસના, નિરભે સાથે નેટ.પછે કરયું પારણું પુરણ ભરિ પેટ, રાજા કહે જેમાગશો,તે આપુહું અહાર; અજર ન કરૂં એક ઘડિ, પલક ન લાગે વાર, તુજ સમાન વ્હાલુ નહિ. તમ સમાન નહી પ્રીત; મારા સમજો માનજો, રંજીત મનની રિત.

ચોપાઇ–માગી શિખ તે મહિપત ગયો, પોત પોતાને કામે થયો, વિત્યોદિનવિતિ છે ઘડિ, તે વાત વિસારે પડિ. એમ કરતાં આવ્યો એકદન, સીધે આપ વિચારયું મન; જોઇએ રાજા કેરૂ રૂપ, ભલોકે કપટી છે ભુપ, સત્ય અસત્ય ચાલેછે એહ, કેવો નારાયણ પર નેહ; માટે એની ધિરજજોઉ, મારો મનનો સંદેહ ખોઉ, ચેલોતે પોતાનો કરયો, કુંવરરાજા કેરો હરયો; લાડકવાયો વરસે સાત, બત્રિસલક્ષણોવિશ્વ વિખ્યાત, ઇન્દુમુખ તરૂણિનું તેજ, હરખ ઘણો રાજાને હેજ; તમ મન ધન પોતાનો તેહ,જીવ થકી નરપતને નેહ, જુએ મુખ ત્યારે અન જમે, કરે રમત તે સઉને ગમે; પલક પરો નવ રાખે રાય, ઠંઠ વળગાડે કોમળ કાય ગયો કુંવર કહે છે સઉ લોક, સભા બધી પામી શોક; હાહાકાર નગરમાં થયો, કુંવર કોડીલો તે કયાંગયો, વીવ્હળ થયું રાજાનું મન, કો મુખમાં ઘાલે નહીઅન; રાજા મુકીને બેઠા રાજ,કહે

છે પ્રાણ કરૂં તે તાજ. કયાં જાઉં હવે શું કરૂં, પ્રાણ દેહમાંહે કેમ ધરૂં; વનગાડીજેણી ગુફાય, ઠામ ઠામ. ખોળાવે રાય; કુંવર તણીવધાઇ ખાય, મોહો માગ્યાં કહે આપું રાય; પુછ પુછારણ કીધી ઘણી. ન જડી શુદ્ધ કંઇએ તે તણી, કોટી ઉપાય કરવા તે ચડયો, તોયે પુત્ર સોધ્યો નવ જડયો; મુકી કુંવરતણી તો આશ, બેઠો નરપત થઇ નીરાશ.

દોહરા—એટલે આભુશણ તેહનાં. કુંવર પેરણ કાય, તે એક બ્રાહ્મણ કરધરી વેચવા ચઉટે જાય, સાહયો શોની વાણિએ, ફટફટ કીધિ ફોક; રાજદ્વારે લાવિયો, પુઠે ઝાઝા લોક. માર માર કરે ઘણિ, દે ઘણેરી ગાળ; મારયો પુત્ર એ પાપીઓ એમ ચડાવે આળ; કુડું કામ એ શું કરયું જીવિશ કેટલા કાળ; ઉત્તમ નહિ તું અધમછે, ચેતાવિયો ચંડાળ. બાળહત્યા બેઠી તુને, નરક જાશો નીરવાણ; શુળીએ દેશે સહેજમાં, તજશે હવડાં પ્રાણ, રાય આગળ ઉભો કરયો, આભુશણ છે હાથ; લોકલેખા વીના, સુંઢયા છે સાથ. રાય કહે રહો વેગળો લાવો મારી પાસ. જાણી વિનય કરયો દીધિ અદકી આશ, આભુસણ એ કો તણા, કયાંથી લાવ્યો આજ; પહેરનારો કયાં સાચુ કહો મહારાજ.

ચોપાઇ—કહે બ્રાહ્મણ નવ જાણું હું, ફરિ ફરિ શું પુછે તું; મારો ગુરૂ ગુફામાં હોય, ઓળખી શકે નહી કોય. તેનો ત્યાં બેઠો એકલો, મુજને આ વેચવા મોકલ્યો, તેણે મુજને સોપ્યું કામ. વેચી ઘરેણું લાવો દામ; હું વેચવા આવ્યો જ્યાહરે, બાંધી અહીં લાવ્યા તાહરે, સાચી વાતતો કહુછુ કદી, બીજુ જ્ઞાન હેજમાં નથી. રાજાને મન લાગી રાડ, તારો ગુરૂ મુજને દેખાડ, બ્રાહ્મણ સાથે આવ્યો ભુપ, રણમાં બેઠો સાધુ સ્વરૂપ, વસો રાય રહયો તો જ્યાંહાં, તે ઠેકાણે આવ્યો ત્યાંહ; આ ગુરૂ બેઠો બારણે, મોકલ્યો વેચવાને કારણે, ચેલો ગરમાં નાશી ગયો, રાય ગુરૂની પાસેરહયો કહો સીદ્ધ ધરાવો નામ. કરતાં ફિરો કુડાં કામ. આભુશણ કોનાં ઘડયાં, તમને કયાંથી જુગને જડયાં; એ પહેરનારો જે પુત્ર, તેને શું કરયું સુત્ર; સીદ્ધ કહો તમે સાચી વાત, જીવે છે કે કીધિ ઘાત, દુનીયા બધી દુખી થાય છે, પુત્ર વીજોગે જીવ જાય છે છપ્પો—મહા દુખ માથે આળ, મહા દુખ માલ ગયાનું, મહા દુખ અતી અપમાન, મહા દુખ રોગ થયાનું; મહા દુખ જાએ નાર, મહા દુખ વેર વઢયાનું, મહા દુખ હારે હોડ, મહા દુખ ઝેર ચડયાનું, વળી મહા દુખમાથે મોતનું દુખ ઘેર ઘરસુત્રનું; કવિ શામળ કહે મહા દુખવળી, મોત થાય પ્રીય પુત્રનું.

દોહરા—ઉતાવળો થઇ સાચુ બોલ, પડદો આપ રૂદેમાં ખોલ, કયાં મેહેલ્યો એ મારો બાળ; જીવે છે કે આણ્યો કાળ, સીદ્ધ કહે સાંભળરે રાય, જુઠ બોલ્યુ સુખે નવ જાય; વરસ તણા કરયા ઉપવાસ, થઇ પારણા કેરી આશ, બત્રીશલક્ષણો પુરૂષ જો મળે, ત્યારે મનનિ ચીંતા ટળે, વનવાસની છે જક્ષણી, પુરૂષણાં સતણી ભક્ષણી

રાંધી માંસને આપુ ભોગ, પછી જાત્રાને મળશે જોગ, જોયું મેં ઉજેણી માંહ, બાળક રમતો દીઠો તાંહ,બત્રીશ લક્ષણે જોયું ચેન, આણ્યો પુરૂશ ત્યાંથી એન;હું નવ જાણું તારો બાળ. ગરજ ભુખથી આંણ્યો કાળ; આપ્યો મેં ભવાની ભોગ. સુખ સામગ્રી સંજોગ, અસ્તી ચરમ છે તેનું નામ. મુજ આગળ મુકયું તે ઠામ, ભંડારને કાજે દામ, આભુશણ કરવું કામ, મોકલ્યો વેચવાને કારણે, ચેલો મોકલ્યો તુજ બારણે દોહરા–ત્રાહ ત્રાહ લોકે કહ્યું, નદે સહુ સંસાર, દિઓ સીદ્ધને શું બીએ, પંચ ઇટાળી માર, રાય કહે રહો સાંસતાં, જાઓ તમે સઉ ઘેર, ન કરો એને આકળો પુછુ રૂડી પેર. ચોપાઇ–પછી રાજાએ જોડયા હાથ, બોલ્યો વચન તે સીદ્ધને સાથ; તમે મારૂ કામજ કર્યું, રૂડી પેરે પેટજ ભર્યું. ભાગી છે તમારી ભુખ; હજી કંઇક દેહમાં છે દુખ, કહે સીદ્ધ સાંભળરે રાય.કહુ વાત સમજે મનમાંય, મારે માથે છે ગુરૂ એક, તેની કહુ એક વાત વિવેક; તે ઉપવાસ કરી એક દન, દિવસ કરીએ ભોજન. મન મળ્યો બત્રીશ લક્ષણો,આપે ભોગ ભવાની તણો.પેદા કરે ઘણેરો ગરથ, કરે ભંડારો સરશે અરથ;તેટલી ગરૂને થાશે આથ, ગુરૂ શીશાજ મશું બે હાથ; જો ગમેતો સુળીએ દો, જો ગમે તો આભુષણ લ્યો; જો ગમે તો જા સાખ્યા, જો ગમે તો મારી નાખ્યા; શું જાણું તાહરો પુત્ર, કાચું ભાગ્યું છે ઘરસુત્ર. મેં પણ મોટા અન્યા કરયો, તારો પુત્ર હેનેથી હરયો; ફટ કહે છે સહુ ગામ, મેં કીધું અમારૂ કામ; માટે જે કહો તે કરૂં, કહોતો જીવું કહોતો મરૂં; બેઠું પાપ મારે શીર નેટ, ભુખ્યો ન ભરાણું પેટ; હત્યા બેઠી ને દુખીયો થયો, સરયો અરથ ન ભુખ્યો રહયો.

દોહરા–કહે રાજા સીદ્ધ સાંભળો, દુખ ન ધરો મનમાંહ;ગુરૂ ભુખ્યો છે તમતણો તે ગુફા છે કયાંહ. આગળ થયો અધીપતી, દેખાડયો. તે ઠામ; કરે ઉપાસન એકલો નીરવાણ છે એ નામ;પાગ પડયો પ્રથવી પતિ જોડીને બે હાથ, તમે કરો ન પારણું બોલ્યા સીદ્ધ તે સાથ. ભોજન કીજે ભાવતાં,એમ કહેથી આજ,મુજને કાંઇક દિજીએ, દેવા સરખુ કાજ; મનમાં રાખો ઓરતો, તો તારે શીર પાપ; શીવ આજ્ઞા સાચુ કહો,જમ્યા તમે કેમ આપ. ચોપાઇ–સીદ્ધ કહે સાંભળરે રાય,કહું જમ્યાનો એક ઉપાય;પુરૂષ બત્રીસ લક્ષણ તણો,સત્યવાદી સ્વરૂપે ઘણો.ને આવે માહારે બારણે, હેને મરવાને કારણે; આપ હાથથી છેદે અંગ,કરે દેહ કાયાનો ભંગ વ્રતસંપૂરણ થાયે જોગ,આપે ભાવ ભવાની ભોગ; સંતુષ્ટ થઇને શકતી જાય;ત્યારે અમોએ ભોજન થાય; ત્યાંસુધિ બેઠા તપ કરૂ, આયુષ ખુટે તો ત્યાં મરૂં;ભોગ આપ્યા વીણ ભોજન હોય, એવિ વાત કહેશો નહિ કોય. કહેછે રાજા સીદ્ધ સાંભળો, મેલી મનનો આંબળો;હું આવ્યો ત્યારે બારણે,ભોગ ભવાનિ કારણે;કરો સીદ્ધ ઉતાવળા આજ, લાવો સામગ્રી તે કાજ; કહે સીદ્ધ સાંભળરે ભુપ, તું સત્યાદી રાજા રૂપ,

પરમારથ કરે પરકામ, તારૂ જે નવખંડ નામ; તારો પુત્ર એણે મારિઓ, અરથ પોતા તણો સારિઓ; હું મારા પેટને કારણે, તમને કેમ મારૂં બારણે;માટે જાઓ જીતવા ઘેર, નહિ કરૂ તમારિ પેર. પેટ ઘાઓ તો હું નહીં દેઉં, રાજભાર માથે નહી લેઉં;સાંભળો સિદ્ધ અમારિ વાત,મરતી નથી અમારિ જાત; આયુષ્ય પુરેજે નર મુવો, તે ગયો જુગને જુવો; પર કાજે તજે પ્રાણ, રહ્યો જુગમાં તેને જાણ;રૂડો ચીતવો મારો જોગ, તો આપો ભવાની ભોગ; જુગમાં રાખો અમારૂં નામ,તો કરવા દોને એ કામ. છપ્પા,જગમાં જીવ્યો તેહ,ખ્યાત ચાલી દશ દીશે;જગમાં જીવ્યો તેહ, કુળ તારયું લઘુ વીશે;જગમાં તે નર જીવ્યો જશે,વિમળ ગુણ જાણિઓ શામળ.કહે જીવ્યા સપુત તો પર કાજે દે પ્રાણિયો.ચોપાઇ–સિદ્ધ તણિ તે મંડળ માંહ. સામગ્રિ સઉ આણિ તાંહ,કરો કુંડ હુત દ્રવ્ય કાજ,તિલ તાંદુલ શ્રિફળ યતીરાજ સ્થાપન નંદ્દ હેનાં કરયાં,શ્રિફળફોફળ ઉપર ધરયાં:કરો હુતાશન જાગત જોત,સ્થાપ્યા તેત્રીસ કરોડ ઉદ્યોત;કરી ઘણિ ત્યાં ઘીની ધાર,મહા પ્રગટી અગ્નીની ઝાળ,રૂદે આયા રાખી મન ધીર,કરયું સ્નાન જઇ વીક્રમ વિર,ઇષ્ટ દેવનું સમરણ કરયું ધ્યાન આપ રૂદેમાં ધર્યું;જેમ વિવાહનો હોયે દન,એમ સઉ થયું મહિપતીને મન, વાલી કંઠ કરેણા માળ,સીંદુર તીલક કરયું કપાલ, પુરણાહુતીકરી જાહરે લીધું ખડગ હાથે તાહરે.ગયો કુળ નીકટ તે દિશ,આપ હાથ છેદંતે શીશ,જયજય શબ્દ કરી સંજોગ,લેજે માત ભવાનિ ભોગ;કરો તપસીનાં પુરાં કામ,માગે તે આપો ઠામ. ખડગ શીશ મુકે જેટલે,માંમા શબ્દ થયો તેટલે;રાય ન કર તું દેહની ઘાત,કહુ કર એક મારી વાત,ઉંડમન અમૃતો લોટ,કરોપુતળુ તારી જોડ; મહિકટકા હોમો કુંડ, સીદ્ધ થશે તેથીચામુંડ;પડયું ખડગ હાથેથી તરત,પાળ્યું રાયવિક્રમનું વરત, થયો ગુન્હ તેવું આરણુ બેસીદ્ધે કીધું પારણું;રાજાશીખ માગે જ્યાહરે.બેસીદ્ધ બોલ્યા તાહરે,ધન ધન રાજા તમારૂં મન,જીવતો દેખાડુ તુજતન,નહિ રાખ્યો મારવા કારણે, જોવા બરદ આણ્યો બારણે;બહુ સતવાદી પહેલાં હોય,તુજ સમાન દીઠોનહી કોય, શાબાશ તુજ પીતાને માત, સાબાશ તાહારા જુગતે જાત.મંદીર જઇને મોજે કરો, આપુ વસ્તુ તે કરમાં ધરો;આ લેફળ લેઇ મંદિર સ્થાપ, પ્રસવતી રાણીને આપ. સાત જન્મની વંઝા હશે, પુત્ર બત્રીશ લક્ષણો,થશે એ અમુલખ મોટી વસ્ત;હેતે આપુ તાહારે હસ્ત,પુત્રને તેડીને આવ્યો ત્યાંહ,વસે સીધનો ચેલો જ્યાંહ; તેણે આગતા સ્વાગત કરી, રાખ્યો હેત રૂદેમાં ધરી;અમરૂત મેવા આપ્યાં આહાર,જે નવદિઠા કોઇસંસાર, પ્રાતકાળ થયો જાહરે,માગી વીદાય વિક્રમ તાહરે,કહે ચેલો સાંભળરે રાય, મોટો છે તારોમહી માય,તે મુજ આગળ મેલ્યું શીશ. પણ ન આણી મનમાં રીસ, કરયું ન વ્હાલું ઘર સુત્ર,ન કરયો વ્હાલો પેટનો પુત્ર;કરયું વ્હાલું પરમારથ કામ;દુખભંજનતે તારૂ નામ, પુન્ય તણો નડી તારો પાર;આપુ વસ્તુ તુને એક સાર

૨, સફળફળો લેઇ ઘેરજાઓ,અંતકાળઆવેતવખાઓ;વિઘ્ન વળશેત્યાંહાં તમતણું, થશે આવરદા બમણું ઘણું;દુરલભ છે દેવતાને એહ.નરપતતુજને આપુ તેહ;વસ્તુ અતુલખ બે તુજ સાથ;સપુતછે રાજાને હાથ, થયુ નગર ઉંજેણી જાણ;હરખે ગરગડીયા નીશાન;નાનુમોટું નગરનું આવે,નાનુ સહુ બાવન પુષ્પે વધાવે બહુ દીઠા પુત્રને વાધ્યું હેત, નરનારી માબાપ સમેત,રાજાઆવી બેઠો પાટ,કર વખાણ બોલો હાથ;બોલ્યો વીકરમરાયની સાથ,ફરીફરી શું કહીયે તુને,શીદ વાલી મુકયાછે મુને; મારો અરથ તમથી કેમ સરે,કામ ઇશ્વર વિના કોણ કરે;માટે તુજ વચને તે જાય, કાહાડી,મેલ મુજને તું રાયઃદાવાનળમાંહી જઈ અડું,વેણી માધવ માંહી પડું;ત્યારે વિક્રમરાજા હશે,બોલ શુકનો મનમાં વશે; અમુલખ વસ્તુ બેમાં હતી,કીધી પોપટ આગળ છતી, એમાં ગુણ ઝાઝા છે એહ; તપસ્વિએ સોપ્યો આણિ નેહ. કહયોબે ફળનો મેવ,દીલરીઝયો તે પોપટ તણો,રાજાને દીધી આશીશ.છવે રાજ કરોડ વરીશ, નીત્ય નીત્ય કરો પરકામ.નવે ખંડ મહિતળમાં નામ,જેવું કામ કરયું માહારૂ,ઇશ્વર નિત્ય કરે તાહરૂં; એ રીને આપી આશીશ, ચાલ્યો પોપટ વણિકની દીશ.

દોહરા—પોપટ ફળ લઇને વાળ્યો, આવ્યો વણીકની પાસ,શેઠ શેઠાણી રંગમાં, ત્રીજી મેનાઆશ.મુકયાં ફળ મુની આગળે, મનમાં થાય આનંદ.કળા વધિ પોપટ તણી. જેમ અજવાળો ચંદ્ર, પુષ્પ નક્ષત્ર રવિ વારશું, આપ્યું તેને દાન, પ્રાશુ ફળ તે પ્રિતમાં ઉલટ આણિ મન, ગરભ રહયો તે દીનથી.પોહોતિ મનની આશ, માસ ચાર તે વિતીયાં, વિનતા મન વિશ્વાસ, વણીક તણો જે વાયદો, નીસ્ચે આવ્યો નેટ, અધી અધિક હેત આરોગી ગયો, પ્રીતેથી ફળ પેટ, વીધન વળ્યું તે શેઠનું, ભોગવી રીદ્ધ ધરસુત્ર; બત્રિશ લક્ષણો બહુ ગણે. પ્રેમદા પામી પુત્ર, પોપટ પરણાવ્યો પ્રીતથી, મેના કેરી સાથ; અધીક હેતથી તે રહી. હેતે હઇડું હાથ, કહે પુતળી ભોજ સુણ. વીક્રમ મહીમા એહ; માથા સાટે લાવીયો; અરણુ આપ્યાં એહ. તન વ્હાલો નહિ તેહને વપુ વ્હાલું નહીં વ્યર્થ; પરમારથ વહાલું ગણું સાધે પર અર્થ

ચોપઇ—કહયાં પુતળીએ જે વરત. લખ્યાં પુરાણે પંડીત તરત; સંસ્કૃત કાળીદાસે કહયાં, પ્રાક્રમ કથાંતરે થયા; સંસ્કૃતમાંથી શોધી જથા; કહી પ્રાક્રત કવીએ કથા, ભાટ ચારણ કવી જન કરોડ, માગુ માફ બેઉ કરજોડ, અક્ષર ભેર ન જાણું અતી; જાણનાર સાચી સરસ્વતી, માત દિધી છે આવડી. તેવી બુદ્ધ આવડી, સાંભળતામાં પાતીક જાય; કાયા નીરમળ એથી થાય, સુણે શીખેને હેતે ગાય, પાંચે પાતીક તેના જાય. ભલી વાત ઉપર રહે ભાવ; સમણામાં નહી તેને તાવ એવું સાંભળી આપે દાન, આ લોકો પરલોકે માન, આપે એકને પામે લાખ, તેની દે પુરાણે છાપ; મુરખ વિદ્યા પામે ઘણી, ઇશ્વર આશ પુરે તે તણી, નીરધન

ને તો પામે તન; ભગત નારાયણ નુર; રામદ ક્ષત્રિ પામે શુર; રોગીના રોગ વામશે, બ્રહ્મ તેજ બ્રાહ્મણ પામશે; ભલી બુદ્ધ પામે તે ભાટ, ચારણ ચાતુર કેરી વાટ. કવિ કહે હું સઉનો રાંક ક્ષમક કરશે કહુ મારો વાંક; કહે પુતળી સાંભળ રાય. એવા થાઓ તોધરજો પાય. એમ કહી આકાશે ગઇ, એ કથા સંપુરણ થઇ, શામળભટ કહે કરજોડ બોલો જયજય શ્રી રણછોડ.

ઇતિ શ્રી મેના પોપટની વારતા સમાપ્ત.

કાષ્ટનાઘોડાની વારતા.

પવિત્રા નામની સોળમી પુતળી બોલે છે ને વારતારાજા ભોજ સાંભળે છે.

શ્રી ગણેશાય નમઃ શ્રી સારદાય નમઃ ચોપાઈ—સિંહાસનનું પુજન કર્યું,ભોજે બેસવા મનડું ધરયું;ત્યારે પુતળી બોલી વાણ; સાંભળ રાજા ચતુર સુજાણ.વીક્રમ વીના ન ધરે પાય, અંગે કપુરો કોડીઓ થાય;વાધે રોગ કે પામે મરત, સદાપારખુ છેજી તરત, હું ચેતાવું આંણ દિશ.દાશમાં દેશો માહરે શીશ; મનમાં ગમે તે સારૂં કરો, પાછા રહો કે પગજ ધરો. ભોજ રાજાએ જોડયા હાથ; બોલ્યો તેહ સખીની સાથ; પાએ લાગીને પુછુ તને, વીક્રમ પ્રાક્રમ કહોને મને. સાંભળતાં પાવન થાઉં, ઔર બેઠાં ગંગાજી ન્હાઉં; તો થાઉંતોપગજ ધરૂં, નહિતો એનિ પુંજા કરૂં, બેઠો હેઠો જોડી હાથ, મનમાં સમરયા શ્રી રઘુનાથઃ રાજા ભોજ હુંકારો દિએ, પુતળી વાત વિક્રમની કહે. દોહરા—કહે પુતળી ભોજ સુણ, પવિત્ર વિક્રમ રાય, મહિમા સુણજો તે તણો, દોહલા દુખ પીલાય, ગડ ગુમડ પીડા નહી, દેહે વ્યાપે રોગઅલ્પ મરત્યુ પીડા નહી, નહી કલત્ર વિજોગ.

ચોપાઇ—નગર ઉજેણી માલવ દેશ; રાજ કરે વિક્રમ નરેશ; જેવું રાજ શ્રીરામજ તણું તેથી સુખ છે તેને ઘણું; નવલેરિ નગરી છે સાર. ઓછવમંગળ અપરંઅપાર, ઘેર ઘેર શીવનાપરશાદ, વઇશનવ ભક્તિ અતી ઉલ્લાસ;ધરમવંત સહુકોની દેહ; માગતા વરસેછે મેહ; ફળે વનસ્પતી ભાર અઢાર, કો ઉપર નવ આણે ખાર; અજા વાઘ સહુ એકઠા ચરે, અઘટતું કો કોનુ નવ કરે પારકુનું નવ તાકે ધન, અન્યાય અધરમ ઉપર નહી મન; પાપે પેટ કોઇ નવ ભરે, ચાડી કોઇ કોઇની નવ કરે,અવર અન્યાય નહી લગાર,સહુકોનો ચાલે વહેવાર, ખેડુત જનને સવળો લાગ, રાજા પામે દસમો ભાગ; સોંઘુ અન સહુકોને મળે. વશુધા તેના સફળે ફળે, પતી વરત પાળે સઉ નાર, કો કોને નવ લોપે કાર શીધવડ અને ક્ષીપ્રા તીર, વૈતાળ આદે વસે સઉ વિર, ચોરાશી તો વસે છે સીધ, પાશે અને વસે છે ત્યાં નવ નિધ; શીવશંકર માહાકાળેશ્વર નામ, કરે અણુર્ચીતવ્યાં ભારે કામ, હરસીધ વસે છે ત્યાં સાક્ષાત, તેની વાણિ વેદ વિખ્યાત, સીધવડ મોટો ગંભીર, રાજ કરે ત્યાં વિક્રમવિર,

અનેક પંડીત પુર પ્રધાન, ગુણીજન જાચકના બહુમાન; દુખીયા જન આવે છે ઘણા, રાજા કષ્ટ ભાગે તે તણા. નવે ખંડ ચાલી નામના, રાજા પુરેછે કામના, એક દીવસ વિચાર્યું મન; માગશર ચોથનો દન. ગણપતીનું વ્રત સહુ કરે, સંપત સારૂ વ્રત આચરે, વીક્રમશેને કરયું તે વ્રત, નોતરયા બ્રાહ્મણ સરવે તરત. કીધાં લાડુ વરૂતજ તણા, મળ્યા બ્રાહ્મણ લાખોથી ઘણા, પોહોર રાતે કરવો પ્રસાદ, સહુકોના મનમાં ઉલ્હાદ, ઉપર દક્ષણા સ્વચ્છી ગાય, ધર્મ કરયું ત્યાં વિક્રમરાય, વીપ્રસઉકે ભોજન કરી, રાજાએ થાળ પુજાની ભરિ; બાવની ચંદન કુમ કુમ ઘણાં, ભીતી પુષ્પ વીવિધજ તણાં; અરગજા અબીલ ગુલાલ કપુર; તંબોળ સુખ ભોજન ભરપુર. કનક થાળ લીધા છે હાથ, નહી સાથે કોઇ શેવક સાથ; ભાલાચંદ ગુરૂમનું નામ. પ્રથવીપતી આવ્યો તે ઠામ, તે નવજાણે બીજુ કોઇ, તે સ્થાનક એક કઉતક હોય; સતિપે આવ્યું તે દેહરૂં, જઇ રાજાએ દરશનકરયું, માંહેબેઠો દીઠો એકજન, મરવા ઉપર તેનું મન; ખડક ઉઘાડું તેને હાથ, કરે સ્તુતી શીવની સાથ, મસ્તક પુજા કરે જેટલે, રાજાએ દીઠો તેટલે; હાંહાં ત્યાં રાજા કીધ, ધશી ખડક બાઝી ને લીધ. શા માટે દેહ ત્યાગજ કરે; કાંરે વણ ખુટે તું મરે; આપ હાથ છે દેછે શીશ, ઘોજારા કરેછે ઇશ. એ વાતનું કહો મને દુખ, ઇશ્વર તારીભાખશે ભુખ, સત્યવાત તું કહેજે વાણ, ઇશ્વરની છે તુજનેઆણ, ત્યારે તે બોલ્યો દુખી. શી વાત પુછોછો સુખી, દુખ સાંભળે શું સરશે અરથ, ગાંઠે બંધાવ્યો છે ગરથ. શું ઘેર આવશે સાતે વારાણ, શું લાખેણી વામશે લાહાણ; જે કામેઆવ્યા ત્યાં જાવ. દીશોછોકોઇક રાવ, દિશોછો કોઇ અદભુત રૂપ; ડાહાપણે દીશોછો ભુપ, જાણુ છું દીશો ચોર, નીશાતો અડધી છે ઘોર. શાહ હોય શીદ આવે બહાર, વિકટ ભયાનક અને ઠાર, તે માટે પુછેશું થાશે, મ્હારૂં દુખશું તમથી જશે, પરદુખ ભંજન હોય કોય, વિકરમાજીતતે નામે હોય, તે જાણું છું ઘેલાલોક, પરદુખભંજન કહેનેલોક, આવે બાપડા જાચક જન, તેને શેર એક આપે અન; તે જાચક નલખટકરે, જુઠાં વખાણ વિક્રમનાં કરે; હું તે આશા કરતોનથી; તો તુજઆગળ કહુ કથી; વાતો કરતાં જાશે દીશ, તસ્કર જાણી છેદશે શીશ; માટેખડક અમારૂં આલ, તુતારે મારગચાલ.

દોહરા—વિક્રમ વાણિ ઓચર્યો; સાંભળ મારા ભ્રાત; તારૂ દુખ ભાગુ અમો, સાચી કહેજો વાત, તમો નામ જેનું કહયું; વિક્રમસેન જે રાંક, તે હું શેવક સરવનો, ક્ષમા કરો મુજ વાંક. આશાને શુજાતણે આવ્યો છું તે કાજ; સક્ષેપે કરો વારતા, દુખકરો સહુ તાજ. તારૂ દુખ ભાગુ નહિ, તોઇશ્વરની આણ, તિરથવ્રતનું ફળ નહીં, નહીએ રો રૈ ખાણ, તે વાતે સુરજ સાખીઓ, વચમાં બ્રહ્મા ઇશ, તુ સાચું બોલે નહી, તો તારે તે શીશ, વીપ્રજ હઇડે હરખીયો, ખોલ્યું માહારૂં ભાગ્ય; વાત કહુ મનની

નોંધ. [illegible]

ચોપાઈ–પુછોછો તો સુણજો તમો,પુરવ દેશ વસુ છું અમો; કણોજીઆ બ્રાહ્મણુનિ નાત, છું કુંવારોમારી જાત; પરણુવું સંપતનું કાણ, નથી માહારી પાસેએક દામ. અતીત એક આવ્યો મુજ ઘેર, બેઠો ત્યાંસોકાતુર ભેર. તેણે કહ્યું કાંઈઆપો આહાર, કહ્યાંઘણુ ને લાગીવાર,મેં દુખમનમાં આણ્યું ઘણું,નારી ઘર પનોતાતનું; ત્યારે તેને કીધિ આશ. પ્રીત કરી બેઠો મુજ પાશ; મેં તેને જમાડ્યું અન્ન, મુજ ઘેર રહયો એદન. તેના મનમાં બુદ્ધિ ઘણી, પ્રદક્ષણા કીધી પ્રથવી તણી; તેનાહઈડે હેતજ ધરી, ત્રિયારાજની વાતજ કરી, ત્રિયારાજછે દક્ષણદેશ, ત્યાં નારી નવ જોબન વેશ સ્વેત બંધુ રામેશ્વર થકી, બાર મલાર છે દક્ષણ દેશ ત્યાં પુરૂષ નવખોળે મળે; અશી બોલ કોઇએ નવ કળે,વળી ત્યાં કામાગુગારૂ ગામ; કામરૂ લોક કહેછે નામ, ને દેશની કહું તે રીત, મુજ સાથે જોડી છે પ્રીત; પુરૂષને પરવતકરે. રાતદિવસ તે ક્રીડા કરે,કામે દેવને ત્યાં બહુ ભાર, કામણગારા લોક અપાર; સ્ત્રી થકી જે કરે નેહ કામણગારી તેની દેહ, તેને તો નવ દુખે કામ, તેનુ લઈ કકે નહી નામ, ત્રિરાજ છે ત્યાંથી દુર સ્ત્રીને બળ છે ભરપુર, પુરૂષ થાયા નેસે છે ત્યાંહ. કામવ્યાપે નહી તેને ત્યાંહ. માટે પુરૂષને માનતા નથી ગોપ વાસ શું કશીએ કથીઃ પરમુલક પુરૂષનો વાસ, તેથી ચાલેછે ઘરવાસ; ચંડ મોડે ચડેકામની,દુર પંથે જાએોદામની દેખે કોઇ પુરૂષનિ જાત,ઘોડે ઘાલી ઘેર લઇ જાય. ભક્ષ ભોજનદઈ રાખે પાસ, ભોગવે છે સુખ ત્યાં ખટમાસ, વળી સીતા તણો છે શ્રાપ, ક્રોધ કરીને કહે છે આપ; રાવણ મુઓ કલપાંતે ઘણું; તેણે હરણકરયું મુજતણું,માટે એ સ્થાનક નર જાય. તે તો નિશ્ચે નારી થાય; લંકા ગઢની શોભા ઘણી,ચીતા બળે છે રાવણ તણી હનુમાન ત્યાં રહયો રખવાળ. જેવો કૃતાંત સરીખો કાળ;રાવણ હાકી ઉઠે જેટલે;હનુમાન હાંક વાગે તેટલે, વીશ જોજન સુધિ સાંભળે પુરૂષનુ પુરૂષાતન ટળેઃ માટેત્યાં ઝાઝી કામની, નહિ ભુતળ એવી ભામનિ; પુરૂષ તણી તો ખોટ કરી, વિવળ છે ઘણું સુંદરી જેને પુરૂષ જે આપે હાથ,આનંદ કરે તેની સાથ,ખટ માસ સુધી આનંદ કરે, કામનીનું તે પેટજ ભરે. નથી ધણી ધણીઆણી કોય. પુઠ ન લીધિ તેનિ કોય;તેને તણો કોઇ નવદેશ્રાપ, નથી બેસતું તેને પાપ, જેને ઘેર પુરૂશ છે બહુ,ધનવંતો તેને કહે સહુ; રાખે અગોચર ઠામ,અનેક ભેદ કરે છે કામ. રાખે ગુપ્ત ન જણાવે કદી, સાંભળે નહિ હનુમંતા સદા;સાહ સાંભળે નારી થાય, તેનો ને કામેથી જાય.એમ સાહિઆણેજેમ પીપળપાન, પુરૂષનેઝાઝુ છે માન, તેણે મુજને એવું કહયું,તે મેં એક ચીને કરી લહયું. વળી તે પછી મેં વાત મીત્રસાચું કહો સાક્ષાત સરવે નારિઓ એંધાણ; કોઈ એક ઘેર અભીમાન; પુરૂષ સામિ કો જોતી નથી, તેવિ હોય તો કહોને કથી.

[illegible]

દિઠી તેવિ એક હકીકત પુછી તેહનિ,લીધા તેનો પાર, તુજ આગળ માંડી વાત કહુ નિરધાર. એક દીવસ તે કામનિ, થઈ ઘોડે અસ્વાર,નિકળી પુરૂશ પાડવા અરણ્યવ વન મોઝાર. નારી ત્રિયારાજનિ ઇંદુમત જે નામ; બત્રિસ લક્ષણો વરણવું, તેમાં પર્મ નિધાન.ચારે કળા અંગ લોચનિ,કંચન વરણુ દેહ. એ સમે ગઈ,સખી સંગાથે તેહ. શશીવદનિ, વરસ સોળની, પરમ પદમની નામ; પુરૂષ દીઠો એક રણ વિશે, આવિ તેણે ઠામ, ધરીને તેને ઝાલીઓ,દીઠુ સકોમળ અંગ, જાવા લાગી નગરમાં, બેસાડી તુરંગ, તે જાતે બ્રાહ્મણ હતો, પોતે બોલ્યો વાણ; શા માટે લેઇ જાઓછો; મુજને બ્રાહ્મણ જાણ. નથી દ્રવ્ય મારી કને, અન્નો છું હું રાંક, નથી અન્યા હું લાંચિયો, શોછે માહરો વાંક,દુખ થયું છે માહરે, જે વેશીછે ભુખ, વાટ જુવે ઘેર છોકરાં, તેનું મોહોટુ દુખ, પ્રણમુ પાએ નમુ; દેઉ આશીશ બહુ પેર, લાખ ટકા પામ્યા અમો, જે જવાદો ઘેર. ત્યારે તારૂણિ બોલીયાં, જાવા ન દઉ મુજ ભરથાર; અમ્રતમેવા અતી ઘણાં આભુશણ સણગાર, આનંદ કરો ખાઓ પીઓ, ભોગવો સુખ વિલાસ.વિસારી મેલો છોકરાં; સદા રહો મુજ પાસ. ત્યારે તે બ્રાહ્મણ કહેધીક ધીક તુજવાસ, વાટે જાતાં ઝાલીયો, તે કરે ભરથાર. માનુની નામ છે તાહરૂ; એમ મળે અહંકાર; લજ્યા લગાડે નારને, તારૂં નામે ભાર, પારવતીનો શ્રાપ; છેપુરવે નારી શિખ માનુની ત્યાં માગી કરી, ત્યારે હસાતા ઇશ; ને શ્રાપ મિથ્યા કરી,બેઉ પોતાનું તોલ; પરમ વચન એવાં કહ્યાં, બ્રાહ્મણ ભડકા બોલ માન મુકી તે કરગરે નર તે નારિ પાસ. મુજને મુકો માનુનિ એ છે મોટી આશ.

ચોપાઇ—એવાં વચન બ્રાહ્મણનાં સુણિ, ચડી રિશ નારિને ઘણિ; ઉતારિ મુકો તેહને, પ્રતિજ્ઞા કરિ દેહને,પુરૂષ હાથનું અન્નન જમુ; પુરૂષ શંગ વિલાશ નરમુ, પુરૂષ વસ્તુ ધરૂ ન અંગ, પુરૂષ પશુનો ન કરૂં સંગ; દમુ પુરૂષને દુખ આપ, તો બ્રાહ્મણ તુજ મસ્તક પાપ;એમ કહીને વનમાં ગઇ, આપ મનમાં ચિંતા થઇ; કરવા માંડી પુરૂષની ઘાત, ત્યારે તેની બોલી માત. પુરૂષ સાથે કરોછો વેર. તે નહિ છાજે માહારે પેર, મુળ ખોટ છે પુરૂષનિ ઘણિ, સોડાછેકેન આસે આપણિ; માટે મનમાં તુ પરહરે, રૂડો વર જોઇને વરે; તોતું માહારી પુત્રિ શતી.વરો તમો મન ભાવતો પતિ; ત્યારે રાણીએ વારૂ કહયુ, જ્ઞાન પોતાનું મનમાં ધર્યું; પડદા ચાર ધર્યા જે જ્યાંહ; તોરણ બાંધ્યાં મોહો લજમાંહ, મોહોલ મધે દરવાછે ચાર, શપત સઘળાં છે બાર સત દાસ પોતાનિ સાથ. ખાનપાન ને સુખ વીલાસ; મોહોલ કરાવ્યા ઝાકઝમાળ, કર ઝાલી બેઠી વરમાળ. તે ગામમાં ડંકો ફરે;તે નારીને વર જે વરે, વણ બોલાવે મંદીર જાય, ચાર પોહોર એમ કરતાં થાય, બેઠો બ્હાર જઈ ઉભો રહે. આવો બેસો કો નવ કહે, પ્રાતુશકાળ થાય જેટલે, તેતે નરને ઝાલે તેટલે, વીંધે નાક તે નારિ કરી,સામું વદન કરે સુંદરિ, મુજ બાંધે હાથ, સારિ નાકને ઘાલે નાથ, માહા

માર આપે તેહને, દેછે દુખ પુરૂશ દેહને, કાહાડી મુકે નગરની બહાર, એવિ એક જોરાવર નાર, એમ પુરૂષને અદકુ દમે, પરણુવા કારણુ રણુમાં ભમે.

દોહરા–પ્રતિજ્ઞા તેને એટલી, આવે પુરૂષ કો બહાર,રૂપ રંગ જુવે નહી; નવ બોલે તે નાર, મનમાં તો તે બોલાવશે; કોણુ જાણે કાળ, તેહ થકી વેરોકરે;આરોપે વરમાળ. હુકમ એરાણી તણો; મન ગમતું તે થાય, ત્યારે પુરૂષ પરવરે, બીજે દેહરે જાય, બોલાવે બીજી વરાં, હેતે દેજો સાદ, તેય રણુ તોડી પરવરે, આણિ મનઉલાદ, એટલે ઊભા ત્યાં જઈ, સુણ ભોજ જો વાત, ત્યાં પુરૂષ તે પરવરે, બત્રીશ લક્ષણુ ખ્યાત જાત ભાત કે ચાતુરિ રૂપરંગ વ્હેવાર, વણદીઠે જોયા વિના, જો બોલાવે પાર. ચાર ચોથુ તોરણુ છોડતાં, મન થાય પ્રશન, ત્યારે તે નાાર તણું,નર પામે દરશન, કુદાચીત એવો વિચારિ તે પેર, સાદ કોણે કરયા:નથી,ગયો નહી તે ઘેર. દુખ ઝીલ્યા કરોડ તેં, એવિ નમેરિ નાર, સાદ કોણે કરયા નથી,કોઇ ન પામુ પાર, તોરણુ બાંધ્યાં બારણે. તે કનક એધાણુ, ચારે ખુણુ ચારછે કનક પંખી સુજાણુ.એકજ પોપટ પાળિયો, બીજી મેના હોય, ત્રીજી ઢેલ છે ઢળકતી, ચોથો મોરમાન મોહ્ય, ચાર ચંથી છે કનકનાં, તોરણુ પાંખ; કાને તો મેં સાંભળ્યાં નથી દીઠા મેં આંખ, ત્રિયા રાજની તારૂણી, નરખી મેં વિશેક, હોકારા કરિ પરવરી, એ વીનતી છે એક. ચોપાઇ–સુણજો રાજા વિક્રમ તમો, તે જોગીરે પુછો અમો, તે દીવસનો લીધો પાર, ત્યારે અમે કીધો વિચાર. હવડા વહે છે જોબન વેશ, જઇ આવું હું દક્ષિણ દેશ.તે જોગી વિદાય કરયો. ત્રિયારારાજમાં હું પરવર્યો; વિચાર કરૂં તો લાગે વાર, કહું સંક્ષેપ તે વિચાર, સ્વેતબંધુ ગમેશ્વર નામ, જઇ પોહોંત્યોહું બારમલાર. નારી નોતમ કારો કાર.ત્યાંહ દેખાર હેતજ કરી,બહુજ પ્રતિ સ્ત્રીઓ તણી,ચારત્ર તણી, બહુ રિત, મોહ વશ કીધી મારી પ્રિત. રીતભાર તો તે નહિ ખુવે, જે નર સ્ત્રિના સામું જુએ, સ્ત્રિની સાથે નેહજ કરે, દેશ દેશાવર રઝળતો ફરે. બોલે તે વશ થાએ અડયો,તે નર કાળાગ્રહમાં પડયો, મારૂ મન તો મં વશ કરયું, કોનુ કહયું. હઇડે નવ ધરયું. કાંન સાંભળી તે કામની, નહી ભુતળ એવિ ભામની, તેના લોક કરે નવધરયુ, કાને સાંભળી તે કામની; નહી ભુતળ એવિ ભામની; તેના લોક કરે વખાણ.મુજને વાગ્યું મોહનું બાણુ,મારે ચીતે રોમરોમ થયો,તે નારીને મંદીરગયો, પદ્મણીને મળ્યાની આશ; એવા મનમાં થયો ઉલ્લાસ. ચાર સાદ દેશે કોડશું, તોરણુ આવિ હાથ છોડશું. વળતી પુરણું બાળ કુમાર;ધરસુત્ર મારૂ રૂદે ઠાર;એમ કરી રહ્યો એક રાત, પછે બાંધ લીધો ભરભાત વિંધ્યું નાકને ઘાલી નાથ.મુજ દાસીએ બાંધ્યા હાથ ભુજ.વડે લોવડાવ્યું મુખ, એમ દમીને દીધુ દુઃખ, મુજને બહુ દીધો રે માર, એમ કહીને કાહાડયો, બાહર પીડા પામ્યો દેહજ ઘણી,વાગી હાક હનુમાનજ તણી; પુરૂષમાંથી હું ગયો. નારીવીના નપુશક થયો ભુંઠા મોહાડું લેઇને વળ્યો, સહોદરને હું આવિ મળ્યો; તેને તુજને કીધો વાદ, વિશનુ દિઠુ માહરૂં નાક, લોક

મળ્યા છે ચારે પાસ, સહુકો મળીને કીધું હાશ, ઘણે દીવસે તું આવીયો, ત્રીયારાજ તારૂણી લાવીયો: બોલ તણાં મેલે છે બાણ, વણ ખુટે જાય મુજ પ્રાણ; માટે મનમાં એવું ધર્યુ; વિક્રમસેનને જાણુજ કરયું. પરદુખભંજન કહે છે નામ, મારૂ તેથી થાએ કામ. હું જાતો ઊજેણુ ગામ, નીંશા પડી રહયો આ ઠામ. વિચાર કરયો મે મનડા વિશે, વીક્રમ દુઃખ કેમ ભાગી શકે; આપણુ માનવીનો અવતાર, નથી મરવાનો સમાચાર. માટે તેને શીદ દુખ દેઉં, તેનું પ્રાશ્ચીત મુસ્તક લેઊ. વીક્રમ તો મનાવેમન, અન્નવસ્ત્ર કે આપે ધન, માટે ત્યાંહાં હું નહિ જાઊ. શીદ તરણાથી હળવો થાઊ. એમ વિમાસુ મનમાં ઘણું, દીઠુ દેહેરૂ શીવજી તણું; મુસ્તક પુજા હેતે કરૂં. શીશ સમરપુ ને હું મરૂં; મુસ્તક પુજા કરૂ જેટલે, હાથ તમો ઝાલ્યો તેટલે. ઊપજ નીપજ માહારી, તમો મત જાણો માહારી, તમો કહો તેતો હું કરૂં, કહોતો જીવું, કહો તો મરૂં. દોહરો—વિકરમ કહે છે વીપ્રને, સાંભળ મીત્ર સુજાણ, આપઘાત જો તું કરે, ઇશ્વર કેરી આણ. તાહરૂ દુઃખ તે ભાગશે. શ્રાહસીદ્ધ માત, સત્ય વાત સાચી કહું, વાણિ વેદ વિખ્યાત. ત્રિયારાજની તારૂણી, લાવું આણે ઠામ. પાએ લગાડું તાહારે, વિકરમ મારૂં નામ. ચંદ્ર સુરજ બે સખિયા, રામ દવાઇ ખાઉં, આ વેળા આણી ઘડી, દક્ષણિ દેશે જાઊ. એક વરસનો વાયદો, પાછો આવુ આ દીશ, વળતી આપણુ બે જણા, સાથે સમરપુ શીશ. આજ સ્થાનક તમે બેસજો, નીરભે થઇને આપ, નાશી જાઓ મહેલજ વીશે, તો બ્રહ્મહત્યાદીક પાપ, રાખ્યા વિપ્ર તે સ્થાનકે, પોતે પુજા કીધ; માગી હુકમ હજુરનો, પ્રાહેરો પંથજ લીધ. પુર મારગ યાં મુકયાં, મુકયા સરવે રાજ; અશ્વ ચડી પરવર્યો, પરદુખભંજન કાજ. તેડયો વઇતાળ વિરને, સમરી હરસીધ માત. ચાલ્યો દક્ષીણ દેશમાં, લાધિ માજમ રાત; વિપ્ર વેસ આપે કરયો, પલટયુ પોતે રૂપ; ઓળખીતા આવી મળે, કોઇ ન જાણે ભુપ, ઘેર વાટ જુવે ઘણી, ચીંતા મન નવ થાય, ઇષ્ટ ઊપાસીક એહ છે. ગાંજયો કોને નવ જાય. આણ ફરે વીકરમ તણી; પ્રધાન કરે છે રાજ; પોતે પંથે પરવરયો, પરદુખભંજન કાજ. ચોપાઇ—ચાલ્યા રાજા દક્ષીણ વાટ, નહી મનમાં આવે ઊચાટ, ગામ એક બાજુ લઇ, નીશા પાડે ત્યાં વાસો રહે, જયાં તીરથ આવે ત્યાં નાહાય, આપ ઉલટમાં ચાલ્યો જાય, પંથ વિચાર શું કહિયે કથી, સંક્ષેપે કહુ સરવથી, સ્વેતબિંદુનુ દરશન કરયું, હેત આણીને હઇડું ધરયુ; ગયા જયાં છે બારમલાર. નારી નૌતમ કરો ઠાર; ધર્યો આપ જોગીને રૂપ, ભારે જોગી નર અદભુત, આવી સહુકો પાએ નમે, દુખ ન દે કોઇને નવ દમે નારી શું નવ જોડે નેહ; કેમ ચુકે સત્યવાદિ દેહ: સહોદર પરનારી ગણે, પુન્યવંત દાતા છે ઘણો. નારીનુ સુણ્યુતું નામ, મહી પતી પોહોચ્યો તેણે ઠામ; તેને વારે બીજા લોક, આ પેલા જાય તે ઠોક. કોઇ તણું વારયું નવ કરયું, હેત આણી રૂદીયામાં ધરયું; ધીરવીર માહા દ્રઢજ થઇ; બેઠા તેને આસન જઇ.

પ્રતીજ્ઞા પાળવા કારણે, તોરણ દીઠું પેહેલ બારણે, પોપટ પંખી સહુ પુરણ. દીઠું નયણે એ એંધારણ, બેઠા તે સ્થાનકમાં ઠરી, જગ્યું થયું સત્ર પી સુંદરી; પાન સાહેલી સરખી નાર. સહુકો આવી રાણી પાસ. બ્હાર કોઇ આવ્યો છે રૂપ, દીશે છે પૃથ્વીનો ભુપ; ઈંદ્ર થકી દીસે છે નવો, જાગે અરજુન બીજો હવો, વરૂણ વાઉ કે અગ્નિ ધરમ, દીસે બારે એનું કરમ; કોઇ એમ મહીપતી મોહોટા હંસ, દીસે છે કો દેવનો વંશ, જેનો હુકમ દો કીજીએ, વચન હાવા માંથે લીજીએ; તવ રાણી બોલી તે વાર; ભલે આવ્યો ને આણે ઠાર; સારો ભુંડો આપણે કશો, પુરૂષ નહી મારે મન વસ્યો, નવ જોઉં હું એનું મુખ; દેવું પ્રભાતે બમણું દુખ. સહુનું નાક વાઢ્યો છો એક, એના વાઢું બેઉ વીશેક, એનું રૂપ છે અતિ પ્રચંડ, એને આપો બમણો દંડ, ચરચા જેવી સખીઓ જાય, આદાન જઇને બેઠા રાય; નહી આદર ને નહી મનમાન, નહી ફોફળ પાન દોહરા—રાજા બેઠા સ્વાર થઇ; સમર્યા હરસીધ માત; માનવ કો પાશે નહી. કોઇ બીજે વાત, સુરણ લગી જુરણ ઘણી. હવે શી કરવી પેર; વાટ વાટ જુવે નહીં કેમ જવાશે ઘેર. પોહોર ચારમાં પારખુ, હાર જીતનો હોડ; પ્રસન થાય અંબીકા પોહોંચે મનના કોડ.

ચોપાઇ—સમર્યો આવો વિર વઇતાલ, સમરત આવ્યો તત્કાલ કેમ સંભાર્યું મારૂં નામ, મુજ શેવકને કહો કાંઇ કામ, વીક્રમ કહે જાણો તમો, શું વિસ્તારી કહીએ અમો, કાંઇ એક મન આપણ કીજીએ. નો જીતીને જશ લીજીએ, ઘણાંક કીધા મોટાં કામ, મોટું સંકટ છે આઠામ; કરો ઉપાય કાંઇ રૂડા આજ, જે વાત આપણી રહે લાજ. એવા રાયે દીધો ઉપદેશ, પોપટમાં કીધો પ્રવેશ; કનક પોપટને તોરણ જડ્યો, વઇતાલ જઇને તેમાં અડ્યો, પોપટ બોલ્યો તેને ઠાર, જેમ સાંભળે પેલી નાર; નહિ પડે ઘરમાં સાર, આશ્ચર્ય પામે સહુ નાર; પોપટ બોલ્યો આણી ધીર, ભલે પધાર્યા વિક્રમવીર. દોહરા—ભલે પધાર્યા રાયજી, મોટું ને તમે કામ; ઉજેણી પતી છો તમો; પરદુખભંજન નામ; ભાગ્યએ ધરતી તણું, પવીત્ર કીધો આ દેશ; દેવવંશી દીસો તમો, વીક્રમ રાજ નરેશ, ચક્રવે આણ તારી ફરે; પરદુખ ભંજન હાર; સકળ લહે તું વારતા. એગારપુર દાતાર. પાંચ દંડ જીત્યા તમો, જીત્યા વીર વઇતાળ; પાળો લાડ પ્રજા તણાં, દુખના આણ્યા કાળ, રાવ્યા લાખ હસ્તિ તણાં; રંપણ જેને ઘેર; ને પધારે મેં જમાં, કોણ કાજ કેણ પેર, જેને ઘેર રહુ અમો, તે છે ચતુર સુજાણ; નારી જે ને પદમણી, બોલે રૂડી વાણ. તેને જન થયું નથી, આવ્યા વિક્રમરાય; નહી નો માન મુકી કરી, આવે તમારી પાસ, વીક્રમ કહે શુ સાંભળો, પવીત્ર તારી જાત; રખે કોઇ આગળ કહો, આ હમારી વાત. તે કેમ મુજને ઓળખ્યો જાણી મારી જાત; તુજને કેમ જાણ્યા થઇ; સાચી કહેને વાત.

ચોપાઇ—પોપટ કહે સાંભળ રાજન, પવીત્ર છે નીરમળ મન આપણું ઓળખ્યા કેમ

છાના રહે, તારૂનામ નવખંડ રહે.તારૂ દરશન જેને હસે, સુકાં ઝાડ નવ પલ્લવ થશે; મુરખ જે કરશે દરસન. શારદા માત તેને પરસન. મહિમ તારા દરશન તણો, નેહ વધે છે મુજને ઘણો; કરમ સ જોગે રહિશો રાત, પંથે ઉઠી જાશો પરભાત, નઉતમ વાતકંઇ એહ કહો, મારા સમજો અહિંઆં રહો. તમ વારતા ને મહિમા લઉ, હેતે હું હું કારો દેઉ, વણુપુન્યે પવીત્ર થાઉ, ઘેર બેઠા ગંગાજળ નાહુ.જે કો જાણુશે તારી વાત,પવીત્ર થાશે તેનિ જાત; આવ્યા છો તો પાલન કરો, જાણીં રાંકનેબાંહે ધરો.

દોહરા—મહીપતિ મુખે બોલીયો, સાંભળ પંખીવાત; તુજ આગળ હેતે કરી કહિશ રૂડીવાત, આમંદિર મુરખ તણું; મુરખ કેરો ઠામ, માટે નહી કરૂ વારતા ચતુર તણું છે કામ, પ્રીત પરનારી નહી એવા મુજ જાત, સાદ કરે હેતે કરિ; તો હું પુછુ વાત હુકમ કરે ઘરમાંથકી, જેમ હું સુણુંસ્રવણ; તો હું તુજ આગળ ખરી, વાતા કરૂ બે તણ ચોપાઇ—પંખા રાય બે વાતો કરે. માનુનિ બેઠી મનનાં ધરે;તે તો બેઠી કૈતક ગણું. કનક પોપટ છે એમતણું. જડરૂપ તે કેમ બોલીઆ, ધરમ આપે કેમ બોલીઆ;વીક્રમસેન કાને સાંભળો, તેન કોમ આવી મળયો જેનું છે નવખંડ નામ તે કેમ આવ્યા શાને કામ, પાશે ઉભી હતી સત દાસ.તે આવી રાણુીના પાસ બાઇજી એ શું ન કરો વાદ, હેત કરીને દો તમો સાદ;જેઇએ એ વાતો કરે કરી, અચરત મારા મનનાં વશી. એક વરાને શું તરણ થાય, જો તોરણથી પાછો જાય; ચતુર તે સઉકો મન ધરે, જોઇએ એ વાતો શી કરે, એમ કહી સહુ પગે નમી, વાત રાણુીના મનમાં ગમી; મન ભાવ આણી ઊનાદ; આપે પોતે દીધો સાદ. બેઠો રાજા ધીનજ ઘણે, બોલાવ્યા બહુ હેતજ કરી;કહ્યા વાત પોપટની શાથ. મનમાં આણીને ઉલ્હાદ. એવુ કહીને નારી નમી. વીક્રમસેનને વાતજ ગમી; ત્યારે તોરણ એક છોડાયું રાજાનું હઇડું હરખ્યું; જઇ બેઠા ત્યાં તોરણે તળે, વીક્રમ કહે તે કોઇ ના કળે.

દોહરો—પોપટ દે હુંકારડો વિક્રમ કહે શુભ વાત; ઘરમાંથી સઉ સાભળો,પેહેલી મારાજમ રાત. ચીત્રામણમાં જે લખે,તેમ બેઠી સઉ નાર;મન છે એ વાતમાં નઉકો ઠારોઠાર. ચોપાઇ—વીક્રમ મન મુકીને આપ,બોલ્યો પોપટ કેરિ સાથ;કોરલ નામ કુંકણુનો દેશ,કપુરશંખ રાજા નરેશ આખા કુંકણુનો ને ધણી,અલખદેશઅલખાન છે વણી; અતી ઘોડા ઘણાં ઘરસુત્ર,નહોતો પેટ પોતાને પુત્ર વીત્યાંવરસઆપે નચાલ. ત્યારે એક પુત્રની છે આશપથીન તેણે કીધાં સન્માન,પોથી છોડાવી દીધાં માન,પંડીત કહે જો પ્રીતજ ધારો,પંચ લખ આચી તે માન કરો;પારથીવ કરતાં પાતીક જશે.તેના પ્રતાપે પુત્રજ થશે,વીદ્વાનોનું વાકય ધરયું.કહ્યા થકીને બમણું કરયું.પ્રસન્ન થયા જવ ભોળો ઇશ ટળી ગઇ હતિજે રીશ,ભગવાન શેવાથી ભાગ્યજ જાગ્યું,વાંઝીયા મેંણું શીરથી ટળ્યુ;પુરે માસે પ્રસવ્યો પુત્ર,મુક્તાહાર ઘણાં ઘર સુત્ર.તરીયા તોરણ બાંધ્યા બાર. મંગળ ગાય નગરની નાર,વેહેચ્યાં ગોળધાણુાને પાન,જાચક જનને દીધાં દાન,ભોજન

કરાવ્યું બધુ ગામ, ઓચ્છવ વરત્યા ઠામો ઠામ આનંદભેર બહુ દીન વહી ગયા, રાજકુંવર ઘેર મોટા થયા. શુકલ ચંદ્ર વાધે છે જેમ, રજ બીન વધે છે તેમ; ધન્ય અંકુશને છત્રજ ઘણાં, મળે મીત્ર પાસે સોગણા, સાત વર્ષનો થયો જ્યાહરે;નીશાળે મુકયો ત્યાહરે,ભણતર વીવીધ પેરનું ભણે, ભણ્યો લેખાં લાખોના ગણે;એક સુતાર તણો છે તન; તે સંગાથે મળીયું મન, જીવ એકને જુજવી દેહ, પ્રીત જેવી બપઇયા મેહ; એક ઘડી અળગો નવ થાય; મોટો ભાઇ કુંપે કહેવાય, રમે જમે બેશીને માંહ, કશો અંતર રાખે નહી, તેને ઘેર તે પોતે જાય,જેવું હાજર તેવું ખાય; રાજકુંવરનો જે શણગાર તે પહેરી હીંડે સુતાર, બે જણ સાથે ઘોડે ચડે, રીસ કરે તે સાથે વડે; માત તાત મારે મોશાળ, સઉથી અળગો તેનો બાળ સઉકો રીસે મનમાં ઘણું વચન કે મલી પુત્રજતણું, રાજા આણે અદકી રીશ, જાણે અનુ છેદુ શીશ, તવ કુંવરે જાણી વાત મારા મીત્રની કરશે ઘાત, પીતા આગળ પ્રતીજ્ઞા કરી,આપ અંજળ પાણીની ભરી; મારા મીત્રને મારો તમો, સત સાથે મરશુ અમો; એમ ચેતાવે બધું ગામ, મીત્રતણુ કો નવ લે નામ; એમ કરતાં થયા બહુ દીન, સુતારે વીચારયું મન. દોહરો–શુળી ઉપરસાથરો ગુણકા ઉપર નેહ;રાજા સાથે પ્રીતડી,જીવ ઉપર છે એહ, પેરે કરીને પરહરૂ, વીચાર કરૂ મન વાજ, મારે મહારૂ વહાલ, પણ પાણી પહેલાં બાંધુ પાજ, એકદીન મીત્રજ વરગમાં, બેઠા છે એકાંત; હાસ્ય વીનોદ આનંદમાં; મીત્ર થકી કાંઇ ભ્રાંત.

ચોપાઇ–સુતાર કહે સાંભળરે મીત્ર; તારી બુધ છે પુન્ય પવીત્ર; કાંઇક માગુ આપો મુને, ખરો મીત્ર હું જાણું તુને, રાજકુંવર તે બોલ્યો સાથ. આવું વચન બાંધવને હાથ; જે માગો તે આપુ પ્રાણ, મીથ્યા ન કરૂ તાહરી વાણ, તુજકારણ કરૂ દેહ ત્યાગ; કહે તો સોંપુ કોકણનું રાજ; સુતાર તવ પાયે લાગીઓ, મારી વીદ્યા અદકી જાણું, જો વચન હોયે તુજ તણું; મુર્ખ મુજને કહે છે નાત. કારીગરે વચન તવ તે એક માગીઓ હવડાં હું છુ જોબનવેશ, મુજને જવાદો પરદેશ મારી જાત હુકમ આલીને ન્યાલજ કર્યું પરદેશે જાઉ પધારો બાંધિ લીધો વચને કરી નાકહેવા ણી નહીતે ફરી વારૂ મીત્ર વહેલા આવજો, મારે કાજે રમત લાવજો; તુજને ઘણેરા દેશું માન; ત્યારે આદશું બીડાપાન, મળ્યો મીત્ર હેડે ભીડીયો સુતાર પરદેશી આલીયો. માત તાતની શીખજ લીધ; પોતે પંથે કરયો છે લીધ, પછે પરદેશે કરયું પ્રયાણ.જાત શારોમણ મહાસુભ જાણ;પરદેશે પરવરીયો ત્યાંહ;મીઠા મેરાવણ આવ્યો જ્યાંહ, વીશ્વકરમાના વેશજ તણો. સુતાર એક કારીગર ઘણો. આપ ઉતરયો તેને ઘેર. સુતાર સેવા કીધી બહુ પેર,વીદ્યા ભણવાને ત્યાં રહયો;સંવત્સર એક વેગે થયો, કરે તેના ઘરનું બહુ કામ,રળીને આપે હોડી દામ; એમ કરતાં થયાં વરસજ આઠ, ઘડતાં આવડયો ભારે ઘાટ; ગુરૂ તે પ્રત્યે કહે બહુપેર.જાયે બાપ તું તારે ઘેર; સુતાર

કહે સાંભળ તાત; તમ આગળ કહું સાચી વાત, મારો મીત્ર રાજાનો તન, તે સાથે ગમ્યું છે મન, તેને કહ્યું બંધવ આવજો; મારે કાજે રમત લાવજો, તેને દેવા શું લેઇ જાઉં હું જેને ઓશીઆળો થાઉં; કહી તમોને શું કથી તેથી દેશ જવાતું નથી, માત પીતા ઘેર જોશે વાટ,તે મીત્ર કરતો હશે ઉચાટ; નઉતમ રમત મળશે જ્યાહરે, અમો દેશ જાશું તાહરે.

દોહરા—વાંશ્વકરમા કરે વીનતિ, પોહોંચે તારા કોડ; અશ્વ આપુ કાષ્ટનો, જા ઘર મોડા મોડ. દોરી સંચે ચાલશે, જેમ કહ્યુ ટેકાણ; પાણિ પંથાથી આગળા વારૂ નવાં વખાણ, મુરખ કળ નવ આપજો. રખે જે તારે હાથ વીનય કરી સંચો બહુ; વાત કરૂ તુજ સાથ; સંચજ સઘળો શીખવું, તુરંગ કેરાં ઠામ; પુરવ જન્મ સંચે કરી, પામ્યા તો ઇનામ; સકલો જવ પાટીયાં. સતર શેરનો ભાર; ઉકેલી જે સજ કરયો, લાખેણો તો ચાર. પવન વેગે સાંચરે; જો ખેડે સુજાણ;ભુકો થઇ ભુતળ પરે; આગળ કરે અજાણ. ચોપાઇ—એવિ ગુરૂએ શીખજ કરી, તે સુતારે મનમાં ધરિ, ગુરૂ તણી ત્યાં માગી શીખ ચાલ્યો પંથ નવ આણી બીક, વાડે પંથની શી કહે પેર,વંણુ દીવસે આવ્યો ઘેર;સગાં સંબંધી આવી મળ્યાં; વીએમ સાહુ વ્હાલાંનારડ્યા. માત પીતાને હરષજ ઘણો;દીઠો પુત્ર જે પેટજ તણો;રાજ કુંવરને જાણજ થયું,તેના મનનું દુખજ ગયું. અડવાણુ પાયે ઊઠી આવીયો, અનેક ભેટ સાથે લાવીયો; બાંહે પસરયા બેઉ હાથ, સકળવાત કરે તે સાથ, દુખ સુખ હાણ. વરધજ તણી. કીધી વાત વીનોદની ઘણી; ભોજનમાં બેશીને જમે, રાજ રમત બીજી તે રમે; એમ કરતાં બેપોહોરજ થયા;રાજદ્વારે રાજા ગયા;તત્ર થયો જવ બીજે દન.પધારીઓ રાજાનો તન, કહેછે મીત્ર ભલે આવીયા, મારે કાજે શું લાવીયા; હું તો વાટ તારી જોઉ છું, આશાએ દહાડા ખોઉછું; તજ્યા છે શણગાર સોળ, તજ્યા છે મુખ તંબોળ ઘણે દીવશે દીઠું મુખ,સઘળી વાતે ભાગી ભુખ;શણગાર હવે સજીશુ અંગ;મુખ તંબોળ ચાવીયું રંગ. મોટા બાંધવ કહું છું તને, માટે કાંઇક આપો મુને, માનવીએ નવ દીઠું હોય, ઉત્તમ વસ્તુ આપોને સોય.

દોહરા—વધઇશ કહે નરપત સુણો,વસ્તુ અમુલખ એક,લાવ્યો છુ પરદેશથી દોરી કેરી સંચ; અશ્વે જો સ્વારી કરો, નાવે ઉની આંચ; ઘડતાં ઘાટ માનવ તણે. મર્મ ન જાણે કોય; અશ્વ પંખી તે આધળો,નેમ તમારે સોય;દોરી સંચરો શીખવું, તમને રૂડી પેર; ત્યાં સુધી ઘોડો કાષ્ટનો, રાખુ મારે ઘેર; વીદ્યા તમને શીખતાં, થાશે જી ખટ માસ; વળતી તમે વાહન કરો, પોચે મનની આશ; બીડી ઘોડો કાષ્ટનો, બસવા નહિ સમર્થ, આળ અજાણે જો કરે, તો થાએ અનર્થ; વધઇશ રહયો એવું કહી,રાયને લાગી રાડ; જે રમત લાવ્યા તમે, તે હવડાં દેખાડ; દેખાડતો મીત્ર સહી,નહિતો દુશમન હોય;પાણુ તજુ હું માહરો,જેમ ન જાણે કોય. ચોપાઇ—વૈશ કહે વહાણે આવજો

અશ્વ પાણી પંથે લાવજો; તેપે અસ્વાર થાજો તમો, કાષ્ટ સ્વારજ થઇશું અમો, વાહાણાંનો રાખ્યો વાયદો; કોઇ આગળ ન કર્યો કાયદો; હરખભેર શું વીતી રાત, ઉગ્યો સુર થયો પ્રભાત, દંત ધાવન હેતે શું કીધ, અચરત મેવા મુખમાં લીધ;સવા લાખ ટકાનો તુરિ હેમ,મોતિની આખર ધરી;તેમપોષાક પેરયો પંચકરોડ તણો;આભુષણો સંખ્યાથી ઘણો; જેવો ઘોડો શોભે વરસાર, તેઓ પોતે આપ થઇ જાય; ત્યારે બોલ્યા માને બાપ, નીરખુ કુંવર તણું મન આપ; ક્યાં કુંવર જાઓ કોણ અરથ, સંખ્યા અલેખે પામે અર્થ; સેવક સાથે રાખો ઘણા, અંગ રક્ષા પોતાની દેહતણા; સુણી વચન બોલ્યો તે તન, રખે સાથે આવે કો જન; મારી સાથે આવો આ દીશ, શીવ આજ્ઞા જો છેદુ ન શીશ; મંદીર જાવું છે. મીત્રજ તણે, ત્યાં શું કરીએ મોટાઈ આપણે; માબાપે ઘરયાછે હાથ, પુત્ર પાખે થઇશુ અનાથ; કોઇ દહાડો લેશે પ્રાણ, દ્રવને લોભે થાશે હાણ, કુંવર કહ્યું ન કરે આપણુ, શીખામણ નવી દીજે ઘણું; શીખામણ નવ માને પેર, સીધર આવો સુતારન ઘેર, રાજકુંવર પોતે ચાલીયો, સુતારને મંદીર આવીયો; કાષ્ટ ઘોડો સુતારે સજ્યો, રાજા થકી ભરેલો ભજ્યો;એક બોજન વાડી રાયની, તેહ તણી શોભા છે ઘણી; રમવાને કાજ સાંચરયા, આપો આપ બેહુ પરવરયા, નથી સાથે સેવક રાય,એક વદ્દશાને બીજા રાય; અશ્વ રાખેલો રાજા તણો,નથી કાષ્ટનો ચાલે ઘણો;જઇ વાડામાં ફુલજ લીધ, રમત ઘડી બે ચારેક કીધ; જવા માંડ્યું પોતાને ઘેર.ત્યારે રાયે વીચારી પેર; ઘોડો કાષ્ટનો હુંતો ચઢું, ના કહો તો એ સાથે વઢું.એમ કહી ઝળગતાં અડ્યો, વારતામાં તે ઊપર ચઢયો; ચીંતા ન કરશો મીત્રજ તમો, એ શીખીયો છુ વિદ્યા અમો.

દોહરો–સુતાર તે ઘોડે ચડ્યો,ચઢયો કાષ્ટેતે રાય;હરખભેર ઉલટ ઘણો, નગર ભણીતે જાય,આગતા સ્વાગતા કારણે; તાણિ પકડી દોર. ચઢયો અશ્વ આકાશમાં ઘણું એક કીધું જોર. વીચાર કરયો મનડા વિષે, મારો પહોચો વાંક; મહિપત મુજને મારશે,નીસ્ચે આડે આંક, ક્યાં જાઉ ને ક્યાં રહુ,હવે શી કરવી પેર, વિદેશ ગયે છુટકો નહી, કેમ જવાશે ઘેર.એટલે શેવક એક રાયનો, સેવા કારણ જાય, દીઠો ગંગાજળ નદી,એ સંગ નવ દીઠો રાયે,પકડી આણ્યો પલકમાં, બાંધ્યો છે ભળપુર, આણીને ઉભો કરયો જ્યાં નરપત આપ હજુર; શણગાર સરવે કુવર તણા; તે પહેર્યા છે અંગ. પચાસ કરોડ એ વદ્દશાને; અશ્વ અનોપમ સંગ નીશ્ચે એણે મારીયો, રૂડો રાજકુમાર; દ્રવ્યદેખી મનડું ચળ્યું, નીશ્ચે જાણ ગુમાર, કહે ભાઇ ક્યાં મુકીયો,એ ઘોડાનો સ્વાર; ક્યાં ગયા ક્યારે આવશે, સાચુ બોલ સુતાર, નગર બધુ જોવા મળ્યું ઝાઝા લોગ બહુ રંક; નીશ્ચે મારયો પાપીએ, સહુ કહે આડે અંક ઉત્તર એક નવ ઊકલ્યો, કો નવ પામે વાત; હા ભાઇ મેં મીત્રનો, હાથે કીધો ઘાત, સુણતાં સઉકો કોપીયા. ભમર ચઢાવી શીશ; સુતારને કો શુળીએ, છેદો એનું શીશ;

સાચી વાત મળી નહી, એકે ન મળ્યો મેળ; કુટુંબ સહોદર સરવનું, પીલી કહાડો તેલ; સુણતાં શેવક દોડીઆ, સઉકો બેઠા જ્યાંય; ગયા સુતારને લેહ, શુળી હાટી ત્યાંય. ચોપાઇ—વાત કહે ઉજ્જેણનો ધણી, પોપટને નીંદ્રા આવી ઘણી; હોંકારો નવ દીધો મુખ, તવ રાજાને લાગ્યું દુઃખ. દેવી આળ તે હુંકારડે, કહેવી વાત તે હુંકારડે, ત્યારે પોપટ બોલ્યો શોય, એક પોહોર વારો હોય; મેના હુંકારો દેશે વળી. મારા મનની ભરાંતજ ટળી, હવે નહી બોલુ મહારાજ; મુજ સરખું કાજ; એટલી વાત વાતતો પુરી થઇ. વદતાળ અડયો પ્રેતમાં જઇ; મેના આકાર સોના પુતળી, સજીવન થઇ તે રહુકો કળી, વિક્રમ રાયતે સુતો ત્યાંહ, વિચાર કરવા માંડયો ઘરમાંહ; તે કુંવર કયાં ગયો હશે, સુતારીને ત્યાં શી ગત થશે. ત્યારે મેના બોલી બોલ. એ વાતનો ભાગે તોલ; હુકમ દેતો હુંકારો દેજ બધી વાતનો પડદો લઉં, તે રાયને દો બહુ માન, દાસી સાથે મોકલો પાન; તે વાત સઉકોને ગમી, દાશી જઇ રાણીયે નમી, આ વાતતો પુરી થાય. આપે એના ઘરમાં જાય; અચરત પામ્યો ઇચ્છા ઘણી, વદે એમ ઊકણી ઘણી, શાહેલીએ માંડયો જેમ વાદ, હર્શા રાણીએ દીધા સાદ; આવો મહીપતિ વાતજ કરો. સુખે તોરણ છોડી પરવરો. હેતે સાદ કીધો જાહરે. તોરણ તોડી નાંખ્યું તાહરે, રાજા બેઠો મંડપ હેઠ, સરવે જણ સાંભળે છે નેટ; મેના બોલી હેતે વળી હવે ચીંતા મારી ટળી. તમો આવે કાંઇ રૂડુ થશે, મહા દુખીઆનાં દુખજ જશે; અવાચકને વાચા થાય, રોગી જનનો રોગજ જાય; નીરધન તે પામે બહુ ધન, વંઝા સ્ત્રી પામે સંતાન; જડરૂપ તે ચઇતન થાય, વર રૂડો વરે કન્યાય, રાંક રાણીને આંહે ધરો, વાત અધુરી પુરિ કરો; એવોછે દુખભંજન આપ, હું બોલું તે તુજ પરતાપ. રાણી મુરખ છે આહની; એ શી વાત જાણે તાહરી; મેના મહીપત વાતો કરે, બીજા સહુ સાંભળવા રહે, વખાણ કરે હોંકારો દે, વારતા રાજા વીક્રમ કહે. સુતારને ત્યાં કરજો સાહાય, મેળાપ રાણી કુંવરનો થાય. રાણી કુંવર મારયો હોય પેર. તો ઘોડો લઇ ના આવે ઘેર; કદાચીત કામજ નહી થાય. તો વિદેશે નાશી જાય; જેને દુંખારા છે ઘણું; કહો ભાઇ વીગત તમ તણું; તમારો મીત્ર તે કયા ગયો. કહો તમ વીજોગ કયાં થયો; તુજ પાશે ઘોડો શણગાર, કયાં ગયા, તે રાજ કુમાર સાચુ બોલો તમે સુજાણ. જુઠું બોલો તો ઇશ્વર આણ. સુતાર કહે સાંભળશો તમો; અસત્ય વાત નહી બોલુ અમો; હું વિદેશથી આપ આવીયો કાષ્ટ તણો ઘોડો લાવીયો. દોરી સંચો બાધી કરી. પવનવેગે ચાલે તુરી; અશ્વ પંએને દેખાડીઓ, મીત્રને સુખ પમાડીયો; વાડાંમાં રમવાને ગયા, એકાંતમાં અમો બેઉ થયા, મુને સાપ્યા સર્વે શણગાર, અરસ પરસ થયા અસવાર અજાણથી ચંપાવ્યો પાગ, ખેંચીતે પકડી તેલાગ, હુ તે વેળા હુતો પાસ, અશ્વ તો ઉડયો આકાશ, પાર તેનો કાંઇ જાણતો નથી. અજાણે વાત કેમ કહું કથી. મેં તો કહ્યા સૈ સાચા બોલ, ન્યાય અન્યાય

સઉ કરજો તોલ, શરવે માંડયું આડો આંક. એ ગરીબ તણો શો વાંક; અરજ સંભળ આગળ કરો. સોંપો શણગાર ઘોડો; નથી ભાગ્યું તારૂં ઘરસુત્ર, જીવતો છે ત્યાં તારો પુત્ર. થોડે દીવશે તમને મળે; વિજોગ તમારા મનનો ટળે; ધિરજ દિધી સઉને ત્યાંય, વેરા રહયો કારાગ્રહ માંહ; એ વાત તો એટલેથી રહી, રાજ કુંવરની શી ગત થઇ. કનકપુર પાટણ છે ગામ, કનકસેન રાજાનું નામ; મોટા ભોગી શમૃદ્ધિ ઘણી, દેશ અધિપતિ આપે છે ધણિ; સઘળી સમ્રદ્ધિ તેને ઘેર. પ્રજાને પાળે બહુ પેર, તેને નગર સીમાડો અડયો; એટલે ઘોડો હેઠળ પડયો, ભુખ તરશ તડકો ઉચાટ, ગયો મહીના પંદરની વાટ; તાહાડ તડકાને ભુંડી ભુખ, થયો દયામણો વેઠી દુખ. સંચે કરી ચલાવે તુરી, દશેદીશા જુએ છે ફરી; સમીપે દીઠું સુંદર ગામ, પોને પંથી ગયો તે ઠામ, શીમાડે વાડીનું વન, નિરખી હરખ્યું તેનું મન, શોડ તાણીને સુતો ત્યાંહ, થયો જ્યારે ભરનીંદ્રા માંહ; ઘડીકા સાત સુતો જવ થઇ, ફુલ વીણવાને માલણ ગઇ; બેડકમાં તે ગઈ જ્યાહરે. મોટા પુરૂષ દીઠા તાહરે. તાણી સોડને નીરખ્યું મુખ, દીઠા સુંદિર પામી સુખ; બત્રિસ લક્ષણ ચતુરસુજાણ, રાજવંશી આકાર એંધાણ; નથી માલણ ઘેર પુત્ર. ભોગવનારો તે ઘર સુત્ર ઢંઢોળ્યો તવ જાગ્યો વિર, શીતળ લાવી પાયુ નીર; કોણ દેશ તણા છે ધણી, કહો ઇંહાં વીગત તમ તણી. શા માટે આવ્યા પ્રદેશ, ક્યાં કરવા પરવેશ; મારા સમ સાચુ કહો, જો ગમે તો અહીંઆં રહો ત્યારે પોને બોલ્યો મુખ, તમ દીઠે મુજને થયું સુખ; દુખનો મારયો આવ્યો અંહ, રેહેવું તાહારા મંદિર માંહ હેત પ્રીતને ઉલટ ભેર, તેડી ગઇ પોતાને ઘેર; કંથ આગળ કહ્યું સરવ સુત્ર, ઇશ્વરે આપ્યો છે પુત્ર રાજદુવારે રંગે રસભોજન મન ભાવતા જમે; અંગે આપ ધરે શણગાર, દ્રવ્ય આપજે અપરમપાર; ઠરી કુંવર તે ઠામે રહયો, માસ એક કરતાં કરતાં ગયો. દોહરા—એક દીવસ તે માલણે, ગુંથાવ્યો પુષ્પનો હાર બીજી ગુંથાવી કંચકી, લઇ જતા રાજ દરબાર. તે દહાડે હેતે કરી. પુત્ર લીધો સાથ; ફુલ ભરીને છાબડી, પોતે લીધી હાથ. ત્યાં બેઠો એક પાળીઓ, ઉભો રાખ્યો ત્યાંહ; રાજા પાસે કયાં જાઓ છો, રાજકુંવરી છે આંહ. ચોપાઇ—માલણ કહે અમારો તન. રાજ દરબાર જોયાનું મન; તે માટે તેડી જાઉંછુ, આપ્યુ લુણ તેનું ખાઉં છું; કહે પાળીઓ ઘેલી છું તું, એને નહી જાવા દેઉં હું; નહિ અમે જાણ્યો તારો વંશ, રાજભોજ દેવતાનો અંશ ઇંદુમતી જે રૂપ નીધાન; કુંવરીને માબાપનું માન; તેના માળામાં તેડી જાય, શું હાકેમ તે ઘેલા થાય. જોજો ઘરની જાણે પેર, પુત્રને મોકલો પાછો ઘેર; પુત્ર મેલ્યો પોળીઆની પાસ, માલણ ગઇ પદમણી પાસ, આપી છાબને પાછી વળી ભરાંત બાપ રૂદેથી ટળી, પ્રતિહારે જે કહ્યા વચન, મહિપતીને દુખ લાગ્યુ મન, એક વાર જોવા તેને જાઉં, મારા મનનો સંદેહ ખોઉં; એમ વિચારે આપ મન, ઉદેકાર થયો તે દન. માતા આપણી વિદ્યા

કરૂ, ચોળી પુષ્પ તણિ હું ભરૂ, શીખીએતો આપણુ આપે અરથ. જે થકી કમાઇએ અરથ; વારૂં વીર તું સુખે કરે; અંગ પ્રમાણે ચોળી ભરે.

દોહરા–વિણી કળીયો ફુલની, ચોળી કીધી અંગ; સવા લાખની મુદ્રિકા, વીટી તેને સંગ. ભરી છાબ છે હેતશું, કોઇએ ન જાણે વાત, ચાલી તે દરબારમાં, માલણ તેની માત. તતક્ષણ આપીને વળી. આવી પોતાને ઘેર; ચોળી પહેરી પદ્મની, વીટીની કહું પેર. ડાબા અંગને ઉપરે, પોચી વીંટીનો અંક, સંભાળ્યું તે સુંદરી, જોઉ લાખેણું લંક, વીટી દીઠી હેમની, સવા લાખનું નંગ, ઉજાસ થયો અંધારડે, તેવુ તો થયું અંગ,લીધી હાથમાં હેતશુ, એવી વસ્તુ અમુલ, કયાંથી લાવી માલણી; શોધ કરૂં સભાળ. ચોપાઇ–બીજે દીવસ થયો જ્યાહરે,દરબાર માલણ ગઇ તાહરે; કુંવરીએ બહુ કરી રીસ, સભર આંખ ચડાવી શીશ; કાલે લાવી ચોળી માહરી, કોણ ગુથનારી છે તાહરી;સત્ય વાત તું કહેરે મુને; સ્ત્રી હત્યાનું પાપજ તુને; ત્યારે માલણે જોડ્યા હાથ, બોલી ઇંદુ મતીની સાથ; કાલો ઘેલો મારો તન. ચોળી ગુંથ્યાનું તેને મન. તેણે તો ગુંથી છે તાલ, બાળક તે શું જાણે ચાલ, જેવી તેવી શીવી હોય, ક્ષમા કરો તે મારો વાંક; નહિ સોંપું હવે તેને હાથ.સાચા સમ ખાઉ તમ સાથ;ત્યારે વળતી બોલી નાર, માલણ તું બોલે છે આમ, તારે પેટ નહીં સંતાન, પ્રગટ શું કહેચવી સાન; માલણ કહે સાંભળરે વાત, સત્ય કહું તુજને સાક્ષાત. રાજબીજ કો ભુલો પડ્યો, મારી વાડીમાં આવી ચડયો, દીઠું તેનું અદભુત રૂપ, કોઇ એક નગર તણો છે ભુપ; લક્ષમણ જોઇ રાખ્યો છે અમો, પુત પેટનો બીજો તમો, ત્યારે હરખી તે સુજાણ. તેનો લાગ્યું મોહનું બાણ, તે રાજકુવરને હું વરૂં નહી તો હું કુંવારી મરૂં; એ પુરૂષની જોરૂ જાત, મોટા તાતને નાનો ભરાત. એવું વીચારયું રૂદીયા વીખે, છાની એક તે ચીઠી લખે; વાળ્યો લાડવો ગોળજ તણો, ભારે મુલ દીઠો અતી ઘણો, ચીઠી ઘાલી તેની સાથ. આપ્યો લાડવો માલણ હાથ; આપજે તુમ સુતના હાથમાં, સમ દેઉ તારા સાથમાં તારા સુતને ન આપે હાથ, તો તુજને બ્રહ્મહત્યા પાપ; તવ માલણ રળીઆતજ થઇ, લાડવો લઇ સુત પાસે ગઇ, ઇંદુમતીએ આપ્યો તુને; ચેત્યો ચતુર ઉપન્યા બહુ કોડ, વાંચી ચીઠી લાગી હોડ, એ લાડુમાં છે બહુ પેર, રીઝે અમરત ને ખીજે ઝેર; એકાંતે લાડુ લઇ જાઉ અકસ્માતે હું નહી ખાઉ. પોતે બેઠા જઇ એકાંત. લાડુ દિઠે ભાગી ભ્રાંત ભાગ્યો; એટલે ચીઠી નિકળી, વાંચી મનની ભ્રાતજ ટળી; સ્વસ્ત શ્રી રાજાજી મીત્ર, વાચી જોજો મેં લખીયું પત્ર; ભલે આવ્યા તમો મારે ગામ લખીતંગ ઇંદુમતી નામ.નથી દીઠું મેં તમારૂં રૂપ,કોઇ એક નગરી તણો ભુપ, કોહોનિ જોડે કયાં આવીયા, કીધી પરીક્ષા મન ભાવીયા. ચોળી નીરખી મેં પરમાણ; મુદ્રિકા મેં જોઇ સુજાણ; સંક્ષેપે લખુ છુ સેહેલ જે તે પ્રકારે આવજો ઘેર, ચોકી બારણે નરપતી તણી, ત્યાં અબળા છે અતી ઘણી; પછવાડે બારી

છે એક, તે સંબંધ છે ઘણી વીશેક બેસે માખ તો ખપથી જાય, ઉચી આકાશ પ્રમાણુ થાય, અંત્રિશ જે ઉડે આકાશ તે આવે મારે પાસ. તુજ દીઠે અમો ભોજન કરૂ. આવે નહીતો નીચ્ચે મરૂં, અમો મન પ્રતીજ્ઞા કરી, આજ કાયા તો તુજને વરી, અરધીરાત સમે આવજો, પરણ્યાની સામગ્રી લાવજો; સક્ષેપે કહ્યુ કરજોડ, વાંચી જો જે મેં લખીયા કોડ, વાંચી પત્ર વીસામણ કરી, હીમત આપ રૂદેમાં ધરી; કાયર નહી હું ક્ષત્રી જાત. નવ જાઉ તો બેસે પાપ, એ રસ જોઇએ તે ઘડી. એમ કરતા તે નીશા પડી, નીત્ય વાડીએ રહેતા તાત, તે દહાડે પુત્રે કીધી વાત; આજ વાડીએ વાસો જશુ, રૂડા તે વનફળ ખાઇશું માત પીતાને ઉલટ ભર્યો સુત શીખ માગીને ગયો; જુવતિ તો જુવે છે વાટ, ચતુર ના આવ્યો શા માટ, પોતાની હુતી એક દાસ તે વળા બીજુ નહી પાસ; કાષ્ટ ઘોડે થયો અસ્વાર ગયો માળીયે રાજકુમાર પરસ્પર દ્રષ્ટિ એક મળી, સંતાપ શોક રૂદેમાં ટળી, પાયે લાગી કીધાં સન્માન હાજર કીધાં ફોફળ પાન. સહુ સામગ્રી તો સજ કરો, ગાંધરવ વિવાહ કરીને વરો; પરણ્યા મુને આણી પ્રીત. પુરાણ શાસ્ત્ર તણી રીત, સંક્ષેપે કહું છું સાર. વિસ્તારૂં તો લાગે વાર; બેઉના મનની પોહોતિ રળી, દુધ માંહે જેમ સાકર ભળી; ચતુરાઇની કહી બહુ વાત, રંગ ભરવતી છે રાત, અરધી નીશાએ આવજે. પાન ફુલ રૂડાં લાવજે વારૂ કહીને કુંવરજ વળ્યો માત પીતાને જઇને મળ્યો, નીત્ય પ્રત્યે કરે છે કામ, કોઇ લઇ શકે નહી નામ. કોઇ નવ પાંખે ચોકીદાર. ધરણીની નવ જાણી નાર; બેને ઘેર નવ જાણે વાત, રંગ રમે તે માઝમ રાત, સંવત્તર એક ક્ષણમાં જાય, કૌતક એક અતીશે થાય રહયો ગરભનારી પેટ, દીન પ્રત્યે વાધે છે પેટ, ચિંતા થાય બેને મન ઘણી, શી વલે થાશે આપણી, હજુ સુધી બાળા પણવેશ એકે વાત નવ જાયે પેરા; એમ કરતાં થયા નવ માસ, ચિંતા સહુ રાણીને દાસ.

દોહરા—એક દીવસ તે નારીએ વીનવીએ સુજાણ; પિત પરવારી આપણી, હવે તજુ હું પ્રાણ. મેહેણું માથે લાગીયું. હવે જીવું તે ફોક; રાય રીશ કરશે ઘણી, મેહેણા દે છે લોક, મુજને નિત્ય સંભળાવશે, પિત તણો વહેવાર; હવે કાલ ન આવશો, છેલ્લો એ જુહાર. નરપત કહે નારી સુણો, આકુળ વ્યાકુળ નવ થાઉ; સાથે આવો મારી; પરદેશ તેડી જાઉ.ઉની આંચ આવે નહી,થાઓ ઘોડે સ્વાર;મધરાતે બે નિસર્યા, ભામનીને ભરથાર; ધન લીધુ લેખાવનું, સજ્યા સોળશણગાર; માઝમ રાતે નિસર્યાં, અસ્વાર ઘોડે થયા, આકાશ મારગ સંચરયા, આડે મારગ જોય, અરણ્ય વનમાં બે ગયાં, આકુળ વ્યાકુળ હોય. વીશ જોજન વસ્તી નહી. નહી સરોવર ઝાડ. ભુખ તરશ તડકો ઘણો, ભુખે ધરૂજે હાડ. લુખ લાગે તડકો તપે,થયા ખરા મધ્યાન. તે વેળા તે રાણીએ, પ્રસવ્યુ છે સંતાન, અસ્વારથી ઉતયા બેઠા દીલમાં દુખ, પ્રાણ કેમ રહેશે ધારણે. એવી ભુંડી ભુખ. ચોપાઇ—ત્યારે બોલ્યો રાજકુમાર સાંભળ તું

સકુળની નાર; આ ઠેકાણે રહેજો તમો અગ્નિ નીર લઈ આવું અમો તે રણમાં મુકી સુંદરિ, ગયો રાજા ખેડીયે તુરી; આગળ આવ્યું વહ્યુનું નીર, દવ બળતો તો પેલી તીર, અંતરીક્ષ ગયો તે રાજકુમાર; ભરયું નીર નવ લાગી વાર; અગ્નિ લઈ આવે જેટલે, કઉતક એક થયું તેટલે, ઘોડા ઉપર અગ્નિ ઝરી, દાઝીબળી તે દાહિજ તણું ઢગલો થઇ પડયો તે આંહ, વીનતા વાટ જુએ છે ત્યાંહ; નાંખ્યો કંથ મારેશા માટ, અનેક પેર કરે ઉચાટ. પુત્ર પ્રોઢાડયો પ્રૌઢેપાન, નારી પોતે ચાલીરાન એટલે આવી વનશિયાળ, ખડમાંથી તે કાઢ્યું બાળ ભક્ષ જાણી લેઇ ગયો ચાર જોજન ચોવાટે થયો; કહે વાત ઉજેણી ધણી મેનાને નિંદ્રા આવી ઘણી, છાનો રહ્યો ત્યાં વીકરમરાય, વઈતાળ મોર સમીપે જાય, બોલ્યો મોર પ્રાણ ધન ધન વીક્રમરાય સુજાણ, હું બેઠો સુણુ તે વાત, સુખેથી નિરગમાએ રાત; જીવતદાન મને દીજીએ, એ વાત પુરી કીજીએ ઘરમાંથી રાણિ અકળાય જાણે વાત એ પુરી થાય, વીકરમ કહે મુરખ છે તું; વણ તેડે કેમ આવું હું મુરખનો દીઠો ઠામ, ચતુર પુરૂષનું છે કામ વણુ તેડે આવું આજ, શું અધરૂં મારે કાજ, કેમ વેગળે વાતો કરૂં, માંદા ઉતાંશા સુઢ્ઢી રહું,

દોહરા—માનુની માન મુકી, દીધો તેને સાદ, આવો વાત પુરી કરો, આણી મન ઉલાદ રાણી રાયને તેડીયો, સુણિ વાત વે હરણ; અધીપતી ત્યાં આવી પડયો, તોરણુ તોડયાં તરણ મોર મધુર ઓચરે, તે નવ જાણે કોય; ન દે હુંકારડો, અચરત જેવું શું હોય ચોપાઇ -સાંભળવા બેઠી સૌ નાર; માનુની બેઠી ઠારો ઠાર, ચાર સાંભળે મારી વાત, તે રણમાં નહી માનવ જાત; રાજકુંવર અશ્વથી પડયો મોટે મગરે તેને ભખ્યો. તે ગયો એક નગરનિ માંહ, ઢીમર જાળ લઇ આવ્યો ત્યાંહ; કાઢયો બર વેગે વાઢીયો, પેટ થકી પુરૂષ કાઢીયો. રાજકુંવર નગરમાં ગયો, વહાણ વટી વેહેપારી થયો; સ્થિર ઠરી રહયો તે ઠાર, ગફા મધે ગઇ તે નાર; તે સ્થાપક નવ દીઠો તન, દુખ પામી પોતાને મન. રડવડતી રણ વગડે ગઇ. કોકીલાપુરમાં થર થઇ રહી, તે ગામમાં ડાકણ એક, મારે માણસ વિવાંદ વીસેક, તેની દષ્ટે સરવે ડરે, તેની દેખી સહુકો મરે; ગામ થકી જો વેગળી, કાઢી મુકી એકલી. દોહરા—તે ઠામે નારી જઇ પડી, તે ડાકણને ઘેર; કયાં જાઓ કોણે કારણે, બેશ બાઇ મારે ઘેર, ચોપાઇ—તું રંગે મનમાં રાખે શોક, મુજને ડાકણ કહેછે લોક મારે ઘરમાં લખપાંચ તુનેન આવે હેની આંચ ખાઓ પીઓને રંગે રમો, ભોજન તો મન ગમતાં જમો; વારૂ બાઇએ રૂડી પેર, હેતે રહું તારે ઘેર. તમો ડાકણ રહો છો આ ધામ ને શાકણ તે મારૂ નામ. મારે નથી જોઇતો ગરથ, ઘેર અન્ન તણો છે અરથ; તે નારી તે સ્થાનક રહી, દુઃખ વિસારી સુખણી થઇ. હવે વનમાં પેલોબાળ, તાણીને ગયો શીયાળ. એટલે વનમાં આવ્યો વાઘ. તેને જોયો રૂડો લાગ. જંબુકને ઝડપ જેટલે નાખી સુતનાઠો તેટલે; શારદુલે શીયાળજ ગળયો; સગાં સહોદરને જઈ મળયો દોહરો—નરપતિ તેહ નગર તણો, ચડીયો છે શિકાર; વનમાં આવ્યો

તે સમે પુત્ર પડયો તે ઠાર. ઉતરીયો રંગે ભરયો. અદકું દિઠું હેત; લઇ આવ્યો તે નગરમાં, શેના સરવ સમેત; આદલ વિવિધ વગાડીયાં, તોરણ બાંધ્યાં બાર, ઓછવ મંગળ અતિ ઘણો, વરત્યો જેજેકાર. રાજા રીઝયો અતિ ઘણું પ્રભુએ આપ્યો પુત્ર રાજ રીદ્ધ એ ભોગવે, હસ્ત ઘોડા સુત્ર

ચોપાઇ–તે ભુપતનું ભાગ્યજ ભળ્યું, વાંઝીયા મેહેણું શીરથી ટળ્યું; મહીપતી એ સોંપ્યો મોહોલમાંહ. રૂડીધાવ રાખી છે તાંહ,શુકલ પક્ષચંદ્ર વાધે જેમ રાજબીજ વાધેછે જેમ; રાજબીજ રાણીનો જણ્યો, ચઉદ વિદ્યા ત્યાં ઘણું ભણ્યો પુરણ શાસ્ત્રનો જાણે ભેદ, ચરચા જાણે બહુ વેદ; કામ શાસ્ત્ર યુદ્ધ અંગ ધરે, મારગ નપુંશકના પરહરે. ક્ષત્રીવટ રાજાનો ધર્મ, તેનો સઘળો જાણે મરમ, રૂડો શોભે રાજકુમાર, લક્ષણ પુરણ વીશને બાર દોહરા–પંદર વરસ પુરાં થયાં, ચિત ચતુરાઇ તર્ત તે સમે તે રાયજી, નિસ્ચે પામ્યો મર્ત. સ્થાન કહે પરણાવીએ, રૂડા રાજકુમાર, નકાર કરે તે રાયજી, ફરિ ફરિ વારો વાર. એટલી વાત પુરી કરી, સજન સહુ સનમાન, રાજ રીતે તે ભોગવે, પ્રિય કરી પરધાન.

ચોપાઇ–પ્રધાન કહે પરણાવું અમો,હુકમ રાજાજી દીઓ તમો;રાજા કહેમાં દેશો નામ, મારે પરણ્યાનું નહી કામ.નજરે જોઇને વિવાહ કરૂં,મન અમે તેને હું વરૂં;ગુણ ચતુરાઇ જોઉ રૂપ, ન પરણું કહે એમ ભુપ. પ્રજા પાળેછે રૂડી પેર, જા ભાઇ પોતાને ઘેર; એ વાત એટલેથી રહી, પેલી સ્ત્રીની શી ગત થઇ, પોતા પાસે ડાકણ હતિ, જે પાસે એ સુખની થતી; તેનો કાળ પોત્યો છે તરત, અકસ્માત તે પામી મરત, સરવે અલખત આવી હાથ, સ્ત્રીએ વિચાર્યું રૂદિયા, સાથ;મારી પાસે બહુ છે ગરથ,મુવા પછી શું આવશે અરથ.માટે કાંમ એક કરૂં સુજનામ,જેમ જાણે મને આખું ગામ; તેડયા મજુર કડીયા સુતાર, ગાંઠે ગરથ તેને શીવાર. ઘરમાં તો રાખી સનદાસ,કર્યો મોહોલ ઉંચો આકાશ;કીધાં વાડી સુંદરવન, જોતાં નરૂપતી પામે મન. કીધાં નવાણ રૂડી વાવડી, રૂપાં જોટ તેની તે ઘડી;કીધી શોભા મોહોલજ તણી, રાજદ્વારથી શોભા ઘણી શોભા જોતાં રામ એ શોક, જોવા આવ્યા નગરના લોક; ડાકણ પુત્રી શાકણ નામ,તેણીએ જોને કીધુ કામ.બન્યો મોહોલ વિવિધના રંગ.રાજદ્વાર સરખો પ્રસંગ; બાંધી કનક હીડોળા ખાટ, રત્ન જડીત્ર જડાવી પાટ. અંગ શણગાર સજેછે સોળ. મુખ ભરયાં તંબોળ; શોજે તાલ મૃદંગને ચંગ,થઇ રહયો ત્યાં નાટારંગ. દાશી સત એ રાણી તણી,જોતાં આંખ સહુકોની ઠરી;વીસરી મુકયું સઉ દુખ.થયું તને સઘળી વાતે સુખ.વાધ્યું તે જોબન ભરપુર,લક્ષ્મીતણું વાધ્યું છે નુર;ઇંદ્રાણી જેવી અપછરા, કામ કળા માંહે મછરા.ચંપકવર્ણા પહેરે ચીર,કનક કળસ ભરાવે નીર;મોતી તોરણ લહેકે લેહેર, કસ્તુરીની મુખે એર.

દોહરા–સભા ભરી સીંહાસને, બેઠા નરપત રાય; પંડીત પ્રધાન જાચક ઘણા,

બીજો સઘળો સાથ.ત્યાં તે વાત કરે સહુ સાંભળે વાત સુજાણ;શોભાએ જે માનુની, તેનાં કરે વખાણ. દ્રવ્ય હતો ડાકણ તણો, અસંખ્ય અલેખે જેહ આણ્યો હાથ નારી તણે, તેમાં નહી સંદેહ. કોઇ કહે એ અપછરા, કોઇ કહે રાણી રૂપ, વખાણ કરે એનાં સહુ. સભા સાંભળે ભુપ મોહ લાગ્યો મનડા વિશે, જોઊ જુવતિની જાત; તે દહાડે તે નીકળ્યો, નીશાચર તે રાય. કોઇને વાત કરી નહી કોઇ સેવક સાથ; રાજા પોતે નિસરયો, ખડગ પોતાને હાથ. રૂપવંત જોબન ઘણું, પારસ તણો અવતાર; બત્રીસ લક્ષણ આગળો, કરણ સરખો દાતાર, ગામ થકી વેગળો મોહોલ તે જોજન એક ચરચા જોવા નારની,ધરી બુદ્ધવશેક,સાકણ નહી એ સુંદરી, કોઈ રાજાની તન;લક્ષણ જોઇ ચાતુરી, હરખ્યો પોતે મન. એંધાણ જોયા આકારશું, એકે ન મળે ખોડ,રાખુ રામા રીશુજં, હોંશે હરખ્યો હોડ, ઇંદ્ર આકારે સુંદરી, જોયું તેનું રૂપ; પ્રાત સમે ગયોપુર વિશે; ભોગી નર તે ભુપ.

ચોપાઇ- હરખભેર તે રેણી ગઇ, પ્રભાત વેળા તોત્યાં થઇ;સભા ભરીને બેઠો રાય, જાચક જન તે જુગતે ગાય. એટલે ત્યાં આવ્યો પ્રધાન, બેસાડીને દીધાં માન; કહી વાત તે રાજે, મુકીલાજ પરણાવીએજી આજ. કન્યા મેં નિરખીછે જેહ, તે ઊપર અદકો છે નેહ; જાત ભાત નવ કહેશો કોય, તે તો મિત્ર અમારો હોય. પુત્રી થઇ તે ડાકણ જન, તે ઊપર લાગ્યું છે મન; જાણ કરાવો વેગે તમો. કન્યા વરવા જાઉં છું અમો. પડો વજડાવ્યો બાધે ગામ,ના કહે તેને મારૂ ઠામ, ફરિ વાત મને પુછશે જેહ, મોટો દુશમન માહારો તેહ. મુજને ના કહેશે જે આપ,મારૂં નહિ તો બ્રહ્મહત્યા પાપ, સહુકો તે સાંભળીને ડરે; રૂદે બોલ રાજાનો વસે ના તેને કોણજ કહી શકે, કંકોત્રી પ્રધાનજ લખે, તવ તેણે વિચાર્યું ચીત,ચાતુરીવત તેડયો છે મિત્ર.શીખામણ દીધી છે ઘણી, તુને પરણે પૃથ્વીનો ધણી; વળી ચતુરાઇ હોયે જેહ, રાણી આગળ કહેજે તેહ. દોહરા—ચારૂ કહી વેગે ગયો, કાગળ લખાયો ત્યાંહ; બેઠી કામની કલોલમાં આપ મહેલની માંહ. હાથ આપી કંકોતરી, નારી વાંચો આંક;વળી ફંદ બીજ પડી કરમતણા એ વાંક.

ચોપાઇ—જો આવે રાણીથી પ્રીત,તો રાખુ રાણીની રીત;જોરાવરિ તેડાવું પાસ, કરી રાખું ઘરમાંની દાસ. ધન સરવે ખુંચી લેઊં, ભંડાર સરવે લુંટી લેઊં, કાન નાક છેદુ આ ઠામ, ફેરવું સઘળુ દેખે ગામ,રાણી જો આવે હેતમાં, શેવક થઇને રહુ હજુરમાં;તુજ કહે તે કરૂ કાજ,સોંપુ બધા નગમનું રાજ ભોગવો ભોગ મન ગમતા ઘણા,રાજ રીજ રીત અલખત છે ઘણા;એવા ત્યાં કહ્યા પ્રતિબોધ,ચડયો ઘણો રામાને ક્રોધ એવું મમ તે હું કેમ કરૂં, બીજો વર તે હું કેમ વરૂ; તે વાતે તો બેસે કરમ એતો નહી નારીનો ધરમ સેવક એવું સુણીને વળ્યો,તે આવી રાજાને મળ્યો રાણીએ કહ્યું છે સંક્ષેપ, સુણજો સઊ રાખી વીવેક, મારે માથે સ્વામી હશે, તે કોઇ એક

દીને પેદા થાશે, મારે કંથ છે જોબન વેશ, રહ્યુમાં મુકી ગયો વીદેશ. વરસ સોલ થયાં જે થકી, મરણ જીવત કંઇ જાતી નથી; એવો કહ્યો નારીએ બોલ, મોટા રાય કરોને તોલ,

દોહરા—રાજાએ ફરી કહાવીયું, સંક્ષેપ સુજાણ, જો જાતે હોય પદમનીં માને વાત નીરવાણ; ખરીદદાર એનો કોઇ નહી, તે રાજાનો માલ; સંચ તે સુંદરી સુજને છે બહુ વહાલ રીઝુ તો રાણી કરૂ. ખીજુ તો કરૂ દાસ રૂડુ જાણો તે કરો પ્રીતે આવો પાસ શરીઅત માનું સુંદરી, પ્રથ્વીપતીનું આપ; દોશ નહીએ જીવતો હશે; નહિ બેસે શીર પાપ; સોળ વરસ તે વહી ગયા, સ્વામી ચાલ્યો વરન; તે ક્યાંથી જીવતો હશે; નીસ્ચે પામ્યો મરત. ચોપાઇ—રાજાનાં વાયક તે લથાં, રાણી આગળ જઇને કહ્યાં, ધન મદ જોબન મદ જેહને, કામ લક્ષણ ઘણાં તેહને; કાય જીત્યો નહી જાય, કામ તેહ અજીત કહેવાય; નથી જીત્યો કો રાજા ઇંદ્ર, નથી જીત્યો એ શીતાગ-ચંદ્ર; સજી શણગારને તત્પર થઇ, રથમાં બેસી નગરમાં ગઇ; મોટાની કરે કોણુજ વાત, કરે નીંધા તો પામે ઘાત; તેનું લપટાયું છે મન, જેની પાસે અઢકું ધન; જુઠી વાત નરપત મન ધરે, તે સહુકો સાચું કરે. રૂડું રૂડું સહુકો કહે, રંગ મોલમાં રાણી રહે; શણગાર્યો છે અતી આવાસ, સેજ્યા કારણ મુકી દાસ કસ્તુરી તણાં છાંટણાં કનક પાટ તણાં બેસણાં વીવીધ પેરની રચાના ઘણી, ઉપર ખાટ છે હેમજ તણી, રાખી રાણીને ઉલટ ઘણો નર નારીને ઓળખા તણો; એમ કરતાં પડી છે રાત, સુતા સહુકો માનવ જાત. સુંદરિએ શણગાર સજ્યા છે સોળ, મુખ ભર્યાં માંહી તંબોળ, કુમ કુમ તીળક ભર્યાં કપાળ; મોંઘાં મુક્તા ફુલનો હાર; કુશળ ને શણ-ગારી અતી, સ્વરૂપ સુંદર થઇ જેવી રતી. બેઠી જુવે પતી વાટ, હેતે હીંડાળા ખાટ રંગ મેહેલમાં રાજા જાય, આભુષણ સજ્યાં છે કાય; પાન ફોફળ ઘણા ત્યાંહ, રાણી કેરા મોહોલજ માંય. બંનેને મન પ્રગટ્યો કામ, રાજા જઇ બેઠો તે ઠામ.

દોહરા—નીંદ્રા આવી મોસને, રહી પાછલી રાત; વીક્રમસેન છાના રહ્યા, સેહે અધુ-રી વાત. ઘરમાંથી સઉ સાંભળી, અચરત પામ્યા તેહ; પુત્ર ગયો મા ઉપરે, એ મોટા સંદેહ. રાણી અકળાએ ઘણું જાણે હું દેઉ પ્રાણ; પુરી વાત હું સાંભળુ મન આણી ઉલાદ. ચોપાઇ—એમ વીચાર કરે જેટલે, બોલી દેલ આવી તેટલે; ધનધન વીક્રમ ચતુરસુજાણ, મેં સાંભળીયું છે કાન, જન્મ સુજને ભાડ તેટલે, ઘણો, સંદેહ ભાગો અનડા તણો; બાબા આવો આ સ્થાનક રેહો; પુરી વાત મારા સમ કહો; નરપત કહે ગાંડી છે દેલ, વણ તેડે કેમ આવું પેલ, તડબા વીના પરમંદીર જાઉં, શીદ તરણાથી હળવો થાઉં, શી ગરજને કાણ જાણશે; વણ તેડે કેમ જાઉં ભાણશે; એવું કહીને બેઠો ત્યાંય; આકુળ વ્યાકુળ રાણી થાય, ઉપન્યો મોહ મન લાગ્યો વાદ; હેત પ્રીતશું દીધો સાદ, આવો મહીપત મોટા મહારાજ. લાખેણા ઘડે છે આજ,

તોરણ તોડી નાંખ્યું તાંહ; ગયો રાજાજી મોહોલજ માંહ, અરસપરસ કીધું દરશન, રાણી થઇ ઘણું પ્રસન્ન; વર તે વરસો જાણો મેં ખેર, આવો રાય પધારો ઘેર; સુર પુર સતવાદિ પુત્ર, દેવાંશથી અદકું રૂપ. કરજોડીને લાગુ પાય, ક્ષમા કરો મારો અન્યાય; કનક આસને બેસો તમો. હારી હું ને જીત્યા તમો. મુલ ખરીદી દાસી અમો. રાણીજીનો શોકજ શમ્યો,હુકમ કરો હું રહું કે જાઊં. વગર દામ મુલે વેચાઉં, તમારૂં વચન નવ મીથ્યા કરૂં, એકવાર કહો લખવારજ કરૂં,પેલી વાતનો પારજ લેઊં, સામી બેઠી હુકારો દેઊં; વળતાં તો ભોજન કીજીએ,પાન બીડાં મુખમાં લીજીએ, પરણ્યા મુજને આણી પ્રીત;આમ એમજ તણી જે રીત દોહરા—વીક્રમ કહે વનીતા સુણો,નહી તુજને વાત; હાકાર કરી આપે રહી. મુરખ તારી જાત. પંખી ડેલ છે કનકની જડરૂપ છે જે આપ; વાચ્યા તો તેને થઇ, હરસીદ્ધ માત પ્રતાપ. એ આગળ અમો કહું વાત વીવેકના જ્ઞાન; તમે ઘરમાંથી સાંભળો,ધરી રહ્યાં ત્યાં ધ્યાન. વારતા વચ્ચે નવ બેસીએ; કહું તુજ આગળ મર્મ; વરકન્યા કુંવારડી, તે નહી મારો ધર્મ. ચોપાઇ—પેલો પરણ્યો છે જે રાય, એ મોહોલે રાણીને જાય,નારી બેઠી જુવે છે વાટ, નવ આવ્યા સ્વામી શા માટ; એને મન પ્રગટ્યો છે કામ, તવ રાજા આવ્યો તે ઠામ. નથી સેવક સાથે કો ખાસ,રાણી પાસે નથી કો દાસ; રંગે રમવાને કારણે, આવી ઊભો છે બારણે;ચોક મધ્યે બાંધી છે ગાય એક વચ્છને બીજી માય. બેનું વચ્છ બે વાતો કરે, તે તો રાજા મનમાં ધરે;અરે વચ્છ આવોજી આંહ, પાપી આવ્યો છે મહોલજ માંહ. એ દુષ્ટ કરશેજી ઘાત, એમ કહ્યું વચ્છ કેરી માત. વચ્છ કહે માતાજી સુણો, જુઠા બોલ તે શાને ભણો; એતો છે ક્ષત્રી અવતાર, રાજ બીજ ને રાજકુમાર; જ્યારે આપણે સંકટ પડે, ત્યારે તે તો વ્હારે ચડે;કેમ કરે તે આપણી ઘાત,ઘેલા બોલ શું બોલો માત. દોહરા—સુરભી કહે એ વચ્છને,જુઠો એ છે રાય, માત પુત્ર બે પરણ્યા, એતો છે અન્યાય. પુત્ર પ્રસવ્યો જે પેટનો. ઊદર રહ્યો દસ માસ; તેને રાજા ભોગવે. ત્યાં સત્યનો થશે નાશ, તે માટે નવ બોલશો, આવો મારી ભેડ; જાણે અજાણે નીપજે, તે તો મોટી ખોડ.તે રાજાએ સાંભળ્યું પ્રત્યક્ષ કાને વાત ઘેનુ એ શું ઓચરે, કોણ પુત્ર કોણ માત, ચોપાઇ—કામાતુર હતો તેટલો, તે વેળા પાછો વળ્યો; આ વાતનો ખરેખરો મનમા ઘણો સંદેહ ન ભાગ્યો મનડા તણે. જનુની આગળ જોડ્યા હાથ, બોલ્યો વચન તે તેની સાથ; હું અપરાધી તારો રાંક, ક્ષમા કરોજી મારો વાંક; ત્યારે મારે શરણજ કશું, ચીતવણ એણે મારૂં અશું. સાચી શીખ માને માહારી, જનેતા હું છું તાહરી; દશ માસ ઊદરમાં રહ્યો, મારો ઊછેર્યો મોટો થયો કેમ પુછ્યું તારે પડ્યું, તેની વાતનું અરજ અડ્યું; દુખા થો નહી મારો સાથ, રાત્રે વીચાર્યું મનડા સાથ, ચીંતામાં વીતિ છે રાત; રાણીએ કહ્યું પ્રભાત; શાબાશ રાજકુંવર તુને, લાજ વીસારી મુકી મુને. કરમાયો

કુસુમનો હાર, એળ ગયા સોળે શણગાર; અનેક ઓળંભા કહાવ્યા ઘણા, હેત પ્રિત ચતુરાઇ તણા, રાજાને મન હરખજ થયો, બીજા દાવસની રાતે ગયો. પહેલા દીવસની સામગ્રી જેહ, તેથી અણિ બમણિ તેહ; જઇ ઉભો આપણે બારણે, સતીને મળવાને કારણે, ત્યાં બોલી ધેનું વચન, ઓરાઆવો વછમારાતન; પાપી રાજા મારે અજાણ અથડાઇશ તો લેશે પ્રાણ, મુર્ખ કામી અંધજ હોય, જાય છે નેહ આણિને શોય; કાને સાંભળી કાલે થાય; કરી આપ અજાણે જાય; વીશ્વાસને શો કામી તણો, વચે રહેશો તો દુખીયા થશો. પ્રતક્ષ વાત સઉની સાંભળી, કામ આણુ રૂપ અંગથી ટળી, વીમાશીને વીચારે પેર, તે રાતે તો આવ્યો ઘેર; માતા આગળ જોડી હાથ, તમો સાચું બોલો મુજ સાથ. કાહાડી ખડકને કોટે ધરયું, મરવાનું પોતે મન કરયું, મારી ઉતપત કહો આદીશ, નીકર મારૂં પાડુ શીશ; ત્યારે જનુની કહે વચન, સાંભળરે તું મારા તન; પીતા શીકારે ગયો, અરણ્યમાં તું વાટે પડયો,એક દીનમેં અલીંગન દિધ, હેત થકી ઓછર ગે લીધ; જનમ્યો તો તેને તાજજ કરી, તારા સમજો વાતજ ખરી.

દોહરા—ત્યારે રાજા રીઝયો; સાચી છે એ વાત; સોળ વરસ રે જે થયાં, કયાંથી તારી માત. એટલે આવી ત્યાં સખી, ને શાટણની દાસ; વાટ જુવે છે રાણીજી, પ્રીતે આવો પાસ, રાય નહી આવો મોહોલમાં, તો રાણી તજશે પ્રાણ શીઘ્ર આવો તએ તીહાં, તમેછો ચતુર સુજાણ દેશે પાપ શીશ તાહરે. સ્રી હત્યા ત્યા થાય; શીઘ્ર પધારયો મલપતે; સ્રી બેઠા ત્યાં ખાટ; એટલે એક કઉતક થયું મળી રાણી રાય; ઉર ધરયું તે તેહનું, જેમ પોતાની માય, બંધ છુટયા કંચુકીના, છુટી ધારા થાન; મુખ ભીજયું રાજા તણું, થયો ઘણું અપમાન નીચું જોઇને બે રહ્યાં, ઉપન્યો મન સંદેહ, તેહ સમે ત્યાં આવીયા, પંડિત પાસે તેહ; ભરી સભામાં પુછીયું, એતો શો ઉત્પાત શાસ્ર પુરાણે શોધાવીયું. સાચી કહોને વાત એ છ જનુની માહરી, એમાં નહિ સંદેહ; પાનો છુટયો પદમનિ, સાચુ કહો મુને એહ. સ્રી હત્યા શીર તાહરે, કોણ કરાડે તે વાંક; ઉત્પન હોયે મારી કોહો ને અક્ષર આંક. ચોપાઇ—માતા કહે સાંભળરે પુત્ર, સાચુ કહુ તુજ આગળ શુત્ર, ઊદર ગરભ રહ્યો તે માટ, અંતરીક્ષ ભરથારે લીધી વાટ; ભુલો પડયો તે મહા રણે માંહ, પુત્ર પ્રસવ થયો તેતાંહ; અમી લેવા ગયો ભરથાર, રહી વનમાં હું આપે નાર, ભુખ તરશ અતિસે ઘણી, જોતી વાટ મુજ કંથજ તણી. પગલાં પચીસે હું જોવા ગઇ, પુત્ર વિજોગણ હું ત્યાં થઇ ગઇ વેગળે પંથે ઘણે. રહી તે આશ્રમ ટાકણ તણે; લક્ષ્મી આવે સઘળુ સુખ, વીસારયું તે વાતનું દુખ. પછીનું વીત્યું હોયે જેહ, તે સમે સઉ જાણોછો તેહ; તવ તેણે તેડયો પ્રધાન. નમી પાય દીધા સનમાન; જે વનમાથી આવ્યો તન. તેબતાવો આણે દન. સંદેહ આપ રૂદેથી ટળ્યો; પુત્ર જઇ માતાને મળ્યો; વીજેમ હતો તે

ભાગી ગયો,પંડાતને પગ લાવીયો; કેમ કરીને છુટે પાપ, જે કહો તે કરૂં હું આપ. ખટ મહિના સુધી જવ ચરો. વળતું મોટુ અનવ્રત કરો, કુશુમ હાર કરી જતન, ઘાલો તેમાં ચાર રતન ગુપ્ત દાન બ્રાહ્મણને દીઓ, પુન્ય ભાગ્ય ઘેર બેઠાં લીઓ, પાપ સમુળાં તેથી જશે, નિરમળ કાયા બેની થશે. પંડીત એવું કહીને ગયા, રાય વ્રત આચરતા થયા, ખટ માસ થયા જાહરે, રત્ન ચાર જોઇએ તાહરે; પર મુલકથી આવ્યાં વાણ,માગે રાજા તે પાસે દાણ.પચાસ વહાણ તણો ત્યાં ગરથ, વેચવો હોય જેને જે અરથ, વેહેપારી મળી આવીયા, તે રાજાને મન ભાવીયા.

દોહરો—દાંણ માગે છે રાયજી, દ્રવ્ય અપરમપાર; તેમાં તમને આપીએ; રત્ન અમુલખ ચાર. કહેતા રાજા હરખીયો, રત્ન તણા છે અરથ, કીંમત મુલ કરાવીએ આપુ એટલો ગરથ, વાણોતર વહાણવટી તણો જે કોઇ એનો બાપ, રત્ન લઇને આવીઓ,રથે બેશીને આપ. સભા સઉ ઉભી થઇ,દીધાં ઝાઝાં માન, અરસ પરસ આપે મળ્યો, આપ્યાં ફોફળ પાન. એક આસન બેઠાં બેઉ જણા, અચરત પામ્યા મન, એક શીશ એક પ્રાક્રમી એકજ જાણે તન.

ચોપાઇ—છાના લોક કરે વિવાદ,કો કહે પીતાને ભ્રાત,કો કહે પીવાએ પુત્ર એહ વંશનું છે ઘર સુત્ર. રાજકુંવર છે ચતુર સુજાણ,વીધી પ્રીત બે પંડ પ્રમાણ રાજવર નીરખે છે તન, વિચાર કરયો પોતાને મન, નહોય જાત વણીક રૂપ,જાણે કો નગરીનો ભુપ. તે સંઘાથે કીધી પ્રીત, રાજદાર તણી જે રીત; કહો જન્મ ભોમી તમ તણી, દીસે છો ચતુરાઇ ઘણી;નુવગત વાત જન્મની કહો.મારા રમ રેજ પાસે રહો,વહાણવટી કહે સાંભળ રાય, મારૂ દુખ કાંઇ કહ્યું નવ જાય; જાતે છું રાજાનો પુત્ર, બાળપણામાં મેહેલ્યું ઘર સુત્ર. પર મુલક જઇ પરણ્યો નાર. તે પણ પરણ્યો રાજ કુમાર;કોઈ એક સ્વભાવથી નિસર્યાં, સર્વ દુખ ઘરનાં વીસરયાં, વસ જોજન વગડામાં અડયાં, ભમતાં ભમતાં ભુલાં પડયાં. વનફળ નહી જ્યાં અન, તે ઠેકાણે પ્રસવ્યો તન; સતી સેવાન કરી ત્યાં તાજ,ગયો અન ઉદકને કાજ, અગ્ની લઇ આવ્યો નીર,પડયા જઇ સમુદ્ર તીર.કોણ જાણે જોજન કેટલા ગયા પુરમાંહિ તેટલા આયુસ સમે જીવતો રહયો;વહાણવટી વ્હેપારી થયો. કામ કરૂં છું શેઠજ તણું,કહ્યું ભાઇ વીતક અમ તણું, ચેત્યા મનમાં રાજકુમાર, વાત કરી બેઠા તે ઠાર. દઇ દીલાસો ઘરમાં ગયો,માતા પાસ આપે જઇ કહયો;પડદે રાખી પોતે માત,કહી ઘણી સમજાવી વાત, સભા ભરી બધિ માહારિ,તેનો ચીંતા કરે તાહરી; જે મારા પંડીત પ્રધાન; માગું તમ પાસે માન. સમજાવિ માતા જ્યાહરે, સમીપે દિઠો તાહરે; ફરી ફરી તે સામુ જુએ,નીરખી હરખી મનડુ મુહે.પુત્ર ક્ષમા કરો મુજ વાંક, સાચો કહુતુજ આગળ આંક; શીવ આજ્ઞા સત્ય કહુછું આપ, સનમુખ બેઠો તારો બાપ, એ નરની નારીછું અમો, સત્ય વદુ તે માનજો તમો;કેહેતાં મુખ આવે લાજ, સફળ થયો જનમ તો આજ;મારે મનતો ઇશ્વર એહ, મેં સમરપી એને દેહ.

દોહરા—વારૂ કહી નરપત વદ્યો, સાંભળો બાઇ સુજાણ-પંડીતો કાંઈ દાખલો, પરમ શાસ્ત્ર પુરાણ. વીયોગ હોય વ્હાલા તણો, મળીએ કોઇ એક કાળ; તેનું શું પારખું, તેહનું એકઠું થાએ તેહ. ચોપાઈ—સહોદરની સાથે મળે,રૂધીર બીજાનું તેથી ટળે;રૂધીર મળે નીશ્ચે જાણીએ,જેમાં સંદેહ નવ આણીએ, પંડીતે જે વચન કહ્યાં; માત પીતાનું એકજ થયું, બીજાનું તે અળગું રહ્યું, પારખું મતમ દીઠું જ્યાહરે, પીતા પુત્ર મળ્યાં તાહરે સજ્જન સઉકો ત્યારે મળ્યા,વીજોગ વરસ સોળના ટળ્યા. અધીક માન દીધાં તાહરે,આપ્યાં દાન તેણે જ્યારે;વળાવ્યા વહાણવટી દેઇ માન, બહુ આપ્યાં શ્રીફળ ઉજવળ પાન. તેણે સોંપ્યું પીતાને રાજ, પુત્ર થયો શેવાને કાજ; ત્રણે જણની પોહોંચી આશ,એમ કરતાં થયો એક માસ.પુત્ર પીતા બેઠાછે જ્યાંહ. પુરવની વાત કહી તે ત્યાંહ, મારો મીત્ર હતો સુતાર. અધીક પ્રીતતે અપરંપાર. મુજ માટે માબાપ મારશે; સુતારની ત્યાં શી ગત થશે;પુત્ર ત્યાં તેડયો પ્રધાન, સોંપ્યું રાજ દઇને માન. અમો જાત્રા કારણ જશું. રામકુંડ ન્હાવા મન વસ્યું; છડી અસ્વારી આપે ગયા,ઘણે દિવશે મુલકમાં ગયા;એવું કહેવડાવ્યું મહારાજ, જાય છે ગંગા ન્હાવા કાજ.એ વાત એટલેથી રહી, સુતારની પછે શી ગત થઇ; સુતારે મારયો મુજ પુત્ર, જા બોઓવ તારૂંઘરસુત્ર માટે એને શુળીએ દેઊ,પછે પંથ અમારો લેઉ;વિચાર કરયો એવો જેટલે,આવતા રાય જાણ્યા તેટલે.આવ્યો તારો રાજકુમાર ચાલ્યો હરખ તે અપરંપાર;માતા પીતા સામા સહુ મળ્યાં,રૂદે ચાંપીને તેને મળ્યાં,વાધી પ્રીતરૂદેઆમાં બહુ,પામ્યા હરખ સહોદર સહુ;વીશ્વકરમાને તેડયો ત્યાંહ,નેહ વધારયો અતીશે ત્યાંય.વીગત કેરી વાતોકરી,રહયો ગાને સ્થાનક ઠરી,એવાત અહીંથી પુરી થાય, વીનતા કહેછે વીક્રમરાય, શી આજ્ઞા આપો છો આજ,મનમાં કોઈ ન ધરસો લાજ.

દોહરા—નારી કહે નરપત સુણો,મહારો તોનું નાવ;રહો મંદીરે માહરે;લ્યો લાખણો લાવ. પ્રતીજ્ઞા છે માહરે. જે આવે આઠામ; મુલ ખરીદી થઇ રહું,તેને બ્રાહ્મણને તેં વાળી નાથ, મુજની દોરીએ બાંધ્યા હાથ. તેણે મુજને દુખજ કહ્યું. તેથી જાણુતો થયું. દુખભંજન કેરે કારણે, આવ્યો પુરવથકી જાણજો. સહી પધારો મારી સાથ, આપવિ છેબ્રાહ્મણને હાથ;ઉઠો વહેલા પોટી થાઉછુ,મંદિર મારે હું જાઊછુ સપ્રેમે સજ્જનને મળી,બાંધિ બહુ મુલ કથી ટળી;વિક્રમસેનનું જાણ્યું નામ,હરખતે આપે ગામ.હત્યા કરતિ ટાળી તેહ.સહુને દુધે ઉઠયા મેહ,સાસરવાસો કીધો ઘણો; સાતસે શીતેર લાખ તણો. કીધાં ભોજન શોડજ કરી, બેઠાં નરપતને સુંદરી કુચ મુકામે આવ્યાં ગામ. બ્રાહ્મણ બેસાડયે તેઠામ.ગામ મધ્યે થયુ છે જાણ,આવ્યોવિક્રમ ચતુર સુજાણ;રોના સહુ સુદાણી રાય,ફુલ મુક્તાફળ લીધાં હાથ; વીક્રમ કહે વિનતાને ધરો, ઉપર બોલ તમારો કેરો;ધાઇ રહયોછે આવાર,તેનિ તો કરૂં ભરનાર બીજે કહે નવ કરસો રીશ,લખી આપું છું ગામજ પચીસ;ખાઓ પીઓને રંગે રમો,ભોજન તે મન ગમતાં જમો,ત્યારે બ્રાહ્મણ બોલ્યો વાત,નપુસક છે આહની જાત;એને પર

થી હું શું કરૂં, સ્ત્રીના શ્રાપ શીદ મસ્તક ધરૂં; નારી કહે એ કહ્યું તે સાર,મારે તો બ્રાહ્મણ ભરથાર; અરપણ કરીને આપી હાથ, જાવું બ્રાહ્મણની સાથ.

દોહરો—ચીંતા નવ કરશો કશી,બ્રાહ્મણ સાંભળ વાત;નારિવતજ છો તમો,નપુશક તાહરી જાત; ઉપાય કરૂ કુમર કરી,કરવું તારૂં કામ; કામદેવ સરખો કરૂં. તો વીક્રમ માહારૂં નામ; પરણ્યો પ્રિતે પદમણી, લગ્ન લઇ નીરધાર; મોહોલે ઉતરયાં બેઉ જણાં, ભામની ને ભરથાર; મહેતલ મહીના એકની, રહો મન આણિ નેહ; કામ કરૂ નહી તાહરૂં, તો પાડુ મુજ દેહ.નરપતી સંતોખીયાં, ઉતર્યા રાજ અવાસ; નીશા સમે નરપત ગયો;માતા કેરે પાસ.ચંદન અક્ષતઅરગજા.વીવીધ પ્રકારે સાર; ધુપ દીપ અતિ આરતિ,અમરત,મેવા આહાર. અંગુઠે ઉભો રહયો, વિત્યા પહોરજ ત્રણ; માગ માગ માતા કહે, તેં સાંભળીયું કરણ. પ્રદક્ષણા દેઇ પાએ નમ્યો, માત માગુછું એહ; બ્રાહ્મણી વર બ્રાહ્મણ થયો, નપુરશારથ છે તેહ. તુજ પ્રતાપે અધીરૂ નથી.મારૂ એકે કામ; પરદુખ ભંજન સત કારણે,જુગમાં ચાલે નામ. ચોપાઈ—પ્રત્યક્ષ બોલ્યાં હરસીધ માત,વીક્રમસેન શું જાણો વાત;આદ્ય તેજ કરો છે ધર્મ, મોહ માયા માતનો મર્મ. તેનાં અનેક થાયછે રૂપ, એક ચીતે સાંભળ તું ભુપ; છપન કોડ ચામુંડા જેહ, અષ્ટોતેર શતને રાણી તેહ; દેશમાં વિદ્યા દેવી સુણી, બીજીછે ચોસઠ જોગણી;શેવકને જવ સંકટ પડે, ધરી રૂપને વારે ચડે;મહા કાળ શતરૂને હણ્યા,અંબા મા આપે પુત્ર પારણા;સરસ્વતી બુદ્ધ દાતાર, પારવતી દે અમરતનો આહાર.પ્રગટ જે કોઇતણે કામ,તેવું તે પડાવે નામ; પુરે પીરશુ થાળજ ભરી,બહુચરબાળી તે સુંદરી પુરણ બહુચર બાળી તેહ, તે વાતમાં નહી સંદેહ; ઘોડી ફીટી ઘોડો થાય, નારીતો નર લેવે કાય, પ્રગટ પારખુ તે કહેવાય, જળ નાહે નારી નર થાય; જો કરવું હોય તેનું કામ, નરપત જાઓ તેને ઠામ; જન્મ તણાં ત્યાં દુખજ જશે, પુરશારથ માતા આપશે; વીક્રમસેન ત્યાં બોલ્યો વાત,કોણ ગામે છે બહુચર માત, હરસીદ્ધ માતા વદે વચન, સાંભળરે તું મારા તન.

દોહરો—ઉજેણીથી પશ્ચમ દીશા, જોજન છે પચાસ; ધરતી છે મેવાડની.પાટણ પ્રમાણે વાસ,ટાંબે તે ગામજ તણે.રમતાતા ગોવાળ, ખોદિએ સ્થાનક કરયું, બેઠી બહુચર બાળ, એક ગોપ પાસે હતો, ચારતો કણ પાશેર; સઉએ દીઠો નહી, રમત કરી તે ઠેર. આવો એને રાંધીએ,કુલડી ભરીને કુર; ભોગ ભવાની દિજીએ, જળ વાધે ભરપુર.એક કહે આપણે વીખે,કયાંથી હરસીદ્ધ માત; બીજો કહે ભાઇ સાંભળો.કહ્યુ તે સાચી વાત; ગોખ કરો પાટા તણા, તે થાપો તેને ભોગ; ત્રીજો કહે સાચું કહ્યુ, સારો બન્યો સંજોગ; કરયો ગોખ ગોવાળીએ, સ્થાપ્યાં ભવાની માત, રમતે હાકી લાવીયા. મહિષને મોટા જાત. વધ કરી તે મહીષન માતાને લાગ્યા પાય; તે વેળા તે આવીયો, તે ધરતીનો રાય બાળક વરસ બાર, રોતા સુણીયો સાદ; મસ્તક પેલા મહિષનું, પડીયુ દીઠું ત્યાં. બાંધી લીધા બાળકા, એ શું કરતાતા

કામ, કેમ મારયો એ મહિષને; કોણે સ્થાપી આ ઠામ. પ્રતિકા ગોખ અમે કર્યાં, સ્થાપી ભવાની માત; ચીસ પડી એ સ્થાનકે, એ અસંભવિત વાત, રાજા કહે જો માનીએ, એ ભવાનીનું નુર, કટક દળ ભોજન કરે, એ કુલડી કેરે કુર; નીકર મારૂ સરવને પાડું તમારૂ ગોખ; સુણી એવું ગોવાળિયા, સઉને પ્રગટયો શોક, થરથર ધ્રુજ્યા ગોવાળયા, કોપ્યો નરપાત આઇ, રમત કરી માતા તણી, તો થયું આવું કાજ, મોટી છું તું બહુચરા, રાખ અમારી લાજ; અમો તો પરવશ પડયા, વ્હારે ચડજે આજ, આદ્ય શક્તિ તું ઇશ્વરી, નવ ખંડે નામ; હાંકી ઉઠયા તે સમે, કરવા શેવકનાં કામ.બેઠી કુરકટ ઉપરે,એનો આડે આંક;વંડ વશીયા છે ગોખમાં બ્રાહ્મણ જાણે કાંક, પ્રગટી ત્રિપુરા સુંદરી, કરમાં ખપર ત્રિશુળ, ભગત તણો ભે ભાગીઓ દુષ્ટનાં છેદ્યાં મુળ. ઇંદ્રાદીક શેવા કરે બ્રહ્માદિક ગુણ ગાય, દેવ વરણવ જેના કરે, જો આવો ગોખજ માંહ. આવી વશીયા અંબીકા, કોટીક બ્રહ્માંડનું નુર; ત્યારે તો બળ વધીયું, ગોખતણું ભરપુર. આવિ બહુચર ગોખમાં,ટાળ્યું રૂદેનું દુખ; કટક સહીત રાજા જમ્યો, જે લાગી ભુખ. કર તણી જે કુલડી, ઢાંકી ચાદર એક હાથી ઘોડા માનવિ, ભરયાં પેટ વીશેક; હજુએ અન અંબાર છે, રાજાને લાગી હોડ; વીંછુ ભમરા ઉડીયા, લાખ હજાર કરોડ. બાંધ્યા હાથી ઘોડલા, દુખ પામ્યા બહુ પેર; નાંઠો મહીપત ત્યાં થકી, ગયો પોતાને ઘેર; હરખ્યા સહુ ગોવાળીયા, હેત હઇડામાં થાય; એમ કરતાં નીશા પડી, મંદીર પોતાને જાય.અજ્ઞાની ગોવાળીયા, માયા કેરી જાળ; અંબાને જળ ઓળખ્યાં, રમત જાણી ગોવાળ.

ચોપાઇ—વીસારે પડી તે વાત, કોપ એ ન ઓળખ્યા બહુચર માત; એ વાત એટલેથી રહિ, પ્રસીદ્ધ ત્યાંથી થઇ, દેવકુ પાટણ દેવળગામ, નકરવાડ છે મોટું નામ, રાજાને ઘેર ન્હોતા પુત્ર, રાજરીદ્ધ ઘણુ ઘર સુત્ર. નારી બે નરપતિને હતી, પતિ વરતા ધરમ પાળતિ, મહિપત કહે માનની જેહ, પ્રગટ પુત્ર હોય જેનિ દેહ.આરાધના અંબાજી નટ, રહયો ગરભ નારીને પેટ; બેઉ જણાને થયા નવ માસ, પેટ પુત્ર તણી છે આશ,વિનતા વ્હાલી છે એક ઘણી, પુત્રિ એક શીર તેણે જણી,કપટ કરયું પોતાને વાસ, વધાઇ કારણ ગઇ એક દાસ. રાજાજી એક આવ્યો પુત્ર. ભાગ્યવશે તારૂ ઘરસુત્ર; રાજા મનમાં રીઝયો ઘણું; વાંઝિયા મેહણું શીરથી ટળ્યું. વજડાવ્યાં ત્યાં ઢોલ નિશાન. કવિજન બોલે વીવીધ વખાણ; મોતી તોરણ બાંધ્યા બારણે, ખરચ્યો ગરથ સુત કારણે; કીધાં ઘણાં પુનને દાન, રાણિને ઝાઝાં માન; કોને નવ દેખાડે તન, રાણિ દાશી જાણે મન, વાધે ચંદ્ર શરદનો જેમ, વાધે પુત્રી જાતે તેમ; છાની રાખી તેની જાત. વરસ થયાં છે તેને સાત. દાસી સભામાં તેડી જાય. દુર રહિ રમાડે રાય વાધ્યું તેજ કુંવરનું ઘણું; માગું આવ્યું માળવ તણું મોકલી ખાંડા સાથે જાન,ભલી પેરે દીધાં બહુ માન; કન્યા સુંદર રૂડી જાત; વરસ થયાં છે તેને આઠ; પરણી કન્યા આવી ઘેર, છાના લોક વિચારે પેર; છાનું ન રહે

ઢાંકયું પાપ, ચેત્યો તે કુંવરનો બાપ. નથી લાગતું તેને કાંઇ પાપ, એમ કરતાં વરસ થયાં છે બાર; નારી છે એ નર નહિ સાર, બેસે અશ્વ બાંધિ હથીયાર. ઘેર આવી કન્યા પોતા તણી; ચંચળરૂપ ચતુરાઇ ઘણી, સઇયરોમાં કરે તે વાત; નરૂપત છે નારીની જાત; બે બેનો કાંતીશુ સુત્ર, પુત્રી છે પણ કહે છે પુત્ર; પીએરમાં તે તો પરવરી, વડી ભોજાઇશું વાતજ કરી, પરણાવી પાચાડયા કોડ, પણ એ વર છે અમારિ જોડ. પસરી પુર બાધા વાત, મીત્ર મોહોડે કહે સાક્ષાત; પુઠે વાત કરે જ્યાહરે; અગ્ની અંગ ઉઠે તાહરે.

દોહરા—કુંવર મન વિચારયું, હું છું જોબન ભરપુર; પુરષારથ કેમ આવશે, પરવરૂ પંથજ દુર. ગાળ બેસે માબાપને, જો તજશી પ્રાણ; દુશ્મન હરખે સરવકેઃ લોક હસતુ ઘેર હાણ. સજ્યો ગોડો સવાલાખનો, અંગ ઘણાં હથીયાર; માઝમ રાતે નિસરયો, રોશે રાજ કુમાર; અરણવ વન આપે ગયો; થયો ખરા મધ્યાનઃ ભુખ તરશ તડકો ઘણો; નહી અન પાણી પાન; દીઠું ઝાડ વરખડા તણું બાંધ્યો તેજી તાંહ; મથાવ ઉપર પોઢીયો. સોડ તાણીને ત્યાંહ. અકસ્માત છુટી અશ્વની ભરયું તું કાદવ નીર, અશ્વ અનોપમ તે થયો, માહા બળીઓ કે કોણ; મારી હાંકને હણ હણયો, તવ જાગ્યો રાય સુજાણ; ઉઠીને જોઇ અશ્વની, અશ્વ અનુપ; ફરી ફરી પોતે જુવે, વિસ્મે પામ્યો ભુપ; એ પાર, ઘરતા દીશે દેવની, નહી બીજાનું કામઃ અતક્ષ દીઠું પારખું; એતો અમુલખ હાર. વસ્ત્ર વિના વિનતિ થઇ. તે નાહી ત્યાં નીર, આલોટી અવનિ વીખે, શુદ્ધ થયું શરીર નારી ફીટી નર થયો, ક્ષણુ ન લાગી વાર; ચતુર લક્ષણ બત્રીશનો, પ્રાક્રમ અપરંપાર; તેજી આપ પલાણીઓ, આવ્યો પોતાને ઘેરઃ રંભા તેડી રંગમાં, પ્રિત કરી બહુ પેર. મળી સગાં સહુ મેદની સાથે છે માબાપ; જાત્રા કારણ સઉ જાણું, સ્થાનક આવ્યાં આપ. નહીદેરૂ નહી ગોખલો નહી નવાણુ કે નીર; સ્થાનક નહીં એ કો તણું. દેવ હશે કે વીર.

ચોપાઇ—તેડ્યા પંડીત જોશી ઘણા,ગ્નાન આગમ નીગમજ તણા; કહો આ સ્થાનક કોનો ઠાંમ, વનગવડો કે કોઇ ગામ; પંડીતે પારખ્યું પુરાણ, સુણ તું ચંચળ ચતુર સુજાણ. પુરવે દહીત વિશ્વતા દુષ્ટ, દેવતાને ઘણું દેતા કષ્ટ; દેવે સમરિ શ્રી શકતી માત, તતક્ષણ ત્યાં આવ્યાં સાક્ષાત; સહસ્ત્ર ભુજ કરમાં ત્રીશુળ કાહાડયું દુષ્ટ દહિતનું મુળ દાનવ જન કરયોછે તાજ, સોંપ્યું સઉ દેવતાને રાજ;સરવે મળીને સ્તુતિ કરી, ધનધન તું ત્રિપુરા સુંદરી, મારયો દહીત ચામુંડા તમો, તે નામે બોલાવું અમો; દીઠાં તે તેં કીધાં કાજ. બહુચર તારૂં મોટું રાજ. દેવ ગયા દેઇ તેને માન, માતા પામ્યાં અંતરધ્યાન; આ સ્થાનક બહુચર મા તણું; અપરમપાર પ્રાક્રમ છે ઘણું. પાસે વૃદ્ધ ઘરડાની જાત, તેને કહી સંભવની વાત; શાસ્ત્ર પુરાણ પુસ્તક લખે, પ્રગટ પારખું પુસ્તક વીખે; હું તો ગોપ તણો ત્યાં રોગ રમતા કરતાં કીધો ગોખ. રાજાએ આવી દીઠુ કુપ, કુર જમીને ભાગી ભુખ; તે તો નજરે

દીઠો અમો, જે જાણો તો કરજો તમો; કીધું દેહેરૂં આપ્યો ગોખ, રહ્યાં બહુચર પોતાને જોખ. હવન હોમે કરાવ્યાં ઘણા; વિપ્ર જમાડયા દેશાજ તણા; વાધી જાત્રા રૂડી પેર; ગયો રાય પોતાને ઘેર, બહુચરપુર લખાવ્યું ગામ, નવખંડે તે જાણ્યું નામ, ઘેર જઇ માંડયું ઘરસુત્ર, થયા પાંચ પોતાને પુત્ર. તેવી જાત્રા માનવ લખે, પુર થઇ હર પડાવી શીખે; પુરશારથ આપ્યું જેહને, ધ્યાન બહુચરનું તેહને નહીં દાતાર કોઇ કળજુગ વીખે, બીજું નહી કો બહુચર પખે. પ્રતક્ષ બોલે બહુચર ધ્યાન, શેવક જનને દેતા માન, લાખ કરોડ આરાધી જાય. તેનાં કામ સવાયાં થાય; કુકડે વાહન પોતે નીસરે, પવાઇ પુજા તેની કરે. માટે તેને તેડી જાઓ. માનસરોવરમાં જઇ નાહો, દુખ ગોખ જોતાં તે જશે; નારીવંત છે તે નર થશે. એવું સાંભળ્યું વીક્રમ વીર, ધરી આપે રૂદેમાં ધીર, મળ્યો સંઘ માળવાનો રાય; જાત્રા શું જુગતેથી જાય; પુજા સામગ્રી લીધી હાથ, તેડયો દુખીઓ પોતે સાથ; અનેક ભેટ બીજી લાવીયા, સુવાલ તણી ચોકી આવીયા, ક્ષુધારથી આવ્યા ત્યહાં ઘણા, પામે અંન આવે તેટલા; નાહ્યા સઉ આણીતે નહ, નીરમળ થઇ લોકોની દેહ; નવજોબન થઇ નરેશ, પાછા આવ્યા માળવ દેશ; રૂડા ગામ ભલા જે સુખી, તાંબા પતરે આપી લખી; સુખ પામ્યાં તે નરને નાર, રંગ મોહોલ કીધા તે ઠાર કોટી કલ્યાણ રાજાનું હજો, તારૂં નામ નવ ખંડે થજો; નિત્ય પરમારથ કરજો કામ. અવીચળ પરદુખભંજન નામ.

દોહરા—કહે પુતળી રાય ભોજને, એવો થાય જે રાય; તે સીંહાસન બેસશે ધરી જમણો પાય. ચોપાઇ—પાતક પાંચ જન્મનાં જશે, રૂદે તેનું સકોમળ થશે; જે સાંભળે વીક્રમ ચરીત્ર, પાતીક જાય ને થાય પવિત્ર. નીરધન તો પામે ઘરસુત્ર, વંઝા નારી પામે પુત્ર; એવું સાંભળી કરશે, દાન, તેને શ્રી લક્ષમીનું માન. ચોર અગ્નિનો ભય નહી થાય, દંડી શકે નહી કો રાય; નવે ગ્રહ પીડા નવ કરે, ભંડાર નીત ખુટેલા ભરે. સઉ થકી મોટો છે ધરમ, પુન્ય થકી નહિ મોહ્ટુ કરમ; કળીયુગમાં મોટી છે શાખ, આપે એક તો પામે લાખ.

દોહરા—કવિ કહે ભાઇ સાંભળો, પુજન મોહ્ટું હોય, જેને પુન્ય છે પ્રેમનું, ગાંજી શકે નહી કોય. રાજનગરપુર રાજમાં, રહેવું સુંદર ગામ; વીરેશ્વર સુત વીનવે, શામળ ભટ શુભ નામ, શ્રીગોડ બ્રાહ્મણ માળવી, કપીલેશ કેરો દાસ; કીરપા કીધી સરસ્વતી, અંબાએ પુરી આશ. વિક્રમ ચરીત્ર શુભ વરણવું સંક્ષેપ સુજાણ; દીધી બુધ જેમ સારદા. રસનાએ આપી વાણ. એવા જે દાતા થશે, કરશે રૂડાં કામ; તેહ સીંહાસન બેસશે, દેવ તણો એ ઠામ. એમ કહીને ઉત્પતી, આપે ગઇ આકાશ; એહ કથા પુરણ થઇ. કહે કવિ શામળદાસ. શ્રોતા વકતા સમજતા, કહે કવિતા કરજોડ; શામળ ભટ કહે બોલજો જે જે શ્રી રણછોડ.

વારતા સોળમી સમાપ્ત.

વાંચો સચિત્ર

સતી સીતા.

કી. ૦-૧૦-૦

(વાંચો) સચિત્ર ભગતી ગુરૂ કી. ૦-૮-૦

(વાંચો) સચિત્ર સ્વપ્ની રૂપી કી. ૦-૮-૦

(વાંચો) સચીત્ર કોણ ચાલાક ? ૦-૧૦-૦

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ, રીચીરોડ—અમદાવાદ.

આ બુક સૂર્યપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં મુળચંદ ત્રીકમલાલે છાપી છે. કાલુપુર ટંકશાળ—અમદાવાદ.